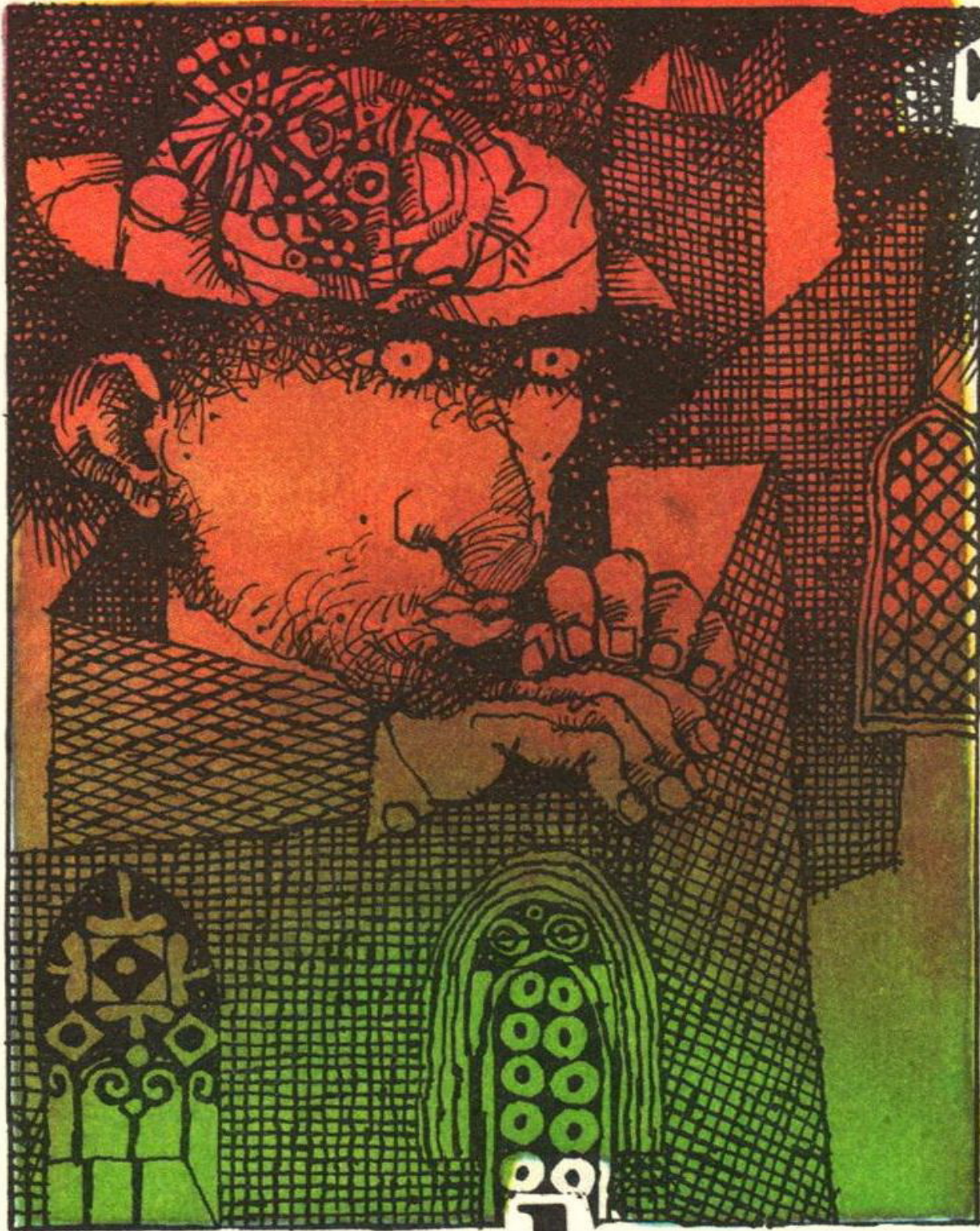

УНГАРСКИ

фаянмашчичи

разкази

УНГАРСКИ ФАНТАСТИЧНИ РАЗКАЗИ

Превод: Христо Боевски, Дора Солакова, Ирена Сокерова, Живко
Ангелов

chitanka.info

ПЕТЕР КУЦКА

УНГАРСКАТА НАУЧНА ФАНТАСТИКА

Литературният историк Андраш Богнар неотдавна намерил в една от градските библиотеки на Кечкемейт интересна ръкописна книжка.

Книжката била създадена в края на XVIII век. Неизвестният ѝ автор събрал в нея стихове, песни, епиграми, някои от тях значителни от гледна точка на история на литературата, но нас повече ни интересува една част, написана в проза, която под формата на дискусия разисква въпроса: „Живеят ли хора на Луната?“. Авторът отговаря на този въпрос с „да“!

Не желанието за търсене и съхранение на традицията, а фактът е това, което ни кара да заявим: попаднали сме на един от прародителите на унгарската научнофантастична литература, на ново доказателство, че фантастиката не е явление от XX век, не е възникнала в днешни дни, а е връстник на литературата и като игрив поток ту е ромоляла на повърхността, ту е търсила път из подземни каверни. Както по отношение на световната литература можем да кажем, че научната фантастика съществува от най-древни времена, че идеите ѝ, мислите ѝ, темите ѝ, поуките ѝ могат да бъдат открити в приказките, митовете, легендите, както например в „Епос за Гилгамеш“, у Омир или в Библията, така и няколкостотин годишната история на унгарската литература подкрепя нашето твърдение.

Предпоставки за научната фантастика изплуват винаги в епохи на научнотехнически и социални революции, винаги се появяват, когато човечеството вследствие на промените се надява нещата в света да се подобрят. Фантастиката обикновено е жанр на надеждата, само понякога — в трудни времена — се превръща в предупреждаващо пророчество, в предвестник на апокалипсиса. Нека обаче добавим, че апокалипсисите винаги завършват с „хепиенд“, с проваляне на лошите и победа на добрите. В научната фантастика намират отражение мечтите на човечеството, понякога и неговите кошмари, но при

изследването на историята на научната фантастика никога не можем да се абстрахираме от изследването на нейните взаимни връзки с общественото развитие.

Историята на унгарската фантастика е приблизително двестагодишна или малко по-стара, ако вземем пред вид възникналите под френско влияние през епохата на Просвещението утопии, утопични романи, фантастични пътешествия, като например богатия на идеи роман на Дьорд Бешеней „Пътешествието на Таримен“. Оригинални унгарски произведения в онази епоха са се появявали спорадично, преобладавали са адаптациите и преводите, известната книга на Холберг „Подземното пътешествие на Миклош Климуш“ е била четена до скъсване от читателите при всяко нейно издание.

В първите десетилетия на XIX век, в годините, които наричахме епоха на Реформацията, унгарската литература е във възход, оживява се книгоиздаването, започва издаването на вестници и списания, в които едно след друго се появяват писания на фантастична тема, сериозни или в хумористична, сатирична форма. Нацията иска да тръгне по пътя на буржоазното развитие, интелигенцията, писателите претеглят възможностите, въображението рисува различни, често противоречиви картини на бъдещето. Писателите ни откриват идеално уредени свършени общества или заплашително „красиви светове“ на Луната, в неизвестни кътчета на Земята или под земята. Ще споменем само две произведения от тази епоха.

Унгарците, герои от романа на Ференц Ней „Пътуването до Луната“ (1836), стигат до целта си с въздушен кораб, намират там рационално построено общество и обществен живот и — естествено — безброй фантастични съоръжения и открития, транспортирана по кристални тръби светлина, превозни средства, движени от магнит, изкуствен дъжд.

Разказът на Миклош Йошика „Последни дни“ (1847) с безброй идеи, често надхвърлящи въображението на модерните фантасти, ни отвежда в далечното бъдеще, на далечна планета, населена с жители-телепати, със странни животни, с подводни кораби, самолети, еластично стъкло, извънземни светове и описанието на една странна, ефирна любов сред тези странни обстоятелства.

След революцията от 1848—1849 година и потушаването на борбата за свобода за дълго време в унгарската литература няма и

следа от научнофантастичната тема. Нацията се е примирила с настоящето, избрала е пасивната съпротива и почти безнадеждно гледа на бъдещето.

Едва в огромното творчество на Мор Йокай научнофантастичната тема се появява отново, в една-две по-кратки новели, по-късно, от началото на седемдесетте години, в няколко романа, които можем да разглеждаме като образци, като класически предтечи на днешната унгарска научнофантастична литература. Смело можем да твърдим, че в действителност романите и новелите на Йокай са положили основите на унгарската научна фантастика, тяхното разнообразие, интересната фабула, природонаучната им насоченост, хуманистичното им съдържание, богатият и прекрасен език изпълват с възхищение и днешния читател. Измежду тях изпъква появилият се през 1872 година тритомен „Роман на бъдещия век“, чудесен е и романът за Атлантида „Оцеания“, утопистичната робинзониада „Където парите не са бог“, или пък написаната с горчив хумор сатира „Чак до Северния полюс“, да не говорим за многобройните му новели. Оттогава насам все още нямаме писател, въображението на когото да надмине това на Йокай. А и с неговата популярност не може да се мери никой, Йокай и до днес е най-четеният унгарски писател. Литературното му въздействие е неизмеримо. Краят на миналия и началото на ХХ век са пълни с негови епигони, с писатели, които не са могли да се отърсят от неговото влияние. Титус Товьолди, писателят с нещастна съдба, който в романа си „Новият свят“ бе писал за новото комунистическо общество, е също така последовател на Йокай, както да речем Ищван Мака, който в романа си „С летяща машина към Луната“ се занимава с чисто научни и технически проблеми и с точност, с която би могъл да засрами Ж. Верн и Х. Уелс, е предвидил действителното пътуване към Луната.

Буржоазното развитие в края на миналия век, разцветът на промишлеността, науката и техниката и в Унгария се съпровождат от разцвет на научнофантастичната литература. Почти едновременно с появата им на унгарски се превеждат и издават произведенията на Ж. Верн, Х. Уелс, Робида, Ед. Белами, Роснен, Лашвиц; Жулавски и други, а и някои от унгарските писатели се насочват към фантастиката. Пишат се множество юношески произведения и приключенски романи с познавателна или развлекателна цел, но по същото време се раждат и

ценни философски и социалнокритически произведения. В тях лесно могат да се открият влиянието на изострящите се обществени противоречия, новите идеи, появяващи се в идеологическия живот на Унгария, изпълненият с напрежение и неразрешими противоречия свят на Австро-Унгарската империя, естествено пренесени в бъдещето, миналото или поставени при фантастични обстоятелства.

През първото десетилетие на ХХ век писателите, групирани около, списание „Нюгат“ („Запад“ — бел.пр.), се заели с обновлението на унгарската литература. Движението на „Нюгат“ било изпълнено с противоречия, в него се смесили либерално-буржоазни сили с привърженици на социалистическите идеи. Много от тях пишели фантастични и научнофантастични романи и разкази. Нека споменем между по-незначителните имената и произведенията на Золтан Амбруш, Ищван Сомахази, Виктор Чолноки, Карой Хорват-Мейраи, Лайош Биро, Гюла Уй, като добавим, че най-големите — Михай Бабич, Дежьо Костолани, Гейза Чат или Гейза Лацко — често избирали научнофантастичната форма като най-подходяща за изразяване на идеите си.

Сред тях изпъква друг класик на унгарската научна фантастика, многостранният талант и мислител Фридьеш Каринти. Каринти, в епохата на ирационализма, е поклонник и почитател на трезвия разум, на смисъла и рационалното, което от само себе си определя сатиричния характер на творбите му, такива са и научнофантастичните му романи и новели.

Той съзнателно се обявява за наследник и последовател на Суифт и продължава пътешествията на Гъливер в още два романа. В „Пътешествие във Фаремидо“ показва конфликта между човека и разумните и говорещи машини, а в „Капилария“ насочва вниманието към противоречията и фантастичните страни на взаимоотношенията между жената и мъжа. В „Хилядолика душа“ разкрива необятността на идеите, а в дантевските видения на „Репортаж от рая“ — всепобеждаващата сила на любовта. В новелите си често протестира против войната и всички форми на безчовечност, смело провъзгласява триумфа на разума. Измежду представителите на унгарската литература на нашия век Каринти най-много се е интересувал от естествените науки, с многобройните си идеи и „открития“ той често е изпреварвал световната научнофантастична литература.

Първата световна война и в Унгария премина в революция, разгромът на Унгарската съветска република бе последван от фашизма на Хорти. В унгарската фантастика от периода между двете войни можем да открием две диаметрално противоположни направления. В писаните предимно за юношите книги национализмът, дори шовинизмът, се преплитат с техницистични теории и тенденции. Тези романи преследваха смешни илюзии, говореха за унгарско световно господство, обединяваха Унгария и САЩ, пишеха за изумяващи технически чудеса, не един път насъскваха срещу съседните народи и всички форми на социализма. Другото направление на фантастиката продължаваше възприетите по-рано хуманистични — често дори социалистически идеи, изправи се срещу национализма в името на бъдещето на човека. Вярно е, че това направление често беше тъжно и песимистично, но в онази епоха не можеше да бъде друго, малко бяха тези, които вярваха в освобождението и в действителните възможности на социализма. Михайл Бабич написа отчаян роман за „вечната война“, други в апокалиптични видения дадоха израз на уплахата си от приближаващия германски фашизъм. Интересно е, че същевременно първият роман на социалиста Пейтер Вереш — за съжаление изгубен — беше чиста утопия, отразяващ донякъде влиянието на Ъптон Синклер. Тук му е мястото да споменем, че в онези години се появиха и множество преводи и унгарският читател можа да се запознае не само с произведенията на западни автори, но и с някои фантастични произведения на Алексей Толстой, Иля Еренбург, Мариета Шагинян и В. Брюсов.

Най-доброто произведение от този период е романът със странна съдба „Казохиния“ на „еднокнижния“ писател Шандор Сатмари. Каринти и Бабич се отзовали с възторг за четения в ръкопис роман, който с години не е могъл да бъде издаден и едва в самия разгар на войната, в един сънлив за цензурата момент, успял, макар и силно осакатен, да намери издател. Романът имал огромен успех и оттогава насам претърпял много издания, като винаги бързо се е изчерпвал. Сатмари е продължител на традициите на Суифт и донякъде на Каринти, във философското си произведение изследва основните въпроси на човешкото съществуване, противопоставя един на друг света на чувствата и света на разума, заемайки позиция в защита на

единството и хармонията и на двата свята, за пълноценност на човешкия живот.

Освобождението създаде нови условия, нова база и за унгарската научнофантастична литература. От преводи бързо можахме да се запознаем с многобройни произведения на съветската научнофантастична литература, с непознатите по-рано произведения на Обручъов, Беляев, Ефремов, Циолковски и други, а и унгарските писатели с нови сили се заеха за работа. Все пак положението не беше съвсем недвусмислено. Както е известно, естетиката в онези времена считаше научната фантастика просто за юношеска литература, за заместител на приключенията или за популяризатор на знания. Романите от тези години се характеризираха с технократските си тенденции и „близката перспектива“, крилата на въображението се тътреха по земята, произведенията на научната фантастика приличаха по-скоро на производствен роман или на петилетен план. От този период за съжаление можем да изтъкнем само един-единствен добър унгарски роман, юношеската книга на Пейтер Фьолдеш „Виолетовата светлина“, която се издига над сивото среднячество преди всичко с интересните си идеи и приключенския си сюжет.

Краят на петдесетте години както в съветската, така и в унгарската литература, доведе до промяна. Кръгът на възможностите бързо се разшири, в средата на шестдесетте години вече можахме да се запознаем не само с произведенията на новите творци на съветската фантастика — Днепров, Гуревич, Журавльова, Парнов, Алтов, братя Стругацки и други, но и с хуманистично настроените творци на западна фантастика — Бредбъри, Саймък, Азимов, Карсак, Брайън Олдис, Фредерик Пол, с нови френски, италиански, немски, испански, шведски, английски и японски писатели. Изведнъж прозряхме, че научната фантастика е империя с необозрими граници, всяка област от която обещава вълнуващи открития. Тогава се запознахме със съпровождащите научната фантастика теоретични, критични, литературно-исторически творби и с „фандом“-а — с организирания лагер на любителите и почитателите на „сайънс фикшън“. Оживи се и дейността на унгарските издатели. Появиха се антологии, самостоятелни сборници и поредици, за да задоволят възкръсналия интерес на читателите. В Съюза на унгарските писатели скоро бе създадена и Работна комисия по научнофантастична литература, която

обедини не само писатели, но и дейци на киноизкуството, изобразителното изкуство, музиканти, организираше дискусии, подпомогна създаването на читателски клуб и взе участие в различни международни конгреси и конференции.

По този начин бяха създадени онези предпоставки, при които унгарската научнофантастична литература започна да се развива равномерно и с бързи темпове, и в другите социалистически страни. Към пишещите от по-рано писатели се присъединиха нови, един след друг се появяваха младите, интересно е, че предимно от областта на естествените науки. Можем да кажем, че понастоящем рамо до рамо живеят и работят три генерации, подпомагайки се една друга и тласкайки напред унгарската научна фантастика. Нека хвърлим бегъл поглед върху по-значителните фигури, по-значителните творци от трите поколения.

Между тях е Йеньо Сентивани с книгата си за древността „Човекът с каменната брадва“. Тя се счита за класическо произведение, всяко нейно ново издание се чете с интерес от представителите на всички поколения и е достоен партньор на произведенията на подобна тематика на Голдинг, Уелс, Джек Лондон, Роснен.

Мария Сепеш спечели читателите с три особени фантастични романа с голям психологичен заряд. Най-добрият от трите може би е „Огледална врата в морето“, който напълно обновява познатата тема за „среща на световите“, прожектирайки пред нас живота и странните конфликти на жителите на бъдещите подводни градове.

След тях следва многобройна група писатели, които спадат към едно поколение. От тази група ще споменем само по-известните — Гюла Фекете, Ервин Дяртян, Гюла Фернади, Лайош Мещерхази, Петер Жолдош, Золтан Чернаи, Миклош Ронасеги, Ласло Немеш, Клара Фехейр, Дежьо Кемейн, но само по възраст, защото от гледна точка на съдържание, стил, форма, те са несравнимо различни. Гюла Фекете е социален критик, винаги готов за дискусия, истински утопист; Гюла Фернади е творец, който експериментира с модерните форми и парадоксалните идеи; Лайош Мещерхази реагира на всеобщите проблеми на човечеството поне толкова осезателно, колкото и на националните; Золтан Чернаи написа в спокойно темпо и в класическия разказвачески стил своя роман-трилогия, който ни насочва към интересни тайни; Ервин Дяртян използва роботите, за да

осмее диктаторите или спекулиращите с чувствата капиталисти; Петер Жолдош пише добре композирани романи с тайнствена атмосфера за приключенията на космонавтите от бъдещето, за историята на далечни планети или за волята, която надживява човека; Дежьо Кемейн е майстор на научнофантастични детективски истории; Клара Фехейр разказва кога на юношите, кога на възрастните поучителни примери за „острова на земетресенията“ или за необикновеното общество на „Оксигения“; книгите на Миклош Ронасеги се въртят около тайнствени открития, неговите учени създават в лабораториите си изумителни съединения или злонамерени бръмбари; въображението на Ласло Немеш е пленено от хибернацията... — но да спрем, нека не продължаваме с изброяването, защото никога няма да стигнем до края.

Към следващата група, но отново само по възраст, с по един-два издадени романа или новели, спадат „новите“: Пети Сабо Сентмихайи, Калман Папай, Ищван Касаш, Бейла Болаж и други, чиито имена също бихме могли да изброим, но с това няма да кажем много на читателя. Тези младежи пишат по-кратко, по-сбито, отдават предпочитания на кратките литературни форми, донякъде презират „традиционните“ теми на научната фантастика, търсят нови пътища, нови теми, изпълвайки понякога с малко уплаха, но най-често с надежда сърцата на редакторите. Мнозина от тях дойдоха от факултетите по естествени науки, знаят много повече и много повече предполагат за даровете и опасностите на науката от писателите с „хуманитарно“ образование, може би и затова са по-внимателни и подозрителни, не примират от мисълта за „всемогъществото“ на човека, не считат й техниката за всемогеща и вселекуваща „панацея магна“.

А по следите им са вече двадесет — двадесет и пет годишните с поетичните си или шеговити идеи и мисли, с ирония и самоирония, често осмиващи и самата фантастика — значи, с обновяващи намерения. Не се залавят охотно с писане на романи, не егоистично — зад шегите си, — а наивно и чисто искат да променят света с творбите си от две-три страници.

Хвърлихме поглед, наистина съвсем схематичен, върху главните направления на унгарската научнофантастична литература, говорихме за нейната история, за развитието й, за главните й теми, споменахме най-големите й личности, очертахме сегашното й положение и с това може би маркирахме нейните възможности и перспективи.

За завършек нека кажем няколко думи за най-характерните черти на унгарската „сайънс фикшън“, или както ние обичаме да съкращаваме „ски-фи“. Отстрани погледнато, наистина е по-лесно да се отсъди, по-лесно могат да се открият характерни особености, жестове, но нека все пак се опитаме да се справим със задачата, с която сме се натоварили.

По-голямата част от нашите традиции е рационална, философска, често изследва тъй наречените „крайни“ въпроси на живота, на човечеството. Днешната научна фантастика е съхранила много от тези традиции и все пак днешните ни романи и новели са в по-малка степен обезпокоени и обезпокояващи. В тях е повече хуморът — било под формата на обикновена шега, било като ирония или сатира. Унгарската научнофантастична литература не е омаяна от чудесата на науката и техниката, те най-много да послужат за основа на приключенския или обикновения сюжет. Няма в това нищо чудно — Унгария е малка страна, не може да се похвали с много учени, носители на Нобелови награди, не може да се похвали с открития, повлияли върху съдбата на човечеството, независимо от това, че „откъснали се от страната си патриоти“ са участвували и в създаването на атомната и водородната бомба, при раждането на кибернетиката или при подготвянето на революцията в биологията. В центъра на нашата научнофантастична литература стои не техниката, а човекът. Творбите и изказванията на нашите писатели подкрепят това твърдение.

„Духовното натоварване на човека в наши дни е извънредно голямо — казва Золтан Фабиан, автор на няколко интересни «ски-фи» романа, — създаването на ред и вътрешна хармония при такива условия често изглежда невъзможно. Създаването на ред — това е задачата на изкуството. Ако научнофантастичната литература схване своето признание като изкуство, тя би могла да бъде добър помощник на човека в този ежедневен, ежечасно подновяващ се стремеж...“

ДЕЖЬО КЕМЕНИ ТАЙНСТВЕНИЯТ КОЗЕЛ

Още една нервнболна стара мома! Като че ли цяла Пеща гъмжи от разочаровани влюбени, газови кранчета и истерии... — Старши лейтенант Сокач избута настрани папката с документите и продължи с укоряващ глас: — Абсурдно ли е най-после да попадна на едно нормално престъпление?

— Нормално престъпление? Всички престъпления са ненормални. Да си чувал за нещо подобно? — Капитан Гере се засмя, но виждайки удълженото лице на другия, продължи тихо:

— Будапеща не е Лондон, нито Чикаго. За съжаление не мога да ти предоставя напъхани в солна киселина трупове, нито заекващи малайци — сладострастни убийци... Хайде, върви! Вижте онази там стара мома! Повярвай ми, наистина не бих те пратил заради някаква си истерия, но според показанията наемателят й... С една дума, знаеш, че един наемател винаги усложнява ситуацията. Хайде, тръгвай! Сутринта искам отчет!

Изскърцаха спирачки. Прел триетажната къща спря тъмносиня варшава. В този късен час и без това тихата уличка на Буда бе напълно опустяла. Само забързаните стъпки на някой закъснял минувач пронизваха меката завеса на ноемврийската мъгла, за да заглъхнат после съвсем в стръмната част на спускащата се по хълма уличка.

Сокач още бе в лошо настроение от разговора с капитана. С гримаса на лицето като че ли душеше гъстата мъгла, тръшна вратата на колата. Още при първото позвъняване вратата на къщата, открояваща се сред двора, веднага се отвори. Явно появата на следователя и придружаващия го униформен старшина възбудиха небрежната портиерка. За няколко секунди успя да разкаже, че мъжът й е пощаджия и имат само една възрастна дъщеря и че от двадесет и пет години са портиери в тази къща.

— Моля, повярвайте ми, тук и децата са по-тихи от другаде. Дори по време на войната тук нямаше такъв хаос, защото, когато

немците ни разквартируваха господине...

Сокач я слуша пет минути мълчаливо, след това си протегна ръката.

— Убеден съм, госпожо, че двадесет и пет години сте вършели безупречно работата си, и много съжалявам, че сте принудена да готвите диетична храна на мъжа си, но...

— За госпожица Гатц ли идвате?

— Ако нямате нищо против, ще бъде по-добре аз да ви разпитвам. Накратко, ама съвсем накратко разкажете какво се случи тук днес след обяд.

Жената въздъхна дълбоко, седна, отново пое въздух и започна да разказва:

— Там е цялата работа, я. Ако мъжът ми бе тук, но днес има почивен ден и замина при сестра ми в Ракошсентмихай. Ако днес бе тук, нямаше да избяга този отвратителен козел. Скачаше по стълбите, като че ли го гонеха, а задният му крак бе отсечен, какво ще кажете?

— Не видяхте ли накъде побягна?

— Изскочи през вратата и изчезна нататък, надясно, така каза аптекарят, той го видял, аз тогава бях още горе. Видял го да подскача пред аптекарския склад, после така блъснал едно момиченце, че му потекло кръв от носа. Кажете, какво ще кажат сега бедните му родители? После, тоест както бягал, аптекарят видял, че куца, и той може да ви каже; че... — жената вдигна поглед и с лице, изразяващо отвращение, продължи: — Беше отвратително животно, гадна мърша, а как блееше само! Разказах това на енорийския свещеник, а той се разкикоти. Ако и вие...

— Бъдете спокойна, госпожо!

— Господин енорийският свещеник не вярваше, че козелът скачаше върху гостната маса и че...

— Да, вече знаем и че се е появил като призрак. Вие видяхте ли го?

— С двете си очи го видях, когато изчезваше...

— А когато се появи?

— Не... за съжаление не — в гласа на жената прозвуча искрено съжаление.

— Вижте — Сокач стана, гледаше към вратата, — имам чувството, че са погодили някаква хулиганска, твърде глупава шега на

тази стара жена и...

Пет часа след призрачното видение сподавената раздражителност отново обзе портиерката. Скочи и го прекъсна:

— Вратата бе затворена, аз я отворих, прозорците също бяха затворени. Бедната Луизика след обяд обичаше винаги да си почива във фотьойла. Там я намерихме, в безсъзнание, лежеше между фотьойла и шевната машина! Не виждате ли, че тук стават...

— Все още не виждаме, госпожо, все още не. Но ще стане ясно. Благодаря за това, което ми казахте, беше много интересно. Сега да се качим горе в апартамента. Ключът е у вас, нали?

— У госпожица Гатц е, но няма нужда от него, господин старши лейтенант, наемателят си е тук.

Преминаха през покрития с керамични плочки двор и свиха към дългата, старинна, с решетки от ковано желязо къща.

— Много прибран човек. Дойде да живее тук в началото на четиридесет и шеста, тогава нае една от стаите, защото господин Гатц, братът на Луизика, се премести да живее в Стара Буда. Казва се Петер Биро, снабдител в завода за оптически прибори. Добре се чувстваме с него. В четиридесет и шеста много ни помагаше, толкова много ни даваше, пък и... — жената внезапно прекъсна, завайка се за краката си и показа към една врата. — Тук е — трети етаж, две. Аз да не би да ви... Мога да си вървя, нали?

Следователят натисна звънеца.

— Благодаря ви за помощта. По-късно ще ви потърсим.

Портиерката побърза да изчезне. Вратата на жилището се отвори. Зад нея се показва около петдесетгодишен мъж в домашен халат. Повдигна очилата към челото си и въпросително погледна към Сокач. Сокач се представи и много учтиво започна:

— Съжалявам, че ви безпокоим в такъв късен час, но случаят е толкова необичаен, че...

— Заповядайте, влезте! — Биро се затътри пред тях. — Значи, все пак е станало нещо. Не съм нервен по природа, но за подобни истории съм чувал само в бабините деветини. Отначало помислих, че ме е обзело някакво безумие, но извинявайте, не съм луд. Никога не изпадам в паника, дори и когато очаквам ревизия. При мен ли ще дойдете, или в стаята на госпожицата?

Сокач огледа голямата, мебелирана в стар стил стая. Тежките кафяви мебели стояха по местата си странно изоставени: огромно легло с кръгло покривало, кръгла гостна маса, два зелени плюшени фотьойла, старинна витрина, на стъклото — пожълтяла програмка за танци, порцеланови фигурки — рококо, една емайлирана кутия, изобразяваща Венеция, старинни дреболии. На прозореца, наполовина дръпната, висеше отпусната зелена завеса. Във внезапно настъпилата тишина можеше да се чуе чегъртането на дървояд.

— Ще останем тук — наруши тишината Сокач и големият стенен часовник като че ли само това чакаше, прозвучаха два звънки удара, последваха още девет, но по-плътни. — Девет и половина... — Сокач пристъпи към гостната маса, наведе се над нея. — Политурата е издраскана изцяло. Вие ли сложихте обратно покривката на масата? Почакайте, по-късно... Имате ли телефон?

Биро посочи към стаята си.

— Другарю старши сержант, телефонирайте в болницата „Янош“. Осведомете се за състоянието на Луиза Гатц! Доколкото си спомням, тя е в травматологията. Ако има възможност, още тази вечер ще я чуем.

Старши сержантът се скри зад боядисаната в кафяво врата. С уморено движение старши лейтенантът седна на стола в стил бидермайер.

— Господин Биро, значи вие поставихте покривката? След като козелът се отдалечи ли? Да чуем бабините деветини!

— Но, моля ви!

— Вие употребихте този израз преди малко, господин Биро. Разбира се, имате право, вие изобщо не сте се съмнявали. Не се нервирайте, моля ви, а отговаряйте!

— Доколкото си спомням, аз я поставих обратно. Това важно ли е? Обичам реда... Важно ли е това? — Следователят не отговори. — Там, там си удари главата — продължи Биро, показвайки с несигурни движения към шевната машина. — Според бързата помощ — спукване на черепната кост.

— Значи, възможно е занапред изобщо да не дойде в съзнание. Възможно ли е, господин Биро? Нали е възможно?

Седнал, Биро раздвижи чехлите на краката си. Наведе се напред.

— Може, аз не съм лекар. Аз...

— Но не сте луд, нали така казахте? Ами тогава, ако обичате, разкажете всичко поред така, както се случи, така, както вие го видяхте, това, което сте видели.

— Както се случи? Което видях? Не зная как е станало — мърмореше снабдителят. — Бих могъл да ви кажа това, което видях и чух... Заповядайте, запалете! Как беше? Аха! До четири работих. Да беше към четири и половина, когато се върнах в къщи. Според обичая си госпожица Гатц почиваше в този фотьойл и слушаше радио. Увертюра към „Роземунд“.

— Вие музикант ли сте?

— Любител съм. Обичам музиката, доставя ми естетическа наслада. Много добре се разбираме с Луизика. Разбира се, от гледна точка на музиката, въпреки че повече уважавам Моцарт от Шуберт, затова понякога поспорваме.

— Продължете, ако обичате. Стигнахме до „Роземунд“...

— Да, значи, слушаше радиото. Имаше навика да обядва в гостилничката на ъгъла, след това винаги сядаше тук, понякога чак до сутринта. Уморяваше я ходенето, изкачването на стълбите. Сами виждате, нямаме асансьор... Когато се прибирам в къщи, винаги се отбивам при нея да си поговорим малко, след това я оставям сама.

— И днес ли така стана?

— Да.

— За вашата стая имате и отделен вход, нали?

— Да, но тази врата е отворена до вечерта. Наистина, в добри отношения сме помежду си, пък и брат й понякога я вика на телефона и аз нямам нищо против, когато тя ми ползува телефона.

Сокач кимаше с глава.

— Продължете, ако обичате! Стигнахме дотам, когато днес след обяд, ако добре си спомням, в четири и половина сте разговаряли тук.

Снабдителят хвърли изгасналата цигара в пепелника и продължи:

— Да сме приказвали десетина-петнадесет минути. Луизика бе доста нервна, но не личеше твърде много, тъй като от няколко седмици бе в почти същото състояние. Виках й да отиде на лекар, тя само махаше с ръка: „Няма да може да помогне лекарят на моята болест“. Но каква й бе в действителност болестта, никога не каза. Винаги бе малко затворена, не обичаше да говори за личните си работи.

— Това също така означава, че не знаете дали Луиза Гатц е имала ценни предмети? Или по-точно, има ли?

Биро колебливо показва наоколо.

— Доколкото аз съм имал достъп до нея... Това, което е тук, е на стойност най-много десет-дванадесет хиляди форинта.

— Значи, не знаете. За какво разговаряхте днес?

— За всекидневни работи. За музикалната програма по радиото, за прогнозата на времето, за такива работи. Опитах се да ѝ обясня, че по това време на активиране на слънчевите петна...

— Според вас Луиза Гатц нормална ли е?

Биро вдигна поглед, сви рамене.

— Кой всъщност е напълно нормален?

— Добре, продължете!

— Доста... Как да кажа... Доста чувствителна жена. Днес след обяд забелязах, че е по-уморена от обичайното и скоро я оставих сама. През вратата дочух, че все още въздиша известно време, след това включи радиото и затананика заедно с него.

— Има ли, или имала ли е някога професия тази дама?

Биро се хвана изненадан за главата.

— Не ви ли е познато името Луиза Гатц? Разбира се, вие сте още твърде млад, за да помните. Преди тридесет години бе една от най-известните пианистки в Европа. Участвуваше в концерти във Виена, Прага, след това поради някакво душевно сътресение, какво точно не знам, но вестниците така писаха тогава, се оттегли... Ах, да, спомням си, майка ѝ почина. Оттогава десетилетия вече преживява като учителка по музика, напълно самотна. В четиридесет и шеста остави и учителството. Скоро след това аз се преместих тук. Получава някаква малка пенсия.

— Никой ли няма освен брат си?

— Доколкото знам, никой. Поне с други няма досег. С брат си също не толкова често. Той имаше навик повече да телефонира, въпреки че в последно време твърде често се обаждаше, дори няколко пъти и Луизика му позвъни. Така си правих сметка за телефонната такса, за щото аз си отбелязвам всеки мой разговор, за сверка с пощата. Но, разбира се, никога не отворих дума за това. Брат ѝ също е пенсионер, преподавател. Доколкото знам, живее някъде в стара Буда. И той е такъв затворен в себе си, дори доста унил по природа.

— Странно семейство. Не мислите ли, че всичко това е фантазмагория на въображението на една душа на изкуството, на разклатените нерви на една стара мома?

— За луд ли ме смятате? — извика с упрек Биро. — И вие ли ме смятате за луд?! — Усещаше се как гласът му трепери. — Но впрочем, не само тя го видя, но и аз! И другите от къщата, и аптекарят също...

— Кой ви мисли за луд, господин Биро — Снабдителят мълчеше. — Успокойте се! Защо ви интересуват слънчевите петна?

Биро се засмя нервно.

— Заради ревматизма ми. Нищо не помага, затова препрочитам всякакви статии, свързани с него. Например в „Живот и наука“...

— Моля ви, по-добре говорете за козата! Добре, да приемем, че козата е била от плът и кръв. Но че се е появила като призрак, и то върху масата в гостната, извинявайте, но...

— Видях я, господине. С двете си очи я видях!

Няколко секунди Сокач гледаше снабдителя, след това махна с ръка.

— Добре, продължете!

— Да... Значи, тананикаше си с радиото. Помислих, че най-после се е успокоила малко, тъй като и аз бях уморен и нямах никакво желание да тичам за лекари и тям подобни. След това изведнъж... — мъжът с домашен халат и чехли се изправи и започна да обяснява с две ръце: — чух писък. Луизика крещеше: „Света Богородичке, господин Биро! Козелът...“. След това пък: „Помогнете ми, господине!“ Сkochих, отворих вратата, Луизика лежеше неподвижно там, в безсъзнание, между масата и шевната машина, а тук на масата... — задъхвайки се, Биро пое въздух, очилата му се плъзнаха към върха на носа му, и треперейки от възбуда, отново посочи към масата. — Върху масата се виеше синьо-виолетово кълбо мъгла и от него се показваше само една глава на козел. Устата му бе отворена и блееше с някакъв призрачно болезнен глас. Нямах сили да мръдна. След това мъглата се дръпна малко назад и успях да видя задната част на козата, като едно размито бяло петно. Нямах заден крак. Нямах, другарю старши лейтенант — извика Биро, — нямаше! Но след това и той се появи. Сkochи от масата и блеейки, тътреше левия си заден крак. После се разтича из стаята. Счупи с рогата си стъклото на библиотечния шкаф... Исках да го отклоня, но козелът почти ме изтласка и избяга през пролуката на

отворената врата. Побягнах след него. Още го виждах как скача по стълбите. И портиерката го видя. Тогава повиках „Бърза помощ“... Разказах им всичко. Само се смяха.

Сокач мълчеше. Биро продължи на висок глас:

— Хайде, смейте се и вие, какво чакате?! Кажете, че съм луд, че съм побъркан глупак!

Следователят стана.

— Никой не е казал подобно нещо, господин Биро. Поне аз не съм установил, че... В безсъзнание ли е? — обърна се той към старши сержанта, който от няколко минути насам стоеше на вратата, слушайки със затаен дъх фантастичната история.

— В безсъзнание е. Невъзможно е да се разговоря.

— Чувате ли, господин Биро?

— Само не си въобразявайте, че...

— Нямам навик да си въобразявам, господин Биро. Кажете, ако ви помолим утре сутринта, вместо в завода за оптически прибори бихте ли дошли в милицията?

— С призовка ли?

— Надявам се, че и без призовка ще ни потърсите. Да кажем, след десет...

— Ще тръгваме ли, другарю старши лейтенант? — попита старши сержантът.

— Тръгваме. Лека нощ, господин Биро! Спете спокойно!

Старши сержантът поспря за минутка на стълбите.

— Другарю старши лейтенант, не е ли по-добре да му връчим призовка? Или може би още сега...

— На основата на смътни предчувствия? Как не! А, не се страхувайте, че няма да дойде. Този човек изпитва страх от нещо. И търси сигурност. Разбира се, може би го е страх да не се е побъркал или да не би да се побърка. Като отидем в Центъра, ще проуча досегашния живот на този Биро. Къде е участъковата поликлиника? Или може би лекарят на завода за оптически прибори? Хайде, чукай!

Портиерката бе много по-неразговорлива отколкото преди половин час. Вайкаше се, че мъжът ѝ не е в къщи, и забележимо ѝ олекна, когато зад стъклената врата на кухнята се появи сянката на пощаджията. Докато следователят го разпитваше, тя не се намеси нито веднъж. Пощаджията не знаеше нищо повече за историята, но и не

това интересуваше Сокач. Интересуваше го Биро. Пощаджията, който след работа бе изпил три халби бира, говореше, без да щади думите си. Като всички бърбиви хора в такова състояние с много подробности наговори всякакви нелепости за Биро. Не успя да зарадва твърде много следователя. Направи му впечатление едно-единствено изречение: През четиридесет и шеста, още преди въвеждането на форинта, Биро скитал доста из провинцията, търгувал на черно и връщайки се в къщи, винаги донасял по нещичко от търговските си обиколки на семейството портиери.

— Знаете ли, другарю старши лейтенант, жена ми тогава кърмеше и малкото брашно и захар, което господин Биро донасяше, ни идваше тъкмо навреме.

Минаваше полунощ, когато портиерката затвори зад тях вратата. Старши сержантът посочи към аптеката.

— Тъкмо е дежурна.

— По-добре утре. Не е спешно. Онези са видели козата. Този пък кой го знае какво е видял.

— Другарю старши лейтенант, вярвате ли на тази козя история?

— За козата, да. Че е била истинска и жива коза. Била е жива — сега съм убеден в това. А ако е била само козленце? Хм? Кажи, можеш ли да внесеш в къщата едно козленце така, че никой от съседите и обитателите да не забележи?

— В раница или в чанта, може.

— Повечето от снабдителите се движат с големи чанти. Видя ли чантата в стаята на Биро?

— Не съм забелязал.

— Не си и гледал. Чантата на Биро беше в преддверието. Чанта с доста големи размери. Дявол знае. Сега ме закарай в къщи, а утре ела да ме вземеш в пет и половина.

Биро гледаше неспокойно към старши лейтенанта. Сокач го наблюдаваше внимателно. Под очите на снабдителя се виждаха сенки, лицето му бе сбърчено, като че ли цяла нощ не бе спал.

— От какво се страхувате, господин Биро? — запита накрая Сокач. — Има ли от какво да се страхувате?

— Мога ли да запаля? — Сокач подаде табакерата си. — Ако разрешите, предпочитам своите... — Всмукна дълбоко, изпусна дим и

се загледа в прозореца зад гърба на следователя.

Сокач не бързаше, въпреки че и той не си бе отспал. Сутринта капитан Гере стана в шест и оттогава и двамата работеха без прекъсване. Отначало събраха данни за досегашния живот на снабдителя, след това капитан Гере провери съдимостта на семейството портиери. В това време Сокач разговаря един час с длъжностно лице от музикалния отдел на библиотеката „Сейчени“. След това последва едно друго, не толкова приятно посещение. Сутринта в седем се появи в една малка гостилничка, там, където Луиза Гатц е имала навик да обядва. Касиерката на онази част от гостилничката, отделена за пивница, бе млада жена — дъщерята на семейството портиери.

В гостилничката Сокач влезе като обикновен посетител. Не му се искаше да влиза в качеството си на служебно лице. Разговорът протече между две чашки по петдесет грама ром. Дотолкова дотегна с натрапчивостта си на касиерката, че тя една не извика милиция. Все пак Сокач избегна скандала и успя да измъкне от момичето това, което го интересуваше. В библиотеката също свърши някаква работа. А на какво беше попаднал Гере? И доколко сериозно ще приеме неговото предположение? Гере е прекалено реалистичен. Вярва само на това, което е видял. Затова се допълват толкова добре в съвместната си работа. Ще видим какво ще излезе... ще видим...

„Ще проговори ли най-после този треперещ тип? Възможно ли е въобще да не си отвори устата? Е, добре, ще почакаме. Междувременно може да се обади на Гере по телефона да го попита какво е положението, но не бива да се докосва до телефона, защото този Биро още повече ще се уплаши... Да му предложи охрана?“ Сокач едва не се изсмя на глас от тази идея. При всички случаи трябва да се чака, докато проговори. Да се чака...

С ръце на гърба Сокач сновеше из стаята напред-назад, напред-назад. Когато за пети път се канеше да направи обичайния си маршрут, Биро внезапно извика:

— Другарю старши лейтенант!

— Кажете, слушам ви!

— Другарю старши лейтенант, вярвате ли на това, което вчера ви разказах?

— Вярвам ви. Въпреки че го наричате фантастично, вярвам ви.

— Значи, тогава... не съм луд... — Телефонът извънтя и Биро млъкна.

— Благодаря, по-късно ще сляза, чакай ме — Сокач постави слушалката на мястото си и се обърна към Биро.

— Е... да свършим, накратко, каква беше всъщност тази бабина деветина? Добре, приемете, че вярвам на всичко, което ми казахте. Надявам се, че искате да ни помогнете. Не бяхте длъжен да дойдете, не ви призовах. Въпреки това дойдохте. Или може би пристигнахте, защото не казахте всичко, което...

— Съмнявате ли се в думите ми? Кълна се, всичко казах дума по дума така, както се случи.

— Тогава сте дошли при нас, защото ви е страх. От какво се страхувате? — Снабдителят мълчеше. — Няма от какво да се страхувате. Няма да ви пъкнем в лудницата. От това ви беше страх, нали?

— Не съм луд, въпреки...

— Въпреки всички причини за това да са налице. Впрочем през 1944 три седмици сте прекарвали в Гестапо и само личното застъпничество на Вилмош Гатц ви е спасило. Така ли беше? Тези три седмици са били достатъчни, за да престанат нервите да ви се подчиняват. Колко платихте на Гатц?

— Моля ви за чаша вода!

Сокач натисна копчето и помоли влязлото момиче за вода. Биро я изпи на големи глътки, въздъхна, положи ръцете си на коленете. Сокач го подкани:

— Говорете, ако обичате! Още не знам как тази коза е попаднала горе в стаята. Не знам и защо е попаднала там? Но ви вярвам, че сте я видели. А сега отговорете на това, което ви попитах.

— И на кол да ме сложите, другарю старши лейтенант, пак няма да мога да си спомня колко платих. Поиска злато, дадох му. Спаси ми живота. Да не би да е престъпление? И Гатц... Само не си мислете, че Гатц е бил фашист. Нямаше нищо общо с Гестапо. Съвсем случайно се срещнал в Пеща с един немски офицер, физик, с когото няколко години преди това се запознали на конгрес на физиците в Берлин. По това време Гатц бил асистент в катедрата по физика.

— За какво му е трябвало златото?

— Искаше да се добере до Швейцария. Имал някакви научни идеи, искал да ги осъществи. Странен човек беше. И тогава, и сега не разбирам защо...

— Защо не е поискал държавна помощ, ако е имал намерение да осъществи някаква серия от научни експерименти? Ако тогава не го е сторил, лесно може да се обясни с антифашисткото му настроение. Но това, че по-късно е можел да...

— Какво е вършил по-късно, не знам. Но че е бил антифашист... не вярвам. Мисля, че този човек освен науката си никого и нищо не обичаше.

— И сестра си ли?

— Не зная — Биро клатеше глава и тихо повтаряше: — Не, не зная.

Сокач почака за момент и след това отново попита:

— Откъде познавате Гатц?

— В първите три класа на гимназията бяхме съученици. Беше странно, доста развито за възрастта си дете. Един път момчетата искаха да ме бият. Гатц ме защити. Каза: „Ако някой е евреин, той е също като другите хора, с нищо не е по-долу от тях“.

— Навярно е бил симпатично момче...

Сокач отново сновеше напред — назад. Прегънат на две, Биро седеше на стола. Не, от този човек повече не може да се измъкне. Трябва да го изпрати да си отива.

— Вижте, господин Биро, сега си вървете! Кажете, че сте болен и останете два-три дни в къщи. Аз ви вярвам. Това, което разказахте, е истина, но не действителност. Чували ли сте за Атила Йожеф?... Помислете върху това, което ви казах! И ако почувствувате, че имате нещо за казване, позвънете по телефона. Дори в къщи! Дори и два часа в полунощ да е. Благодаря ви, довиждане... Не, не е необходим пропуск, ще се обадя на портала.

Биро се сбогува, тръгна към вратата. Преди да я отвори, Сокач внезапно произнесе:

— *Si deve suonare tutto delicatissimamente e seura sordini.*

Биро се стъписа. Струваше му се, че ако Сокач не го подхване, ще се строполи. Лицето му бе пребледняло, устата му трепереше.

— Защо произнесохте това? Защо го казахте, другарю лейтенант?

— Ако не се лъжа, това е от Лунната соната на Бетовен. Може би ви е позната?

Биро се съвзе много трудно и с пресилено спокойствие запитва:

— Мога ли да си вървя?

— Може, господин Биро. Съблюдавайте това, което ви казах!

Гере с нетърпение очакваше Сокач.

— Другарю капитан...

— Остави по дяволите тези... Седни! Какво стана? Каза ли нещо?

— Отчасти.

— Задържа ли го?

— За какво? Да си върви в къщи. Нервозен старик. Нервноболният не е Луиза Гатц, а този нещастник. За какво по дяволите го е шантажирал Гатц? И защо?

— Значи, Биро е луд? Не вярвам. Ти си луд, приятелчето ми, че гони досега михаля. Имаш ли вече хипотеза?

— Ще ми кажеш ли къде е ключът на загадката?

— Биро го обзе гняв.

— За да ме повишат поне в майор и да ти поверят цялата охрана на обществената безопасност ли? Добре! Но аз...

— Зная. След два дни ще има резултат. Ще има. Слушай, Лаци...

От чантата си извади портативен магнетофон, постави го на масата пред Гере и го включи. Отначало от него се чуваше някакъв шум, чирикащ шум, след това внезапно прозвуча съвсем разбираем диалог. Разговор между мъж и жена: „Казах ви вече, че на пияни не даваме повече! Колко чаши изпихте досега?“

„Две, сърчице мое, само две. Нито грам повече, ангелчето ми. Но аз издържам на пиене, хич не си личи, че съм изпил две чаши... Вижте, госпожице, ако не ми дадете още петдесет грама, то поне една чашка вино, поне една чаша... Дори и не искам да е голяма, само една малка чаша с вино.“

„Да не сте жаден? Или ви е топло в този отвратителен ноемврийски...“

„Като те видя тебе, душичке, веднага ми става топло. Е-е, не ме гледайте така грозно. Нали ще ми дадете една...“

„Ще ви дам един сироп и без това ви трябва нещо течено.“

„Разбира се, ако не сте съгласна за чашка «кадърка», то можем да кажем за господин учителя Гатц...”

Няколко минути от големия колкото стотинка репродуктор се чуваше еднообразно бучене, след това съвсем тихо се чу гласът на момичето:

„Какво искате?”

„Гатц е мой приятел.”

„Какво искате от него?”

„Трябва да говоря с него. Кога ще бъде тук?”

„Не зная.”

„Знаете! Важно е! С Гатц трябва да...”

„Но вие не сте пиан! Вие...”

„Ще говорите ли? Добре, няма значение. Гатц ще каже кога и колко пъти е идвал тук, какво е питал за сестра си и колко сте получавали за сведенията. Гатц ще...”

„Чакайте! Какво искате от мен?”

„Казах. Кога е идвал тук Гатц?”

„Преди четири-пет дни. Защо искате...”

„Какво пита за сестра си?”

„Нищо.”

„Какво пита? Говорете!”

„Кой сте вие?”

„Ако не ми отговорите, ще кажа всичко на баща ви. Ще се зарадва, като научи, че семейството му се е забъркало в тази история. Ще кажете ли...”

„Само... Само му казах какво й е здравословното състояние и че се оплаква, че спи лошо и такива работи. Пита дали леля Луизика е здрава.”

Гере вдигна поглед.

— Това не е много. Май наистина си пиан. За какво ти е това?

— Гатц е искал нещо от сестра си.

— Защо не прослуша нея?

— Защо да я плашим? Нека мисли, че нейната почтена личност въобще не ни занимава.

— Откъде знаеш, че Гатц идва точно в тази кръчма?

— Не идва. Само един път е бил там. И не съм знаел. Само предполагам, че ако се интересува от Луизика, то очевидно ще посети

мястото, където тя всеки ден се отбива. Блъфирах и успях.

— Можеше да попиташ и портиерката. Хм?

— С нея щеше да е по-трудно. Пък и възможно е да не знае за него. Дявол знае какво е обещал Гатц на момичето. Че след време ще се премести в стаята на Луизика или й е обещал пари? Всъщност това сега няма значение.

— Само да знаех — каза Гере — какво целиш с всичко това? Вилмош Гатц не се е мяркал нататък и действително не е внесъл козата в къщата.

Чуваше се дишането на Сокач.

— Не чакай логически обяснения! Струва ми се, че това, което момичето каза, е важно. Струва ми се, че...

— Трябва да чуем Луиза Гатц, но все още е в безсъзнание. Може би утре сутринта... Какво направи в библиотеката?

— Прочетох вестниците. Заради мен разровиха целия вестникарски архив. Вилмош Гатц и Луиза са от различни майки. В новините „8 часа“ имаше един репортаж, който твърде дискретно съобщава, че Луиза Гатц е наследила ценни бижута от майка си. Разбираш ли, Лаци? Наследил ги е не брат й, а тя! Биро призна, че на времето Гатц е искал злато от него. Искал е да замине за чужбина. Но защо, все още не знам. Е... На последния си концерт в Музикалната академия Луиза Гатц е имала голям успех с Лунната соната на Бетовен. Опитвах се да шокирам с това Биро и изглежда успях. Биро знае нещо за обстоятелствата около оттеглянето на Луиза Гатц и ще го изплюе. Ще видиш, че ще го изплюе! Струва ми се, че козата е заровена тук.

— Мамиш се, старче! Козата не е заровена тук.

— Какво?!

— Козата въобще не е заровена! Козата е намерена!

— Къде?

— Не е заровена. Вярно, вече не е жива, но се намери... — Гере измъкна от чекмеджето ръчно написано показание и го постави пред Сокач. — Виждаш, че съществуват и факти, не само предчувствия.

Сокач прегледа показанието и го върна.

— Това е великолепно! Но и предчувствие има. Да отида ли?

— Няма да е зле да видиш...

След четвърт час Сокач се понесе към Рожадомб. Горе, доста над Статистическото управление, двама патрули пазеха умрялата коза сред

голяма тълпа от хора. Появата на Сокач само увеличи сензацията. Посред бял ден на улица Карой Келети двама милиционери охраняват една умряла коза и един цивилен се присъединява към тях!...

Сокач погледна животното: левият заден крак на козата от глезена надолу липсваше напълно. Този конусовиден крак не изглеждаше да е насилствено отрязан. Не се виждаше и никаква следа от отрязване, само странно се изтъняваше, няколко сантиметра костта се показваше навън. Не кървеше, около костта кожата бе виолетовосиня. Отблъскваща гледка. Напомняше на нещо... На нещо, което... Беше го виждал на снимка. Но на каква снимка?

Написа няколко реда на една бележка и я предаде на стоящия до козата милиционер.

— Другарю младши сержант, повикайте кола да я закарат в Института по ветеринарна медицина.

Закрачи към булевард „Мартирок“.

Къде беше видял това?... Къде беше виждал такава странно изгаряне или осакатяване... такава крайност? Къде го беше виждал?

Невероятна и глупава работа. А ако това предчувствие се окаже неоснователно и глупаво? В края на краищата възможно бе Биро да е искал да се добере до ценните бижута на Луиза Гатц и да е инсценирал цялото това призрачно видение. Ако действително козата е била само козленце, както предполагаше отначало. Но такава огромно животно в чанта за документи?!... Къде беше виждал такава снимка? Къде беше виждал, къде? Хора. Множество хора... Трябва да си проветри малко главата! Няма да е зле и да повърви малко. Поне за час да забрави за това. Да се поразходи малко. А после... И без това е в Буда, значи, след това ще отиде в Стара Буда и ще види, да, да, най-после наистина ще види този Гатц. Вилмош Гатц. Къде беше виждал такава снимка?

— Привет, Имре, мечтаеш ли? — пред него стоеше мъж с вдигната яка и с ръце в джобовете. — Нямах ли друга работа, та се шляеш в това идиотско време?

— А ти? — запита Сокач и протегна ръка. Дружбата му с Габор Шомоди бе започнала още от училищната скамейка и въпреки че не бяха се срещали дълго време, продължиха да разговарят така, като че се бяха разделили преди два-три дни.

— Проветрявам си главата. Цяла нощ съм работил.

— Все още ли си в Научноизследователския по физика?

— Къде другаде? — разпери ръце. — До десет години трябва да получа Нобелова награда по физика. Не си ли чул за това? А? — усмихна се.

— Дяволски добро настроение имаш — промърмори Сокач. — С атомна физика ли се занимаваш?

— Пак е по-добре, отколкото с меланхолията при криминалистиката. Или с теории не се занимавате? Как е Порещия търбусите Джак?

— Глупак! — отвърна Сокач и бързо добави: — Естествено, не Порещия търбусите, а ти си глупак. — Вдигна поглед и се опря на дървото — Докога ще трае този потоп?

— Не съм метеоролог, нито дървесна жаба. Но тази разходка в дъжда... Няма ли да пийнем нещо?

Миризмата на мокри палта бавно се смесваше с цигарения дим и аромата на кафето. Двамата мъже бяха седнали плътно един до друг на малка масичка.

Шомоди отпи от коняка.

— Дадох си почивка до утре сутринта. Е, да чуем какво има? Виждам по носа ти, че... Мога да остана с тебе до утре сутринта.

— Такъв идиотски случай досега не съм имал, надявам се, няма и да имам. Остави... Върху какво работиш сега?

Шомоди се усмихна.

— Малко трудничко ми е за пет минути да ти разкажа. Впрочем само теоретически съм готов, а практически — нула. Експериментите ще покажат. Но да оставим и да поговорим за теб.

— Добре, да оставим и двете.

Замълчаха. После Сокач се раздвижи, запали цигара, краката му нервно потропваха.

— Габор...

— Хм?

— Ти разбираш ли от кози?

— Не много. Мисля, че се отвращавам от козето мляко, но това е само предубеждение, защото досега още не съм го опитвал. Да бляя пък въобще не мога. За какво ти е коза? Някой е открил златната вълна ли?

— То е златното руно, Шомоди, вие пак не сте подготвен. Руното на една овца или по-точно на един овен.

— Така беше. А твоето животно?

— Козел. Какво би казал, ако там върху апарата за еспресо видиш един блеещ козел, който преди това въобще не е съществувал?

— Отначало ще помисля, че съм в цирк. След това, ако забележа, че не съм в цирка, ще поискам книгата за жалби. Е, хайде, за какво става дума?

Сокач се наведе напред.

— Слушай тогава... — и накратко му разказа случая.

Шомоди го изслуша, без да го прекъсне. Посетителите в кафенето оредяха, навън дъждът вече ръмеше. Шомоди се намести удобно, облегна се назад.

— Казваш, че и наемателят е видял появата на козела?

— Така каза. Но не вярвам на празни приказки. Уж имал ревматизъм, но според участъковия лекар никога не е имал такива оплаквания.

— А медицинската сестра какво каза?

— Луизика бълнувала: „Козелът!... Няма да ги дам!“

— Какво няма да даде?

— Очевидно, наследените бижута.

Шомоди си играеше с една кибритена клечка.

— Имре, снабдителите рядко халюцинират. Относително рядко. Хм? Всеки трезвен човек би се засмял на тази история, но... хората въобще се смеят на това, което не разбират. Пък нали и собственикът е видял козата с очите си?

— И аз видях козата преди един час. Умряла. Истинска коза.

— Откъде знаеш, че си видял истинска коза?

— Биро и останалите свидетели твърдяха, че това симпатично животно е куцало с левия си заден крак. И аз видях, че му липсва... — Сокач подскочи. — Открих! Хирошима!

— Полудя ли?

— Задният ляв крак на козата бе като на пострадалите жертви на Хирошима от снимките! Тази коза...

— Хирошима?! Това е интересно. Как се казваха брата и сестрата?

— Гатц.

— Плаща! — провикна се към келнера Шомоди. — Гатц?

Дъждът беше вече спрял. Вън пред вратата Шомоди се обърна към приятеля си.

— Казваш, че Гатц ли? Гатц... Вилмош Гатц, нали? Учител.

— Пенсионер.

— През 1947 година излязъл в пенсия. Мда — Шомоди говореше тихо. — Тази коза просто се е появила върху гостната маса?

— Е, така казват — Сокач клатеше глава почти нервно. — И ако почнеш да питаш защо не е било котка или камила, или фламинго...

— Няма да питам. Това е без значение. По принцип е можело да бъде и хипопотам. Защото...

— Ти считаеш ли за възможно по принцип призрачното видение?

— Вилмош Гатц...

— Така се казва. Колко пъти ще ти повтарям? Не се сърди, но...

— Зная, трябва да вървиш. Отивай!

— А ти?

— Ако позволиш, ще потърся този Гатц. Сокач се засмя.

— Добре, ела! Очевидно се досещаш, че тъкмо към него съм тръгнал.

— Както кажеш. Виж какво, Имре, имам една молба. В интерес на следствието. Сега аз се намирам в състояние, в което ти често си свикнал да бъдеш: чувствавам нещо, но не съм сигурен в него.

— С една дума?

— С една дума, що посетя колегата, бившия преподавател по физика, а ти ще дойдеш с мен като приятел, не като следовател. Ще бъде по-искрен с мен, отколкото ако...

— За какво мислиш?

— Само предчувствавам.

Седнаха в таксито. Докато стигнат Стара Буда, облаците се разпръснаха и ниските лъчи на есенното слънце осветиха червените покриви на малките улички.

На площад „Флориан“ освободиха колата и поеха пеш по една малка тясна уличка.

— Там е, дванадесети номер — каза Сокач.

— Чувал ли си нещо за хилофорезата? — попита съвсем безпричинно Шомоди и без да дочака отговор, продължи: — Значи, както се разбрахме, нали? Наблюдавай и внимавай!...

Вратата отвори мъж с прошарена коса, надникна зад нея и недоверчиво ги изгледа.

— Кого търсите?

Шомоди учтиво се представи. Сокач последва примера му.

— Шомоди Габор, физик съм, това е по-млад мой колега, Имре Сокач. Бихме искали да ви отнемем само няколко минути, господин учителю. Зная, от години живеете усамотено, но мисля, че научната работа не може да бъде просто ден за ден. Убеден съм, че и сега работите. Работите, въпреки че от години не сте публикували нито едно научно съобщение. Бих ви помолил за съвет във връзка с един проблем.

След кратко размишление Гатц махна с ръка.

— Все едно, влизайте! При мен е ужасна бъркотия, но имайте пред вид, че съм стар ерген.

Минаха през тясно преддверие и стигнаха в просторна стая с малко прозорче. Книжни лавици покриваха стените. Пред прозореца имаше бюро, покрито със стъкло. Върху него — разпръснати бележки, ръкописи, книги, таблици, безредие. На отсрещната стена на стаята между две полици за книги се виждаше покрита с тапети врата, водеща към вътрешните помещения.

Домакинът ги покани и двамата седнаха на тясно, изтъркано от употреба канапе. Разговорът започна Гатц:

— Заповядайте, колега, с какво мога да ви помогна?

Без особено внимание Сокач слушаше малко разбираемия за него разговор. Математически формули, непознати професионални изрази се носеха из въздуха. Домакинът се оживи. Обясняваше страстно, спореше, като че ли се намираше в аудитория или на научно заседание. Шомоди следеше напрегнато като ловец в засада. И от устата на Гатц прозвуча едно изречение:

— Само тогава можем да кажем, че познаваме материята. Ако притежаваме нейния код. Ако сме способни да кодираме и декодираме, тогава...

— Доколкото знам, един швейцарски физик е близо до това решение...

Гатц се разкри. Застана пред Шомоди, на лицето му се появи иронична усмивка. След това тикна пред младия физик данни и каза; че този физик може само да е шарлатанин: по този път не се достига до

никакъв резултат. Тогава една дума се запечата в съзнанието на Сокач, една дума, която вече бе чул. Израза, който неговият приятел употреби, когато пристигнаха пред къщата.

— И с хилофореза ли се занимавате, господин професоре?

Гатц се извърна с достойнство.

— Разбира се! Дори... — прибави по-тихо — засега имам само предположения. Изчисленията... повечето се потвърждават от опитите.

— Не сте ли правили още експерименти?

Очите на Гатц трепнаха подозрително към Шомоди, след това спокойно отвърна:

— Експеримент? Сред тези условия? — иронично се усмихна. С какви средства, господине, с какви? Нямам възможност! Може би, ако работех в Института по атомна физика... Но така?

Шомоди махна съчувствено с ръка. Стана.

— Прощавайте! Позволете, господин професоре... Повярвайте, ние никога не сме мислили, че сте обърнали окончателно гръб на науката. Много бяхме тези, които съжалявахме, че сте се оттеглили заради нелепи лични нападки. Сигурен съм, че бихте свършили много успешна работа при нас. Не мислите ли, че е добре, ако помислите за евентуално...

Гатц горчиво се усмихна.

— Късно е, приятелю, късно е! Вече е много късно, за да мисля!

Сокач също стана, сбогуваха се.

— Извинявайте за безпокойството — продума Шомоди.

— Ползотворна работа, господин професоре!

На вратата в преддверието Гатц се извърна и погледна към Сокач. Сокач гледаше покритата с тапети врата, зад която се криеше по-голямата част от постройката.

— Сам ли живеете в тази голяма къща, господин професоре?

Гатц внезапно пристъпи към вратата, обхвана края на лавицата с книги и със спокоен дълбок глас отвърна:

— Сам-самичък, господине! Защо ви интересува?

— Не ме разбрахте — избърза Сокач с отговора. — Странно е, че живеете в една-единствена стая на тази дълга сграда. Никой ли си нямате?

Лицето на Гатц трепна.

— Никой нямам. Е, така е млади човече! А сега довиждане.

Външната врата се хлопна зад тях. Сокач нетърпеливо се обърна към приятеля си.

— Ще ми обясниш ли?

— Остарял е, но е гениален човек.

— Това ли е най-важното?

— В този случай, да! Духът му обаче е доста млад. Как мислиш, дали взема някакъв допинг?

— Да не си изкукуригал! Е? Ще ми обясниш ли най-после?

— Хилофореза. Ела! Сега ще се върна в института, а ти ме чакай до сутринта и всичко ще ти обясня! Много ми е необходимо това време, за да мога да изпитам в лабораторни условия.

Сокач погледна към приятеля си.

— Виж какво, Габор, сутринта аз трябва да... А ако си се заблудил?

— Тогава ще искам извинение. Ако трябва дори и от министъра на вътрешните работи.

— Много ще ти струва това извинение — промърмори Сокач, но повече не упорствува.

Около два часа в полунощ в жилището на Сокач телефонът остро иззвъня. Сънен той вдигна слушалката, но когато позна колебливия глас на портиерката, напълно се пробуди.

— Повторете! Свети ли? Още ли свети? Биро лежи на пода? Защо едва сега телефонирате? Разбирам. Идвам веднага, не викайте „Бърза помощ“, оставете на мен! И не се докосвайте до нищо! — тръшна слушалката, запали цигара, облече се. Цигарата не извади от уста, докато пристигна, едва тогава хвърли угарката под прозореца на Луиза Гатц. Изхвъркна от колата, стъпалата взе по три. Портиерът-пощаджия се опитваше да върви заедно с него и задъхвайки се, разказа, че съпругата му излязла да отвори вратата на закъснели обитатели на къщата, когато забелязала, че стаята на Биро свети. От любопитство се качила до третия етаж и намерила вратата му отворена. Биро лежал в безсъзнание. За да влезе някой, е трябвало да му отворят. До нищо не са се докосвали. Веднага телефонирали, но не на „Бърза помощ“ нали така бе казал другарят лейтенант.

В този момент звук от сирена процепи тишината. Бялата кола на „Бърза помощ“ спря пред къщата.

Снабдителят бе в безсъзнание. В стаята още миришеше на хлороформ.

— Какво е мнението ви, докторе? — запита Сокач.

— Пулсът трудно се долавя. Да. Ще го вземем и...

— Мислите ли, че до сутринта ще проговори?

— Сигурен съм.

Сокач се огледа, премина в другата стая, на Луизика. И там се огледа. Стъклото на витрината бе счупено. Венецианският изглед, който красеше емайлираната кутия, бе изчезнал.

Сокач се върна в по-малката стаичка, давайки път на санитарите с носилка. Следователят се обърна към портиерката:

— Сигурна ли сте, че не сте виждали никой? Никакъв чужд човек? Или познат?

— Никой, другарю лейтенант.

— Добре — Сокач пристъпи към телефона. — Старши лейтенант Сокач. Капитан Гере? Лаци, моля те... От Биро. Упоили са го... Да. Тръгвам. Прати няколко човека! Да, с кола съм, след петнадесет минути ще бъда на площад „Флориан“...

Остави слушалката и след няколко секунди колебание, като че ли нещо му бе хрумнало, отново вдигна слушалката.

— Ало! Изследователският! Нощният пазач ли е? Естествено, разбирам. Насреща е старши лейтенант Сокач. Ако обичате, асистент Шомоди все още ли е там? Какво? Спи? Вътре? Моля ви, веднага ме свържете! Да, веднага! След няколко секунди продължи: — Габор? Спиш ли? Е да, сега вече не, но... Какво има? Ама че си в настроение! Какво? Тръгвам към теб! — Затвори слушалката. Обърна се към портиерката: — Вие си отивайте! Ще чакате капитан Гере! Но не се докосвайте до нищо!

Бързо слезе долу, скочи в колата, след пет минути спря пред института. Шомоди вече го чакаше на входа.

— Успях! — каза гордо Шомоди. — Кажи, къде ще ме мъкнеш? В института все пак по-удобно се спи, отколкото в кола.

— Имам нужда от теб — отвърна му Сокач и натисна газта. — Какво успя?

— Експериментът. Къде ме караш?

— При Гатц.

— Правилно. Въпреки че не е може би толкова спешно.

— Спешно е! Ако не се лъжа, тази вечер Гатц е бил в жилището на сестра си и е отмъкнал семейните ценности. Ако пък ги е отмъкнал...

— По-бързо, Имре! Мисля, че предчувствувах какво е станало. Аз опитах и успях. Тази вечер преодолях хилофорезата и практически. Пренесох десет грама материя чрез облъчван е. Гатц също... Дано само не бъде късно!

Скоростта на колата надвишаваше деветдесет. Сокач със завидна артистичност препускаше из тесните улички на Буда.

— Ако Гатц е толкова безочлив да задушаваш и граби, тогава... може би е късно! Макар че...

На площад „Флориан“ чакаха две синьо-бели милиционерски коли. Сокач намали скоростта и заговори по микрофона:

— Тук „Кълвач“; Говори „Кълвач“! Следвайте ме!

След няколко минути и трите коли бяха пред вратата на Гатц.

— Да се разбие! — разпореди се Сокач и двама младежи освободиха пътя.

Влязоха в голямата работна стая. Беше точно такава, както предния ден. Гатц не се виждаше никъде. Сокач посочи към облепената с тапети врата.

— Там!

— Чакай! — извика Шомоди. — Чакай малко... — пристъпи към бюрото, вдигна един лист. — Какво е това? За мен?

Сокач застана до него. Зачетоха заедно бележката:

ЗА АСИСТЕНТА Д-Р ГАБОР ШОМОДИ

Колега, вие се досетихте повече, отколкото бих искал. Няма да дочакам второто ви посещение, защото вашият неразговорлив приятел ще дойде с още някой. Аз ще отпътувам за Австрия. Това превозно средство за големи разстояния не е сигурно. Как ще отпътувам, вие добре знаете. Съмнявам се, че и вие сте близо до разрешението на проблема за пренасяне на материята. Възможно е вече да сте успели да пренесете неорганична материя, може би и на значително разстояние. Само че

кодът на неорганичната материя е твърде примитивен, за да се приложи на органичната. А аз, колега, ще пренеса органична материя, дори нещо повече — жив организъм. Преди два дни пренесох една коза, една жива коза. Тази вечер ще се преместя на по-сигурно място. Може спокойно да кажете на приятеля си, че появата на козата е мое дело. Не исках да убивам Луиза, използвах само суеверната ѝ природа, за да...

— Луиза... Умряла?

— Чети! — викна Шомоди.

... получа от нея семейните ценности. Е, съжалявам, не успях напълно и тази вечер почина в болницата. При всички положения трябваше да се добера до ценностите — те принадлежат на мен — и сега ще отпътуват с мен. Там ще уредя лаборатория и ще продължа експериментите си. Ще остана самичък. Стига ми да съм сам. Половин час след моето изчезване устройството ще се самоунищожи. Не се надявайте да узнаете нещо за практическите ми методи!

Желая ви щастие, колега!
Вилмош Гатц

Сокач измъкна листа от ръцете на Шомоди, пъкна го в джоба си и посочи към облепената с тапети врата.

— Хайде!

— Чакай! — провикна се Шомоди. Пристъпи към вратичката, внимателно я открехна. Вмъкна едно малко защитно апаратче на педя навътре. Лампата на лъчеизмервателя дори и не светна. — Можем да влезем!

Зад вратата, в средата на разположената по цялата дължина на стаята лаборатория, на висок половин метър барабан стоеше странно устройство. Под направения от прозрачна материя, приличен на ковчег

капак, се виждаха контурите на човешко тяло. Шомоди се приближи. Във вдлъбнатината на изкуствена материя, в полулегнало, в полуседнало положение лежеше страхотно обезобразено тяло. Човешко тяло. Скръстените на гърдите ръце стискаха емайлираната кутия с венецианския изглед. Косата и миглите бяха изгорели, ужасни рани покриваха двете ръце, долната част на тялото липсваше напълно. Бялото на очите бе тъмножълто. Преносвачът със странна конструкция и генераторът бяха закрити зад дебел изолиращ слой под подиума, ако все още бяха здрави и не бяха унищожени заедно със своя откривател.

Сокач се отърси от призрачната гледка и пристъпи по-близо.

— Няма крака — каза тихо.

— Няма — отвърна също тихо Шомоди. — Те са вече някъде в Австрия.

— Ужасяващо... — Сокач се обърна назад. Виждайки хората си, той се изправи и продължи с делови тон: — Кракът на козата също бе такъв. Откъде ли е имал пари, за да създаде такова устройство?!

— Това вече действително е ваша работа, старче — отвърна Шомоди. — Мен много повече ме интересува методът. Каква материя е разложил? Как е могъл да модулира вълните според кода на живия организъм? Невероятно много информация е трябвало да пренесе! Гениален човек! Или луд? Или мошеник!? Но не можа да пренесе със себе си тайната. Не, господин професоре, всичко ще изясня!

На другия ден сутринта не можаха да чуят мъртвата Луиза, затова пък Биро дойде в съзнание. Изясни се и онова, което все още бе мъгляво и неразрешено. Вестта за смъртта на брата и сестрата Гатц развърза езика на Биро и сега, без да се съпротивлява, правеше пълни признания.

— Гатц искаше пари на всяка цена. По онова време ухажвах Луиза, тя не ме обичаше, но Вилмош ме насърчаваше. Чрез мен искаше да се добере до ценностите.

Преди последния и концерт дойде ред на този разговор между тримата, от който Луиза ясно разбра намерението на брат си. Това я потресе, не смъртта на майка ѝ. Затова се оттегли. Когато поради произхода си изпаднах в беда и животът ми бе в опасност, Гатц ми помогна. Заплатих със злато. Тогава не знаех за какво му трябват пари. Не знаех какво работи. След освобождението той заговори да се пренесе при самотната му сестра. Не бяхме вече млади. Луиза нямаше

да съжالياва, ако наемателят ѝ е стар познат. И Гатц започна да ме шантажира. Шантажираше ми чувствата. Шантажираше ме с Луиза, заплашваше ме, че Луиза ще съжالياва, ако не сторя това, което иска. Заради него крадах от завода материали, инструменти. Самият той, в буквалния смисъл на думата, гладуваше, икономисваше и за две десетилетия създаде това, което сте видели. Аз полека-лека се досещах какво работи, тъй като не разбирам от физика. Когато след това се появи козелът... Тогава със сигурност вече знаех, че всичко това е сторил Вилмош. Само не знаех какви са му намеренията. Много пъти е споменавал, че ако може да попадне на благоприятен момент от слънчевата дейност, тогава ще се опита да извърши това, което десетилетия наред работи. Явно — прибави горчиво — изминалите дни са били подходящи за това.

— И го извърши, но не съвсем успешно — прекъсна го Сокач. — Козата не успя да пренесе напълно здрава, а себе си — още по-малко.

— За Луиза това вече няма никакво значение — промълви Биро. — А сега вече и за мен. — Погледна умоляващо Сокач и отново изпадна в безсъзнание.

Двамата следователи спряха пред болницата.

— Ами, край на следствието! — каза тихо Гере.

— Край — повтори също така тихо Сокач. — Във всеки случай тайната на хилофорезата е в по-надеждни ръце, отколкото бе преди това. И доколкото познавам Габор Шомоди...

Гере неочаквано се усмихна.

— Не мислиш ли, че наистина е време и ние да имаме най-последен носител на Нобелова награда?

ДЕЖЬО КЕМЕНИ НЕВИДИМОТО ОРЪЖИЕ

Отокар не проявяваше никакви признаци на музикалност; флейтата на Петер също така не му действуваше, както и пианото на Шари. Движеше се със скупаеща и клатушкаща походка между кутията си в антрето и люлеещия се стол пред прозореца на стаята. Много обичаше този стол, който Шарика беше наследила от баба си: можеше прекрасно да се скрие зад висящите до земята ресни. В първите дни от пребиваването си тук даже опита една от ресните, но ги обяви за безвкусица, и оттогава ги използваше единствено за прикритие.

— Тъпо животно — изръмжа Петер и захвърли флейтата.

— Да беше опитал с пиколото — подхвърли Шари. — То може би ще му е по-симпатично. А и струва ми се, че искаш твърде много от един таралеж.

— Всяко живо същество трябва да притежава музикалност — каза Петер и с дълбоко презрение последва Отокар до кутията, която му служеше за къща, за да му даде вечерята: остатъци от месо, варени картофи, а като витамини — половин ябълка.

— Изяжте, ако обичате, и кората! — му кресна и приключил с дневните си задължения, се обърна, за да свърши най-сетне нещо смислено. Тогава обаче се позвъни. На вратата на антрето стоеше Имре Сакач.

— Ама ти жив ли си? Три месеца не си минавал насам.

— Четири! Между другото, за съжаление, живея. Макар и да не намирам кой знае каква радост в това... Ей! Какво по дяволите е това?

— Това ли? Ах, да, вие още не сте се виждали. Представям ти новия член на семейството, Отокар.

— Доста грозно животно.

— А какъв трябва да бъде според теб един таралеж? Като Венера Милоска?

— Тоя по-скоро ми напомня за Вилендорфската, щом си решил да го сравняваш с някоя Венера. За какво ти е?

— Твърди се, че таралежът бил най-интелигентното животно сред гризачите. Ще си направя един опит с него. Искам да знам как реагират животните на музиката... Ама какво сме щръкнали тук?

Когато влязоха в стаята, Шари до голяма степен бе успяла да заличи следите от експеримента и сложи на масата една кутия със сладкиши.

— Почвайте. Какво ще кажете за Отокар?

— Не искам да обидя домакините, макар че на Пети вече му казах какво мисля. Във всеки случай, що се отнася до името му...

— Защо? Щом за епископ Отокар е било добро име, тогава става и за таралеж, не е ли така?

— Един свестен таралеж ще се задоволи и с някое по-обикновено име. Според мен Манци много би му отивало.

— Да не сте полудял? Отокар е момче!

— Ах, така ли, извинете. Естествено, няма да е за чудене и ако съм полудял... Сладкишът ви е чудесен, Шари, но не би ли могло да се полее с нещо?

— Някакъв неприятен случай, а? Пиете само тогава, когато...

— Да, докато не се навия да го разплета. Благодаря, само два пръста, И рано или късно винаги се навивам.

— Защото се налага ли?

— Не. Защото ме интересува. Защото не обичам неразрешените случаи.

Петер седна, подпря се на лакти.

— Е, разказвай. Слушаме като двама тъпи Уотсъновци гениалния Шерлок Холмс.

— М-да, неприятен случай — започна Сакач. — Неприятен, защото засега няма за какво да се хвана. А на всичкото отгоре е случай на Интерпол.

— Ами?!

— Значи, трябва да внимаваш и за репутацията на унгарското следователско тяло.

Той замислено въртеше чашата си, отпи една глътка, след това започна:

— Миналия петък в Консерваторията... В същност вие сигурно сте били там! На концерта на Раджо. Бяхте ли?

— Направих дори и запис.

— Седяхме зад сцената, на седалката на органиста — намеси се Шари, — Петер успя да внесе магнетофона и записа целия концерт. Да ти го пуснем ли?

— Не, не! Благодаря, сега нямам настроение за изкуство.

— Подиграваш ли се? Дино Раджо е най-големият жив тенор. Или поне един от най-големите. Достоен наследник на Карузо, Флета, Джили.

— Добре де, добре. Та накрая на програмата, когато пъ на бис...

— Сбогуването на Торило...

Не ме интересува, приятелю, какво е пъл оня палячо. Важното е, че на третия ред на партера американският фабрикант мистър Артър Картър, който беше дошъл тук да сключи дългосрочен договор с външната търговия...

— Оня, на когото му прилошало! — извика Шари. — Оня плешивия ли имате пред вид? Прилоша му и го изнесоха. В самия край на концерта.

— Значи, сте го видели.

— Аз не — каза Петер. — Бях зает с магнетофона. Наистина ли няма да го чуеш?

— Може би по-късно.

— В същност тогава вече въздухът беше доста тежък, не е за чудене, че му е прилошало. Но защо пък чак и Интерпол?

— Не само му е прилошало, Шари. Ама вие не четете ли вестници? След два часа умря. Без да дойде в съзнание. Умря от сърдечна недостатъчност.

— Горкият... Но защо?

— Защо? Затова, Шари, защото... Защото мистър Картър не е умрял от естествена смърт.

— Какво?

Сакач замълча, междуременно Отокар се потътри през стаята и се мушна под люлеещия се стол.

— Как така не от естествена...

— Това засега е само дискретно официално предположение. За щастие моите доктор Уотсънови знаят да си държат устата. Та

слушайте: смъртта на Картър е брънка от цяла верига. От една много странна и мръсна серия. Започна се през миналата година. Поне доколкото познаваме веригата, от миналата година. Естествено, много е вероятно да не знаем за някои от брънките. Та, значи, миналата година в Делхи имаше световна конференция на мира. Последния ден умря д-р Радж Бахадур, един от най-големите учени по международно право, член на почетното председателство на конференцията. Лекарите, по липса на по-добро, установиха инфаркт. Три дни по-късно във Ваймар, на конгреса на международния ПЕН-клуб почина, при това точно при същите обстоятелства, Мануела.

— Тя пък коя е? — намеси се Петер.

— Образоваността не е всичко, господине, трябва и малко информираност... Мануела беше испанска журналистка-емигрантка, изкара цялата кубинска революция покрай Кастро. Прилошало ѝ в Концертхауз също както на Картър тук, у нас. По ирония на съдбата Картър също тогава бил във Ваймар, при това — според немските колеги — седял точно до Мануела.

— Това пък защо е важно? — попита Шари.

— Не знам. Може и да не е важно. Но е факт. Както е факт и това, че два месеца преди това в Харлем, в края на един митинг на Айзък Д. Уошингтън му прилошало и когато се свестил, бил онемял. Някаква парализа.

— Това е оня Уошингтън, който държа серия речи за гражданските права...

— Същият. Никога вече няма да държи речи. А факт е също така, че само няколко седмици по-рано на един студентски фестивал в Мексико загубил съзнание и умрял секретарят на студентската фракция на Фрайе Дойче Югенд. Лекарите установили инфаркт — поради липса на по-подходящо.

— Колко годишен е бил? — поинтересува се Петер.

— Двадесет и три.

— И инфаркт?

— Казах, че поради липса на по-подходящо.

— Доста идиотски звучи — изказа мнението си Петер. — Но каква е връзката? И ако не е естествена...

— Връзката? В началото забелязах една доста мъглява връзка. Че мястото винаги е някакво събиране, конференция, митинг или концерт,

при това с изразен лъв характер. И са умирали или ставали инвалиди само такива хора, които било на принципна, било на икономическа основа, са демонстрирали своите симпатии към социалистическите страни.

— Дотук ясно. Или поне логично. И после?

— Няма после. Обадиха се от виенската резиденция на Интерпол, а тъй като политическият отдел държеше на мен, Гере ме пусна и ми натресоха случая. Пазихме този Картър като зениците си и два дни след като получихме заповедта, умря пред очите ни, в Консерваторията.

— Неприятно — промълви Шари, — но не всичко разбирам.

— А аз въобще нищо не разбирам — каза Сакач. — Разбира се, малко са следователите, които ще оставят мозъкът им да работи от само себе си. Без усилия, без да искат, ей така от само себе си.

— Това си е твоят метод. До какъв извод си стигнал?

— Дреболия, и на друг би му направило впечатление. Възможно е и да няма значение, но на мен ми направи впечатление.

— Какво?

— Това, че... — Сакач смутено млъкна и погледна с почти разкаяно лице към приятелите си. — Трудно ще ви е, особено на вас... Вие за музиката, за музикантите сте...

— Не преигравайте! — извика му Шари. — Хайде! Дори и ако убиецът е „един от известните музиканти на света“! — изведнъж млъкна. — Господи, да не би Раджо да е следващият? Това ли имате пред вид? Раджо винаги и навсякъде...

— Виждате ли, точно така. Раджо е винаги и навсякъде, където трябва да се агитира за прогресивните идеи. Дино Раджо — тенорът на мира. Но не за него ме е страх. Защо да се боя за него? Как го казахте? Че извършителят е един от известните музиканти на света? Може би не сте далеч от истината.

— Я ела на себе си! Да не искаш...

— Да — Сакач запали цигара. — Да, на себе си съм. Разбира се, това не е предположение — засмя се той, — а факт. Много странен факт. Възможно е да узнаем и за други смъртни случаи, за такива, за които не е валидно това, което ще кажа сега, но разберете ме: досега тоя, наречен от тебе най-големият жив тенор, Дино Раджо е присъствувал на всички смъртни случаи.

Петер пресилено се засмя, Сакач мълчеше със смръщено чело, Шари протестираше.

— Уважавам мозъчните ви гънки, Имре, но това е глупост. Един артист, и то измежду най-големите... С такъв глас и да убива?... Не...

— А не забравяй, че в предположението ти има една голяма празнина — намеси се Петер. — Този Раджо ли е убил твоите леви или олевяващи жертви, който годишно дава като помощи десетки хиляди долара...

— Знам. От приходите от околосветските си концерти. Дава ги на пострадали от земетресение, в полза на жертви на наводнение, закупил хранителни продукти за някоя болница в индийски град и т.н. Всъщност кой е твърдял, че той е убиецът? Това, че е присъствувал всеки път може и да е съвпадение. Отде да знам! Но е бил там.

Шари размахваше ръце.

— В името на целия музикален свят най-решително протестирам! Слушайте! Чуйте това... — Тя изтича до шкафа, свали от него магнетофона и го включи. — Чуйте тия два биса: арията на Ръкавицата и Сбогуването на Торидо. Който пее така...

Може и гласът на Раджо да не надминаваше този на Джили, но звучеше по-кадифено и същевременно много по-мъжествено, отколкото Флета. Слушаха го като омаяни дори и онези, които разбираха от музика колкото Сакач. В края на сбогуването на тръгващия на смъртен двубой Торидо Петер неодобрително измънка нещо.

— Чухте ли го?

— Какво?

— На последното „адио“ гласът му трепва. А той няма навика да позира. На концерта дори не го усетих. Я го върни.

„Ил вино...“ Виното говори в мен — пееше отново Раджо. И тримата бяха наострили слух, дори и Сакач, който наистина не можеше да разграничи такива тънки нюанси.

— Тук — каза Петер и спря ролката. Върна последните няколко такта. Сега и Сакач чу как гласът на Раджо на последното „сбогом“ за момент трепна, но след трепването отново зазвуча чисто и мъжествено.

— Да го изтрия ли? — попита Петер. — Само съвършеното си струва да бъде съхранено.

— Да не си полудял! Само за това? — Шари беше наистина възмутена. — Ще запазим записа на този концерт така, както си е. Заедно с бисовете. Чудно ли ти е, че вече е бил изморен? — Обърна се към Имре. — Чуйте само началото на ролката. Лучия ди Ламермур...

Сакач стана.

— За съжаление трябва да вървя.

— Всъщност защо беше дошъл? — поинтересува се Петер.

— Трябваше да го разкажа на някого, за да ми стане и на мен ясно. На кого можех да го разкажа? Само на вас.

— И сега по-наясно ли си?

— Може би само предположения. А това не е много... Е, а вие си свирете...

С наведена глава се мотаеше по тесните улици на Буда. Покрай него избързваха жени в летни рокли и мъже по ризи, слънцето блестеше, по тротоара имаше костилки от череша, от кайсии... Всички изплюват костилките... А трябва да ги чупят, да видят какво има вътре. Костилката на кайсията се преструва на бадем, а крие убийствения амигдалин. Отрова...

Спря и повдигна поглед. До него блестеше огледалният прозорец на една аптека. Вътре, зад прозореца, на чекмеджето на някакъв шкаф, съхранил се от миналия век, стоеше написано със странни костеливи букви: отрова. Отрова? Невъзможно. Всички жертви бяха аутопсирани, в организма им не бяха намерени дори и следи от отрова. Или не съвсем: при Картър имаше нещо. Той обаче, както се установи, макар и в малки дози, си е биел инжекции хероин, за да направи по-поносими ревматичните болки. Но щом не е отрова, тогава какво е?

Убийство с поглед? Хипноза? Да се убива посредством хипноза — за това нито медицината беше чувала, нито майсторите на черна магия. Но кой може да твърди за себе си, че познава всички тайни на природата? А който знае поне малко повече от другия, той може да се покаже като притежател на такива сили, че...

От времето на детските му години голямо преживяване бе за него пътуващият цирк; главната атракция беше един илюзионист: донесоха на манежа свиня, едно истинско, грухтящо прасе, измито до розово, което бяха взели назаем от селото. Илюзионистът, леко отворил уста, погледна животното, то легна, стана, затича в кръг, куцайки ту с единия, ту с другия крак, и накрая нахълта в един голям, отворен

плетен куфар. Факирът затвори куфара и заби в него една дълга сабя. След това отвори куфара, а свинята я нямаше никаква. Собственикът викаше, настояваше за обезщетение. Факирът му съобщи, че свинята му си грухти у тях, в кочината. И наистина — там беше. Можеше оня факир, много можеше. На кръста си носеше широк, червен пояс, на входа огромен плакат с червени букви провъзгласяваше името му: Хермес Огненопояския. Клисарят, който знаеше всичко, разправяше, че иначе името му било Йеньо Поздера...

Сакач се изсмя и от това се засрами. Огледа се наоколо. Вече бе в Пеща. Не беше забелязал, че е преминал над Дунава. Влезе във входа; асансьорът не работи, хайде пеша по стълбите. И разбира се — едно кафе, сега има нужда, естествено — без захар. И да пусне радиото: най-отморяващото е някое монотонно предаване, някой шаблонен коментар на новините. А да се работи е най-добре по време на почивка.

Тикна в стената щепсела, щракна радиото и със скръстени отзад ръце се заразхожда назад-напред из стаята. От стена до стена. Изведнъж спря и се втренчи в апарата.

„... шестчленната група от Комеди Франсез. Надяваме се, че дотогава и унгарският струнен квартет ще привърши английското си турне, а със сигурност можем да разчитаме — защото получихме вече и обещание за това — на Дино Раджо, когото договарят му го повика за три дни у дома, но той ще бъде отново тук, в Унгария, за откриването на Сегедските празненства. Характерно за интереса, проявен към програмата...“

Сакач изключи радиото, хвана в шепата си чашката с кафе, загледа се през прозореца.

— Сегед — прошепна, — коя ли ще е следващата жертва?

На другия ден, готов за действие, забърза към управлението. Гере го посрещна в лошо настроение. За начало му тикна утринния вестник. Една от вестите бе заградена с червен молив:

„Организаторът на акцията за помощ на индианците, изнемогващи в резерватите, преподобният Саймън Симпъл, след разговорите, водени в Англия в представителството на епископалната църква, си тръгнал за дома към Ню Йорк с редовния полет на «Боинг», за да продължи човеколюбивата си дейност в къщи, в Шеридан (Уайоминг). Малко преди самолетът да се приземи в Ню Йорк, му

прилошало и умрял преди медицинската служба на летището да се притече на помощ. За причината на смъртта още няма медицинско заключение.“

— Откъде е тръгнал самолетът? — запита Сакач, като връщаше вестника.

— От Париж През Лондон...

— Списъкът на пътниците?...

Гере се ухили.

— Добър нюх имаш, лъве. Още посред нощ ми телефонираха в къщи. Бях поискал списъка на пътниците от Скотланд Ярд.

— И?

— Там са.

— Там са?

— Той и секретарят му. Правилно предположи, качил се е на самолета в Париж.

— А след четири дни ще бъде отново тук.

— Според известията.

— А бе Лаци, сигурно ли е, че само те са присъствували на всички случаи?

— Сигурно е.

Сакач хвърли въпросителен поглед към капитана. Той продължи:

— Трябва да съберем данни за живота на Раджо. Естествено и на секретаря му.

— Мислиш ли, че...

— Или е Раджо, или секретарят, или и двамата заедно, отде да знам! Неприятното е, че няма нищо сигурно. Възможно е да е фатално съвпадение.

— Ако, ако. Тогава не би било интересно. С усърдна дърварска и безмозъчна работа бихме могли да отсеем престъпника. Само че причината за смъртта е неизвестна! — Гере изчака малко, след това с подигравка в гласа допълни: — Защо те има на света, Имре? Защо си ти всъщност?

— Разбрано, другарю капитан! На тепсия ще ви поднеса причината за смъртта. А надявам се и убиеца. Свободен ли съм?

— Сядай си на задника. Блъскай си по-скоро главата над това, кой е гостът, чиято смърт трябва да предотвратиш в Сегед.

— И ти ли мислиш, че в Сегед...

Гере започна да рови из папките, които се търкаляха по бюрото му.

— Ако приемем, за доказан факт, че не случайността си играе с нас, или с други думи, ако има логическа връзка между личността на Дино Раджо и серията убийства, тогава в Сегед нещо трябва да се случи. Открий необходимия човек. Състави списък на намиращите се в Унгария или очакващите се да пристигнат в близките четири дни в Унгария известни личности. Събери ми данни за Раджо и секретаря му. След три дни очаквам доклад. — Изправи се и с приятелски глас добави: — Върви, Имре, стори чудо. От теб зависи честта на групата. Върви!

Следващият ден на Сакач премина в уморителна и скучна работа. Като се започне от туристическата агенция и се стигне до библиотека „Ервин Сабо“, обиколи пет-шест учреждения. Когато най-сетне се върна у дома уморен като труп, чантата му беше пълна с фотокопия и записки. Последва сортиране и монтаж до полунощ, след това внимателно изчитане на материалите, сметени за важни. След четвъртата чашка кафе, от една страна, имаше усещането, че очите му залепват, от друга — че сърцето му ще изскочи от гръдния кош, а резултатът — е, резултатът беше с малко повече от нищото.

Ето кратката кариера на Раджо:

Появил се е на бял свят през 1929 година в малко калабрийско селце. Първо на учителя по музика му направили впечатление неговият сопран и музикалност и той успял да убеди родителите да заведат детето в Рим. Малкият Дино не се върнал вече в родното си село, завършил училище като държавен стипендиант и същевременно пял в хора на базиликата „Свети Петър“. На тринадесетгодишна възраст, още по време на войната, гласът му започнал да мутира и учителят му препоръчал едногодишна почивка с надеждата, че мъжкият глас на Дино ще се превърна в толкова чудесен тенор, какъвто е бил сопранът му. Един неочакван дифтерит обаче нападнал гласните струни на момчето и само блестящата операция на известния специалист по уши, нос и гърло, професор Дяволо, спасила гласа на Дино. След една година вече наистина пеел, в началото в базиликата „Свети Петър“, а в последствие, след завършване на учението си след войната, веднага го ангажирала Миланската „Скала“, а после сключил договор и с Нюйоркската „Метрополитен“.

Към тази кратка и всъщност нищо не казваща биография след кратко колебание Сакач прикрепи и фотокопието на едно интервю отпреди няколко години.

— Това да не би да е някакво заклинание, маестро?

— Не — смее се Раджо, — правя го просто в чест на излекуването ми. Всяка година, в деня на света Бианка, защото тогава беше операцията, се качвам на мястото на хора в „Свети Петър“ и изпявам един фа-диез. Направи ми впечатление, че стъклените висулки на двата най-близки полюлея започват да звънят в такъв момент...

Сакач въздъхна, взе още един лист. Там бяха данните на личния секретар на Раджо, канадеца Раул. Фонсе. По време на войната бил пилот, взел участие в дебаркирането, след войната известно време имал работилница за шприцоване на пластмаси, след това станал агент на стриптийзърки, а накрая личен секретар на Раджо.

Следователят хвърли листа на масата. Изтребител и шприцър, стриптийзърки и Раджо — какво, по дяволите, да прави с това? Отвори и двете крила на прозореца, съблече се и спа, без да мръдне, до обяд на другия ден.

След събуждане и петнадесетминутен студен душ вместо с кафе успокои сърцето си с плодов сок; прехвърли утринните вестници — не намери никаква вест, която да се отнася до Раджо. Слезе до близката закусвалня, наобядва се и точно в два часа почука на вратата на Гере.

— В живота на Раджо не намерих нищо, което да буди съмнение. Получил ли си нещо, което да липсва в моя доклад? — попита, когато Гере прегледа доклада.

Той вдигна рамене, погледна нагоре и потупа хартията.

— Според теб какво е интересното в това?

— Нищо. Обикновена биография на вундеркинд. Това, че е суеверен, е ясно. Напразно се опитва да се оправдава. Религиозен италианец.

— Света Бианка ли имаш пред вид?

— Да. Макар че, кой знае...

— А другата работа? — прекъсна го Гере. — Кого трябва да охраняваме в Сегед?

— Ако теорията ни е правилна, само един човек може да влезе в сметката: това е мосю Андре Хрдличка, пристигнал миналата седмица за конгреса на биолозите, който ще бъде в Сегед и който...

— Който миналата година не получи входна виза за Съединените щати, понеже беше дал изявления, че по негови данни средният коефициент за интелигентност на негрите масаи с нищо не е по-нисък от този на техните връстници северноамериканци от големите градове.

— И който беше избягал от Братислава във Франция, спасявайки се от Хитлер.

— И е взел участие във френската съпротива. Надявам се, че не сме сбъркали. А сега върви, Имре, почини си. Утре ще уговорим подробностите за Сегед. Как мислиш? Кой ще ти е нужен?

Имре Сакач не след дълго — за да изпълни заповедта на Гере и да почине — позвъни на вратата на семейство Гонда.

Посрещна го една от обичайните сцени: Шари, в гащеризон, чистеше с прахосмукачката, Петер — захапал някаква десетсантиметрова свирка — стоеше на четири крака на килима, срещу него се беше сгушил Отокар, който имаше определено скучаещ вид.

— Неизлечим — отбеляза Шари и отново хвана дръжката на прахосмукачката. — Отокар е абсолютно глух, дори и Вагнер не предизвика у него никаква реакция, а...

— Не преувеличавай! Ушите на Отокар са определено чувствителни, особено в горния регистър. При арията на звънчетата например правеше такива движения, сякаш има смущения в чревния тракт.

— И имаше ли? — семейството явно оказваше отморително въздействие върху Сакач.

— Нямаше. Но звуците от до-минор нагоре изглежда го интересуват и точно затова се прехвърлих към по-високите честоти. — Взе свирката, тикна я в устата си и я наду. Свирката остана няма, ала Отокар се обърна светкавично и с паническа бързина се скри зад ресните на люлеещия се стол.

— Ултразвук?

— Винаги съм бил почитател на прозорливостта ви, господине — засмя се Петер. — Ала тази доза, изглежда, му дойде много. Ако само лекичко духна в свирката, Отокар идва веднага и обикаля около краката ми, защото знае, че след свирката ще получи нещо за дъвчене. Виж Павлов... Ей! Излизай, животно такова! Отокар! Пак ще те храня!

Шарика, има ли още вафлени кофички? — без да дочака отговор, изтича в кухнята.

— Добър вкус има зверчето ви.

Шари изключи прахосмукачката и седна.

— Пети вчера ме накара да взема цял кашон вафлени кофички. Половината град съм обиколила за тях; взеха ме за частничка, на всяка цена искаха подпечатан документ. Но нека се занимава, все ще му омръзне, или пък ще порасне.

— Говорите както някоя баба говори за малко смахнатото си внуче.

— Баба? Бабата е там, и то не баба, а прабаба. Нея ли забелязахте? — посочи над бюрото. — Освен Ласло Паал сега си имаме и това. Получихме го от мама като сватбен подарък със закъснение... Представям ви прабаба си. Агата Корнелиус, която, ако е вярно, в 1540 година е била открадната от турски разбойници, но през нощта сама, със сабя в ръка, успяла да се измъкне, преплувала Дунава и...

— Серт женичка ще да е била — разглеждаше Сакач картината с интерес. Беше портрет, нарисуван в стил късен ренесанс, монголоидно лице, но със светлосини очи — приятно съчетание на унгарски и саксонски прародители. На светлия фон, изобразяващ гроздобер, отлично изпъкваше черната рокля и лилавият шал, метнат на шията на госпожа Агата. — Кой го е рисувал? Някой неизвестен?

— Картината е подписана. Вижте: „Фини, 1545“. По всяка вероятност някой италианец, живял в Унгария.

Следващите минути протекоха с примамването на Отокар, вследствие на което Шари замени прахосмукачката с четка и лопата и смете трохите от вафлените кофички, които покриваха пода.

— Гледай сега! — извика Петер и вдигна таралежа. — Ще го сложа на другия край на бюрото и ще надуя свирката... гледай!

Отокар ужасен се беше вкопчил в ъгъла на бюрото.

Петер наду свирката, Отокар се оживи и с клатушкаща се походка тръгна; на средата на бюрото спря, нагази в мастилницата и като оставяше след себе си най-причудливи йероглифи, с вдигнат нос следеше вафличката. Дори я получи.

И Петер си го получи. Своето.

— Хайде, това как да е — викаше Шарика, — че това тъпо животно си мие краката в мастилницата, но ти имаш диплома и освен това уж си „хомо сапиенс“! Гледай тук!

На лилавия шал на Агата Корнелиус сивееше петънце, голямо колкото грахово зърно. Петер го гледаше гузно.

— Не съм се докосвал до нея.

— Не се шегувай, да не би боята да е паднала от само себе си? Размахва тая идиотска свирка, докато... Бедната баба Агата.

— Не е необходимо веднага да почваш да плачеш. Ще я оправя. Ще намеря някой професионален реставратор.

Сакач се приближи и разгледа сивеещото петънце на лилавата кърпа.

— Сигурни ли сте, че не е по-старо?

— Хайде де, старо! — цупеше се Шари. — Днес, като трих праха, нямаше и следа. Пети го е направил със свирката!

Със свирката... Сакач се наведе по-близо и разгледа подробно петното, което не беше друго, а самото платно, на което на времето, преди около четиристотин години, някакъв зограф на име Фини беше нарисувал портрета на Агата Корнелиус.

— Ще го оправя, ще видиш — заканваше се Петер и с енергично движение запрати на земята Отокар с ултрамаринените му лапи.

— Добре де, добре, ще намеря реставратор. Сега ще направя кафе... Имре! Отивате ли си вече?

— Дойде ми нещо на ум... — промърмори следователят и без да се сбогува, се измъкна от стаята. Петер се затича подире му и едва не се блъсна в него на вратата. Сакач отново се бе запътил навътре.

— Имате ли календар? Но такъв, на който в началото да има и имените дни.

Шари го гледаше изумена.

— Имените дни?

— Да, по азбучен ред... Нямате ли случайно някоя позната на име Бианка? Кога е именият ден на Бианка?

Шари порови из чантата си, извади джобното си календарче и го тикна в ръката на Сакач.

— Там е, в началото.

— Бейла... Беньо... Бианка! Петнадесети октомври... Благодаря ти, Шари, бързам — и изтича навън.

Като вагоните на разпределителна гара. В една композиция, един след друг, както са пристигнали. Локомотивът ги тласка и тръгват. На първата стрелка единият се отклонява надясно. На следващата — другият наляво, третият пък... Зад тях е другата композиция, и нейните вагони се разпределят, прегрупират, докато по разклоняващите се като ветрило коловози не се оформят новите композиции. Всеки вагон на мястото си в зависимост от целта. Диспечерът стои пред разпределителното табло, гледа вагоните от височината на четвъртия етаж, ръката му докосва копчетата ту на едната, ту на другата стрелка...

Само че се налагаше да се изчака още малко с композирането. Все още липсват един-два вагона. Данните и идеите въобще не пристигат по разписание. Трябва да се чака. Но след като всичко е налице — композицията може да тръгва. Повдигна поглед.

Стоеше пред Националния музей. Усмихна се: инстинктът му го беше довел дотук. Без колебание пресече парка, качи се на първия етаж, в отдела за вестници. След двучасова скучна работа откри това, което търсеше. Това, което толкова смътно се мержелееше в дълбините на съзнанието му, че сам не искаше да вярва на очите си: някога със собствените си очи го беше прочел във „Вечерен вестник“. Но сега искаше да открие оригинала, тъй че поиска италиански вестници, по-точно: римски, и в един брой на „Обсерваторе Романо“ отпреди две години попадна на търсеното. Известен критик по изкуствата с възмутен тон бичуваше нищо не предприемащите компетентни власти: варварите туристи, които заливат Италия, и то главно Рим, се държат все по-вандалски и рано или късно не само ще отнесат Римския форум на парчета за преспапиета, но и ще превърнат самоцелното разрушение в ежедневие. Като показателен пример съобщаваше, че на една от картините в един от страничните олтари в „Свети Петър“ се виждала следа от изстрел с въздушна пушка, или духало, или прашка — кръгло петънце, мястото на падналата боя.

Сакач погледна датата на вестника — четвърти ноември. Въздъхна — усети, че е на следа. И имаше чувството, че трябва само да огледа мястото на някой смъртен случай. На най-лесно достижимия, в Консерваторията.

Определи предобедна на следващия ден за това посещение.

През този сезон концертът на Раджо беше последният и още на следващия ден след концерта бяха започнали ремонт на залата. Поради жегата вратите бяха широко разтворени, между столовете към тавана се извисяваше гора от скелета, а в единия край на сцената, балансирайки на стълба, работеше електротехник. Ровеше нещо зад тъмната дъсчена ламперия, покриваща стената, изтегли някакъв проводник, опита го с пробна лампа и изруга.

— Тия винаги бъркат осветлението на двеста и двацет с аварийното на двацет и четири! — Удари с юмрук по ламперията. — Това пък е като мрамор, и стомана не може да го одраска. От какво, по дяволите е? От махагон? — погледна надолу и видя Сакач. — Добър ден. Кого търсите?

Сакач се представи, електротехникът слезе от стълбата и в началото с подозрение, после все по-охотно отговаряше на следователя, който в себе си се поздравя за късмета си: случайно попадна на дежурния техник; а дежурният техник трябва да присъствува открай докрай на концерта.

— ... Всъщност вратата не трябва да се отваря преди началото на почивката, но публиката така лудо ръкопляскаше и тропаше, че полюбопитствувах да видя певица, отворих първата врата до сцената, тая тук, виждате ли, и тихичко заставах, разбирате ли? Тогава пееше последния бис. Към края май почувствува течението, ама че са капризни тия певци, защото се обърна насам; е, викам си, тоя ще ме изпорти на шефа и ще си получа наказанието за деня. Но тогава тук, отляво, от средата на третия ред дочух хъркане. Погледнах натам, видях един възрастен човек да накланя глава напред, а после се изплъзна от креслото на земята. Певецът тогава тъкмо привърши, ръкопляскания, трополене, какво ли не, а пък аз се притекох да помогна да вдигнем стареца. Внесохме го в една репетиционна, дойде бързата помощ, после разравяха, че бил оня американски фабрикант, за когото полкова писаха вестниците. Това е, което знам. Помага ли с нещо?

На американеца вече не. Но за всеки случай, благодаря.

Следобеда прекара на плажа „Палатинус“, като остави диспечерът в главата му по свое усмотрение да разпределя вагоните на разпределителната гара. Вечерта се обади за малко на Гере, пак по

телефона се сбогува с Петер и жена му и си легна. Дори и тайнствените намеци на Петер не можеха да развалят съня му.

Бързият влак за Сегед бе пълен с гости за фестивала. Сакач пътуваше нарочно с влака, искаше да пристигне като обикновен гражданин в Сегед. Подчинените му бяха тръгнали рано призори с кола и си бяха уговорили среща чак следобед.

Вагонът меко го люлееше; той подпря глава на стената на купето и се унесе. Събуди се от препирня, щракане и музикални откъслечи. Младежката компания в ъгъла беше надула транзистора.

— А сега ще даде думата на мадамата.

— Я мини на резерва, това да не ти е...

— Бразил каза, че в тая програма ще пуснат и оная мадама от Югославия, дето...

— Върни се на Кошут, де!

— На силен ли ми се правиш? Ще ти отпоря ушите, та и от там да дишаш...

„Намерих Дино Раджо в «Гелерт». На моя въпрос кое е неговото хоби, той отговори така: Мио фаворито тратенементо...“ Италианската реч се загуби, репортерът продължи на унгарски: „Любимият ми начин за прекарване на времето е бiliarдът. За съжаление тук, в Будапеща още не съм имал удоволствието да играя, а пък умирам за тази игра. У дома си, в Ню Йорк, съм в състояние по цял предобед да блъскам трите топки... Благодаря ви, маестро, Миле грацие, маестро...“

Бiliarд...

Стрелката щракна и последният вагон застана на мястото си. Сакач отпусна глава назад и кротко спа до Сегед.

Само остави чантата си в хотела и тръгна пеша към катедралата. За първи път през живота си беше в Сегед.

Огромен лилав автобус зави покрай него и спря пред катедралата. Отстрани на автобуса надпис с бели букви провъзгласяваше:

SOCIETY FOR THE PREVENTION OF CRUELTY TO ANIMALS
— GLASGOW

Което на лаконичен унгарски означаваше: Лига за защита на животните — Глазгоу. Зад изсипващите се от отворената врата шотландски туристи на Сакач му се мерна позната фигура. Не искаше да вярва на очите си. Пристъпи по-наблизо — не грешеше: сега вече

разбираше за какво намекваше предната вечер Петер. Като музикант той беше заподозрял нещо от истината и беше пристигнал в Сегед. За да му бъде подръка? За да му помогне? Добре де, хубаво, ама какво по дяволите пели с тези шотландски защитници на животните и какво търси в катедралата?

Незабелязано се залепи зад групата и успя открай докрай да се наслади на следната сцена.

Петер Гонда се промъкна до последния слязъл шотландец, сигурно за да влезе заедно с групата посетители в катедралата. Шотландецът може би го помисли за някакъв помощник-екскурзовод, защото, без да се дърпа, започна разговор с него и очевидно се оживи, като разбра, че попадна на приятел на животните. Петер търпеливо изслуша как и мишката трябвали да бъде считана за домашно животно (лигата се занимаваше само със защитата на домашни животни), наистина, трябва да бъде унищожавана, защото е вредна, но трябва да ѝ се спестят страданията при смъртта, предизвикана от котката.

Сакач за малко да се пръсне от нетърпение, но плътно следеше групата по стълбите, чак до вратата на катедралата. Петер постоянно дрънкаше на добър английски:

— Боя се, че не съм в състояние да харесвам достатъчно мишките — стилът на Петер в съответствие с английския вкус беше скромнен и несигурен. — Но и аз си имам едно животинче, таралеж, казва се Отокар. Какво е вашето мнение? — представи Отокар, като че ли и той присъствуваше, дори щеше да произнесе името му буква по буква, но шотландецът изведнъж се вдърви, разочаровано измери с поглед спътника си и със смразяващ глас заяви:

— Никакво! — или с други думи по отношение на таралежите въобще и дума не може да става за мнение. — Таралежите не са домашни животни — и избърза напред.

Петер гледеше смразен след възмутения приятел на животните. Таралежът не бил домашно животно! Вдигна рамене, заряза пътниците на лилавия автобус, които разглеждаха църквата, и убягвайки от погледа на заетия екскурзовод, избърза по стълбите към мястото на хора.

Сакач беше по петите му.

Петер пристъпи към перилата в лявата част на мястото на хора, наведе се, порови из джобовете си, извади някакъв бляскав предмет,

дълъг около педя, пое си дълбоко дъх, прицели се в олтара отляво и... В тоя момент един от шотландските туристи, младият защитник на мишките се обърна и погледна нагоре. Петер, светкавично тикна свирката в ъгъла на устата си, а на нейно място пъхна двата си пръста и изсвири оглушително; като Чонакош, от „Момчетата от улица Пал“ — мина през ума на Сакач, но не се намеси, изчакваше. Стените на катедралата отразиха изсвирването, усилено многократно, защитниците на животните погледнаха възмутено нагоре, екскурзоводът изтича навън и след малко се върна с милиционер в бели дрехи, на колана му висеше гумена палка. Милиционерът хвърли успокоителен поглед на невъзмутимо стърчащите шотландци, след това с официално изражение на лицето тръгна нагоре.

Петер не се виждаше никъде. Опитът му поради защитника на мишките, който мразеше таралежите, бе пропаднал. Трябваше непременно да свирне, нямаше съмнение, не можеше да се прави на идиот, с една няма свирка в устата и изпъкнали от напън очи. Така трябваше да бъде, а сега, тъй като положението ставаше неспасяемо, трябваше да си понесе последствията.

Милиционерът го чакаше в подножието на стълбите.

— Тръгвайте пред мен.

Петер се подчини. Шотландците тактично се правеха, че не забелязват нищо. Милиционерът, вече вън, продължи:

— Да ви видим паспорта. Значи, вие сте оня, дето подсвирква.

— Другарю старшина, та моята свирка дори не свири. Аз само...

— Дайте я тука! — Милиционерът взе вещественото доказателство, поклати глава. — Дръглива работа. Я да видим — и я наду.

Две момчета по джинси, на стълбите на катедралата, се закискаха.

От главата на каменния лъв със силно пърхане излетя ято гълъби. Петер чакаше. В тоя момент иззад гърба му се разнесе познат глас.

— Оставете, другарю старшина, поверете ми този хулиган. Старши лейтенант Сакач.

Милиционерът изплю свирката, погледна удостоверението на Сакач, скъса протокола, отдаде чест и изчезна. Срамуваше се, че след петнадесетгодишна милиционерска служба не е в състояние да накара една свирка да свирне.

— Що за свинщина беше това? — попита мрачно Сакач.

— Частна изработка — ухили се Петер.

— Значи, и ти си се досетил.

— Предполагам нещо. И ми беше любопитно дали картината на олтара е по-музикална от Отокар. Всъщност нямаше и да е кой знае колко жалко за оная картина. Е... Би ли ми казал нещо?

— И без това доста ти казах миналия път. Все пак съществува и професионална тайна. Че и бдителност. Не си играем на шикалки.

Замълчаха. Накрая пак Петер започна:

— Ще говориш ли, или ще си играем на криеница?

— Никаква криеница! Имаш ли представа, че довечера може да има нов опит за убийство.

— Довечера?

— Днес ще гастролира Раджо.

— Знам — каза Петер. — Затова съм дошъл, заради тебе. И главно, за да проверя обвинението на Шарика във връзка с мама Агата.

— Съдбата на Хрдличка не те ли интересува?

— Кой е тоя?

— Набелязаната жертва. По нашите предположения. Имам чувството, че преди всичко него трябва да охраняваме.

— Как можете да охранявате някого, когото искат да убият с невидимо оръжие? Чакай! Няма ли да е по-добре, ако разговаряме седнали?

Сакач безмълвно прекоси площада, Петер подире му. Седнаха на терасата на едно кафене.

— Значи?

— Значи — продължи Петер, — най-простото е да отстраните оня тип от залата.

— Така ли? — усмихна се подигравателно Сакач. — Хубаво. И тогава наблюдателният секретар ще изтича до нашия достоен тенор на мира и ще му пошепне на ушенцето: я зарежи бе, не ми харесва тая работа, ченгетата са го чупили оня балък от залата, да искаме указания от боса. — Петер мълчеше. Сакач продължи: — Обаче... Слушай: трябва да направим така, че Хрдличка да не сяде там, където му сочи билетът. Разбираш ли?

— Не. Ами че то е същото, само че в зелено.

— Глупости. До едно време ще си седи там, но в последния момент ще изчезне. Спомни си само за Картър...

— Умря в края на концерта. На биса. Сбогуването на Торидо — въздъхна. — Какъв глас! Да оставим това. Та?

— Значи накрая. Хрдличка ще изчезне към края на концерта. В самия край. Столът му ще бъде празен. Но дотогава...

— Какво дотогава?

— За да можем да работим с абсолютна сигурност, до началото на концерта Хрдличка ще си бъде на мястото. След няколко минути... Как да стане... Ще видим — стана. — Сега трябва да си вървя. Надявам се, че ще бъдеш там вечерта.

Вместо отговор Петер показа билета си и с обидено изражение погледна приятеля си.

— Значи, не ми се доверяваш.

— Глупак! А сега бързам, трябва да говоря с момчетата.

Изоставеният Петер си поръча още едно кафе и се замисли. Значи: ако приемем, че Хрдличка е набелязаната жертва, той трябва да бъде отстранен. Имре преди представлението ще представи Хрдличка на Раджо и секретаря му. Хрдличка ще си седи на мястото предизвикателно. Примамващо. След това ще дойде „Те Деум“ на Будавари — Ауфтакт, трататам!... Тогава ще измъкнат Хрдличка. Няма да го измъкнат. Ще го измъкнат след почивката. Ще го измъкнат, а на мястото му ще седне някое ченге. Някое ченге със същата външност. Защото от сцената, макар и слабо, но все нещо се вижда в залата. Лицата мержелоят в бяло. Размити, бели петна. След това, по време на бисовете ще изчезне и дубльорът. И тогава... Тогава Раджо ще забележи, че мястото на набелязаната жертва е празно. Какво ще направи! Ще се изненада. И ние ще забележим неговата изненада. Не, не е глупав тоя Имре. Само че... Само че това не е доказателство. Хм... Плати, стана и без да бърза, слезе на плажа на брега на Тиса. До пет след обяд почти не излезе от водата.

Андре Хрдличка седеше на четвъртия ред, леко полуобърнат, разговаряше с една красива жена с креолска кожа. Професорът беше ерген, значи, беше секретарката му. Имре не се виждаше никъде, Раджо още не бе пристигнал.

Петер Гонда отпусна бинокъла си.

Раджо скоро ще пристигне. Би следвало да изслуша първата част от програмата. Може да си го позволи, неговата програма не изисква кой знае каква концентрация. Поне за него. За него това е нещо като разтоварващ концерт: две-три арии из опери, няколко италиански барокови песни, накрая италиански, испански и френски народни песни. Благовъзпитани, средни по сила аплодисменти преминаха през тихо шумящата зала, Раджо...

Набитият, започнал да пълнее тенор, изситни със скромна усмивка между редовете, на половин крачка зад него вървеше един много строен, леко оплешивял рус мъж. Като цивилно облечен, пенсиониран есесовец — помисли си Петер, но веднага се отказа от тая мисъл. Фантастично, до каква степен обстоятелствата могат да повлияят на човек. Защото, ако например за тоя секретар се разбере, че няма нищо общо с всичко, ако, да речем, някое илюстрирано списание публикува снимката му между снимките на холандската кралица и някой делфин, който играе водна топка, с надписа, че това е датският рибар Олаф Харалдсен, който в момента очаква хвърлянето на хайвера на херингите — тогава веднага ще го намерим за симпатичен.

Раджо се спря на края на шести ред, притисна дясната си ръка до гърдите, леко се поклони към публиката и седна. До него — русият секретар. Бинокълът на Петер сега се насочи към Хрдличка. Биологът, обърнал се назад, гледаше Раджо, дланите му плеснаха още няколко пъти, след това настана тишина.

До началото на концерта оставаха още две минути.

Оркестрантите вече бяха заели местата си, появи се и хорът. Тогава иззад сцената изникна Имре Сакач, промъкна се встрани от столовете и изчезна в тъмното... Диригентът си проправи път между хората и оркестъра, избухнаха и внезапно замлъкнаха аплодисментите. След прозвучаването на фанфарите и тръбите гръмна триумфалната музика на Кодай. Хрдличка седеше неподвижно, Раджо също. Петер отпусна бинокъла, с притворени очи изслуша произведението докрай. По средата на почивката се появи Сакач и придружен от някакъв чиновник от туристическото бюро усърдно обясняваше нещо на Хрдличка и секретарката му. Раджо и секретарят му вече ги нямаше в залата.

Петер си проби път до края на реда си и се придвижи напред. Успя да долови част от едно изречение:

— ... ще виждате и чувате много по-добре...

Ама че го бива да лъже тоя Имре! По-добре... Много по-добре. Какво е по-добро, тапицерията на предложеното място или акустиката на катедралата? Във всеки случай Имре свястно си гледа работата. И за всеки случай давай обратно на мястото си, защото паузата е към края си. Раджо и акомпанияторът му се появиха на сцената, облени в светлина. Малкият театрален бинокъл отново направи добра услуга на Петер, да... Цивилният детектив вече е седнал на мястото на Хрдличка и дружески разговаря със седящата до него жена. Косата му сребрее в полумрака. Жената... има същата креолска кожа и носи бяла рокля. И тя е човек на Имре. Но къде са истинските? Ясно — Имре има и чувство за хумор: Андре Хрдличка и секретарката му седят на онези два стола, на които седяха преди почивката Раджо и придружителят му. А сега тъмнината в залата е пълна. И пее Раджо. Една след друга известните арии на Верди: на херцога на Мантуа, Манрико, Алфред, Жермон, Карлос... След това Пучини: Рудолф, Каварадоси, Пинкертон... И следват бароковите песни. „Тре джорни“ на Перголези, публиката го изкарва на бис. Е, хайде де, колко ще трае още?! Аха, започва цикълът народни песни. Раджо стои до рояла, казва нещо на акомпаниятора. В залата шум. Когато Раджо се обръща, отново е тихо. Само детективът със сребрилата коса тихо пристъпва в тъмното.

Имре е точен като часовников механизъм.

И засега нищо.

Певецът сам обявява заглавията на песните. Гледа в далечината, погледът му се рее над последните редове. И се леят светлите, слънчеви неаполитански песни.

С лекота изпява три испански песни. Вече е на френските. „Пъоти босу...“ „Дребен гърбушко, няма да биеш повече жена си“... Петер тананика заедно с него, някога това го пееше Ивет Жилбер, голяма изпълнителка на шансони... Не, никога вече! Няма да убиваш повече, Раджо... Но сега много те моля, дай някакъв знак, че си искал да убиваш! Забележи най-сетне, че мястото на Хрдличка е празно!

Но не забелязва. Пее. „Са ира“. А след нея за бис — ами че разбира се — „Сбогуването на Ториду“.

Забележи, Раджо, забележи!

Сега с палячовски жест разперва ръце!

„Ун алтро бачо...“

Какъв артист, какъв артист!... Забележи най-сетне, мошеник такъв!

„Мамма...“

Сега е също като илюстрация в старите читанки, Рана Рупта, надулата се жаба... Сега... Вратът му се издува... изпъва се...

Адио...

Ама че... ама така ли... И въобще, защо си мисли той, че е убил някого? Защо се покланя с такава широка усмивка? Или все пак наистина е убил? Но нали на мястото на Хрдличка... Или все пак е уцелил биолога? Да е успял да надхитри Сакач? Не, Хрдличка си седи на мястото, всъщност вече е станал и ръкопляска. Но тогава... Раджо сега съзира пробиващия си напред път Хрдличка, пребледнява, лицето му нервно трепва, покланя се още веднъж дълбоко. Когато се изправя, вече се е овладял. Петер избързва напред, за да провери мястото на Хрдличка. Нямаше нито един свободен стол. А от мястото на Хрдличка сега с голямо усилие се надигна млад мъж с широки рамена и атлетическо телосложение. Притискаше ръцете си към корема, беше пребледнял, с несигурни стъпки тръгна към изхода. На гърдите му блесна значка и една тогава Петер го позна: това е Буги, боксьорът от средна категория. Как е попаднал там той нещастник? Но може би ще издържи... Ако някой може, то това е той... С този свой организъм като на бик... Дано да е така... И тогава... Тогава ще дойде той, Петер Гонда и Раджо ще се провали...

Втурна се след преплитания крака младеж. Трябваше да се увери и... може младежът да има нужда от помощ. Още един поглед към сцената: Раджо с бледо, опънато лице се покланя, публиката се вълнува. Хрдличка ръкопляска пред сцената, шумно изразява възторга си. Но хайде след Буги.

Когато го настигна, Буги стоеше превит над умивалника на отсрещното кафене и повръщаше.

— Мога ли да ви помогна? — и без да чака отговор, притисна с длан челото на младежа. Както на времето правеше майка му, когато малкият Пети преяждаше. Дори поощряваше Буги: — Спокойно, господине, всичко навън! Не го жалете! Подпрете добре главата си! Не се бойте, не сте на ринга, това е работа на червата, ще потръгне. Хайде още веднъж, подгонете го той умивалник. Ха така!

Боксьорът се изправи, дишаше тежко, отправи благодарствен поглед към доброволния си болногледач. Отвори напълно крана, пусна водата да тече по главата, пляскаше се по лицето. Изтри се с джобната си кърпичка и едва тогава започна да благодари.

— Нищо — дърпаше се Петер. — Човек помага, където може. Не ви ли хареса вечерята? Или поркането беше повечко?

— А! — махна Буги презрително. — В момента тренирам, никакво поркане. Само вечерята. Бързах, хапнах набързо нещо, след това препуснах насам и пак не намерих билет, разбирате ли?

— Разбирам, как да не разбирам.

— И нищо ми нямаше, даже и тогава не почувствувах нищо, когато стоях там отстрани и видях някакъв тип да излиза, а мястото му остана празно. Помислих си, ще стана, ако се върне, а дотогава ще седна, пък и по-добре се виждаше, разбирате ли?

— Разбирам.

— Разбирате, дръжки! И аз не разбирам. Та, благо даря все пак за помощта.

— Няма защо, приятел. Сигурен ли сте, че нямате нужда от лекар?

— Лекар? — учуди се спортистът. — За какво ме смятате? Знаете ли кой съм аз?

— Разбира се, че знам: „Блъсни го Буги-вуги!...“ Къде бързате?

— Бихте могли да познаете, щом знаете всичко. Да вечерям! На тоя свят има и кондиция.

Като че ли се бяха наговорили, така нахълта в кафенето Имре.

— Видя ли го? — отпусна се до Петер, въздъхна. — Беше се задъхал като гъска. Само не разбирам как може да е толкова невнимателен. Не забеляза ли, че...

— Не можеше да забележи.

— Какво?

— На мястото на Хрдличка, всъщност на мястото на твоя човек седеше някой.

— Не си прави лоши шеги, Пети.

— Не се шегувам. Преди пет минути му държах главата в умивалника.

— На кого?

— На оня, който случайно беше попаднал на мястото на Хрдличка. На Буги-вуги. Не го ли познаваш?

— Бияча.

— Това му беше късметът. Устиска на дозата. Тоя Буги носи. Позамая се малко и толкова.

Сакач стана.

— Къде е сега тоя Буги?

— Отиде да вечеря... Остави го! — дръпна той приятеля си обратно на стола. — Повярвай ми, знам и по-пряк път. Така ще бъде по-продължително. Буги не е доказателство. Ти само ми помогни да вляза при Раджо в хотела и ще имаш доказателство. Решаващо доказателство.

— Защо искаш да проникнеш в хотела.

— Ще му поискам автограф. Като голям негов почитател.

— Да не си откачил?

— Никога през живота си не съм бил по-нормален. Буги не е доказателство, Имре.

— Това аз много добре го зная. Само косвено доказателство. Но няма по-добро.

— Аз ще ти намеря пряко. Вкарай ме при него. Естествено ще вляза заедно с Отокар.

— Ама ти с това животно ли си дошъл тука?

— Не смеех да го оставя на Шари. Миналия път два дни имаше колики от бобената супа. Стомахът му не по нася сметана.

— Горкият Отокар.

— Значи, ще ме вкараш?

— Ще те вкарам, дяволите да те вземат... Но ако направиш някоя глупост!

— Няма. Само ще му поискам автограф. За правене, надявам се, той ще направи нещо.

— А-а, не, Пети, тая няма да я бъде. В никакъв случай.

— Ти знаеш само за автографа. Останалото си е моя работа.

— Ако ти направи нещо, или стане скандал...

— Ти за мен недей да се главоболиш. И скандал няма да стане.

Няма да се наложи да подаваш оставка.

— Глупако, за теб ме е страх, не за ранга ми.

— За всеки случай добре ще е, ако останеш наблизко.

— Толкова и на мен ми стига акълът — промърмори Сакач, след това се ухили и кимна в знак на съгласие.

Отокар се чувствуваше доста изоставен в хотелската стая, Петер го промъкна скрит в чантата и го беше барикадирал в единия ъгъл. Отокар обидено се тътреше насам-натам в тясната си килия, тревожно душеше, укорително движеше нос. Петер се наведе над него със съчувствие и го успокои:

— Съжалявам, братче, но сега идва малко диета. Нямам желание да плащам заради теб. Ще погладуваш малко. Ако слушаш, леля Шари ще ти стотви в къщи пълнени пиперки.

Отокар, след като господарят му излезе, поразмишлява обидено известно време, след това тръгна на експедиция. Преодоля барикадата, тупна от другата ѝ страна, фуча, квича и разгневен се дотътри до радиатора. Там намери две изсъхнали мухи. Но това дори и за предястие беше малко. По-късно един влязъл по погрешка през прозореца на стаята майски бръмбар само засили апетита му. При понататъшното търсене на бръмбари смъкна покривката от масата. На покривката имаше ваза, във вазата цветя и вода. Тогава, разбрал, че той е единственото живо същество в тоя луд свят, за опит започна да дъвче единия край на шушляка на Петер. Не повтори опита си, тъй че от научна гледна точка не можа да стигне до сигурни данни. Само че както някои философи, и той повече вярваше на вкуса си, отколкото на науката. Което в неговия случай се оказа правилно. Окачества търкалящия се на пода вестник като негоден за ядене, също както и пантофите на Петер, тъй че, когато успя да освободи иглите си от висящите до земята ресни на пердето, намиращите се в стомаха му две мухи и майски бръмбар и за каре бридж не стигаха. Най-много за руска трупа.

Когато Петер се завърна в стаята си, Отокар не се беше сгушил разкайващо се, нито се криеше, нито се бе заврял някъде, а с настоятелно и укорно фучене се затътри към господаря си.

Последва час и половина чистене, в края на което Отокар отново попадна в чантата в компанията на една кифла. Петер, готов за път, посегна към чантата, когато на вратата се почука и в стаята влезе Имре Сакач.

— Значи, все пак няма да мога да поискам автограф? — попита Петер.

— Ще можеш. Но разбрах, че си прав. Затова побързах да дойда тук. И няма да си играем на криеница, а ще говорим и двамата. Първо аз, след това — ти. Искам да ми кажеш за какво се готвиш, но затова е по-добре и ти да знаеш това, което знам аз.

— Става. Да вървим.

Спряха пред хотела, който се намираше в центъра на града. Петер завърши монолога си и с блеснало лице погледна приятеля си.

— Гениално, а?

— Не е лошо, само че е малко опасно. Не би ли било по-добре, ако аз...

— И дума да не става, господине. Идеята си е моя. Аз искам да я осъществя. А и рефлексите ми са добри и чувството ми за ритъм не е лошо. Но да си наблизко.

— Бъди спокоен. Хайде!

Няколко думи на Сакач бяха достатъчни, за да стигнат до апартамента на Раджо, на първия етаж. За щастие не се наложи да отстраняват секретаря под някакъв предлог — нямаше го в стаята. Така че Петер, с чантата под мишница, учтиво почука на вратата на Раджо.

Намиращата се в другия край на антрето стъклена врата бе наполовина отворена. Дино Раджо, застанал в средата на стаята в тъмночервен халат, тъкмо изстискваше сока на един лимон в чаша. Петер поздрави с широко движение и в скоропоговорка на добър италиански поиска извинение от маестроото за безпокойството. Разказа му, че и той самият е музикант и най-голяма радост би било за него, ако маестроото го почете с автографа си. След това замълча и впери благоговеещ поглед в тенора, който отпиваше от лимоновия сок.

— Нямам навик — започна Раджо — да приемам посетители в стаята си в хотела, още по-малко — да давам автографи. Но нищо, ще направя изключение за един младеж — усмихна се снизходително, — който е мой брат в музиката — посегна към бележника и писалката на Петер, но изведнъж спря, лицето му се помрачи. — Вие случайно да не сте репортер? Какво има в чантата ви? Магнетофон?

— Не, а-ами — запротестира Петер. — От благодарност, ако позволите, от благодарност за автографа ви, ще ви покажа нещо, една малка шега, ун скерцо иноценте, която е във връзка с музиката. Ще ви заинтересува.

Раджо го погледна с подозрение, след това надраска името си и върна бележника.

— Ето. И побързайте с шегата, щом без това не мога да се отърва от вас. Имате най-много пет минути, млади човече.

Петер отвори чантата си, като мърмореше благодарност, и измъкна от нея горещо протестиращия Отокар. Раджо с отвращение отстъпи към стената. Отокар ужасен приседна на края на непознатата маса, а пък Петер отново развърза езика си.

— Представям ви, маестро, Отокар. По професия — обикновен таралеж, научно наименование Еринацеус Еуропаес. Измежду многото му интересни качества в момента нас ни интересува само едно. Само между другото ще спомена: успоредно с музиковедческата си работа се занимавам и със зоология, маестро — лъжеше той, без да се запъва, — миналата година защитих дисертация. Моля, наблюдавайте Отокар! — Извади някаква свирка и я наду.

Отокар при добре познатия беззвучен знак раздвижи дългия си нос, завършващ с черно копче, и като че ли се търкаляше на колела, движени от пружини, побягна към господаря си. Получи си наградата и се затътри обратно, към другия край на масата. Петер повтори опита, като продължаваше да обяснява на онемелия тенор.

— Работата е проста за онзи, който познава тайната.

За човек, който не я знае — всичко е тайнствено, свръхчовешко. С този номер бих могъл да бъда магьосник преди хиляда години. Та, ушите на Отокар са чувствителни към ултразвучите. Ние не ги чуваме, обаче той — да. Е, ела! Ще получиш още нещо... И тюлените ги чуват, и прилепите. И кучетата. Водачите на милиционерски кучета викат кучетата си със свирка. Но — повиши той глас — с ултразвук, както знаете и вие, може и да се убива. — Замълча и отстъпи към висящото на стената огледало. Раджо го гледа известно време напрегнато, след това се съвзе.

— Интересна игра беше това, докторе, много интересна. А сега се махайте!

— Само това ли са забележките ви?

— Засега само това.

— А ако се махна? Каква полза ще имате вие от това? Толкова ли се доверявате на секретаря си?

Раджо пристъпи напред. Между тях имаше около три метра. Петер се постара да остане пред огледалото. Тенорът се подпря на масата с две ръце и приглушено заговори:

— Дигайте си партакешите, дребосък такъв! С мен ли сте се захванал? Как смееете с най-големия жив тенор на света...

Петер се изсмя:

— Е, и? Това обида ли е? Да не искате да се дуелираме? За съжаление не разполагам с оръжие като вашето, маестро...

— Изчезвайте! — Раджо вече беше почервенял от гняв. Петер нарочно продължи да го дразни:

— Правилно, веднага си тръгвам, но, ако позволите, ще си взема таралежа. Не бих посмьал дори и него да оставя в близост до един обикновен наемен убиец.

— Внимавайте! Ако не ви считам...

— Какво? Да не би сърцето ви да се е смилило над мен? О, о.

Раджо се беше задъхал. Глухо заговори:

— Безумец, нямате доказателства. Не можете да ни навредите. Без доказателства няма престъпление!

— А ако има доказателство?

— Няма. Не е възможно — изсмя се. — Вие подозирате нещо, скъпи, но нищо няма да постигнете с това.

— Така ли? Тогава какво чакате?

— Ще умрете, плъх такъв!

— Е, най-последно!

— И ако умрете, няма да е затова, защото подозирате нещо, а затова, че имахте нахалството да се захващате с мен.

— Хайде, маестро!

— Порко импуденте! — Петер се загледа в лицето на италианеца; той се накланя леко напред, вратът му се издува. Петер внезапно разхлабва мускулите си, двете му ръце политат във въздуха, вратата отлита със страхотен трясък, някой подкосява краката и на Петер. Висящото на стената огледало се разпада на парченца, които се посипват по лежащия на пода Петер.

Тропот на крака, шум. Петер поглежда нагоре:

На китките на смъртно бледия Раджо щракват белезници, някой пъхва ръце под мишниците на Петер, повдига го. Някаква потна, разрошена фигура крещи в ушите му:

— Нищо?!

— Какво нищо?!

— Нищо ли ти няма?! Вържете му устата! Всъщност, не трябва, излишно е.

Петер се надига, изтупва праха от дрехите си. Поглежда към Раджо, после към парчетата огледало.

— Вложи и майка си, и баща си. Гледай го как се е задъхал. Като кобра след ухапване.

— Ей, ама ако не бях те дръпнал! Игра си играеш ти!

— Мисля, че за ден-два ще е безопасен.

— Отведете го, другарю старшина... — каза Сакач. Пред вратата да останат трима души. Шипош, открий секретаря! После ще дойда при вас, дотогава пълна забрана върху информациите. Петер! Какво ти става?

Петер, подпрян на стената, се усмихваше уморено.

— Нищо. Просто реакция. Да прием някъде по едно кафе! — Изведнъж се изсмя. — Щях да бъда сравнително красив труп.

— Що за безвкусица — избухна Сакач, след това се засмя и той. — Да вървим... Ей! Какво, по дяволите, е това мляскане?

Петер погледна търкалящата се под масата, от време на време надигаща се чанта.

— Отокар закусва с остатъка от кифлата...

Шарика безмълвно плетеше, Петер с цигара в уста се бе подпрял на зелената камина. На всеки пет минути поглеждаше часовника си, накрая на петнадесетата минута търпението му се изчерпа.

— Ела да изсвирим оня гавот от Бах. Ако дотогава не дойде, ще отида да го посрещна.

— Няма ли да е По-добре, ако ми разкажеш?

— Не, Имре разследваше случая, той се досети. Аз участвувах само накрая. Ела на пианото...

Но още преди заключителните тактове трябваше да спрат. С блеснало лице, развълнуван, пристигна Имре.

— Раджо отрича, като че ли му плащат. А пък вече не му плащат. Обаче секретарят пее като по ноти. Утре ще продължи, днес следобед съм свободен.

— Ще пиете ли нещо? — попита Шари.

— Сега? Не. Защо? Свършихме работата. Шари се сгуши в люлеещия се стол.

— Тогава разказвайте. Пети не пожела да си отвори устата.

Петер затвори прозореца, седна.

— По-добре ти да разказваш. Аз най-много да се намесвам. Запали си...

— Влаковете... — започна Сакач. — Нали знаете влаковете. Композиции на разпределителна гара. Оттам тръгват. Между тях има и такива, и онакива. Диспечерът ги разпределя по коловозите, за да могат нужните вагони да образуват композиция. Това е всичко: да разделяш и комбинираш. Естествено, помогна ми и случайността. А можеше и по-зле да завърши. Но в края на краищата все нещо трябва да оставим и на късмета, от друга страна, имах прекрасни помощници: вие Шари, ти Пети и — усмихна се, — Отокар. А да не забравя отдавна починалите, Шари, и вашата прабаба, Агата Корнелиус. Имах и външни сътрудници: на първо място Гере, после електротехникът от Консерваторията, жената от залата за вестници, говорителят от радиото, Хрдличка — набелязаната жертва, Буги — биячът и половин дузина други хора. И естествено — самият Раджо. Така че — той дълбоко дръпна от цигарата — нека започнем от началото. Цяло щастие беше, Шари, че вие бяхте такава безрезервна почитателка на Раджо. Вие може би не си спомняте, когато за първи път идвах тук по случая Раджо, казахте нещо, което сложи началото на логическата верига в подсъзнанието ми. Вие бяхте тази, която събуди диспечера и го накара да заработи, когато отхвърлихте неясното ми съмнение с думите: „Да убива, с такъв глас?“. Да, точно така е станало. С такъв глас е убивал. В серията от подозрителни смъртни случаи има един момент, където си струва да се спрем за малко. Имам пред вид вечерта във Ваймар, смъртта на Мануела. Защо Раджо не е убил и Картър? По същата причина, поради която в Сегед не беше необходимо да му завързваме устата. Едно убийство изисква такава концентрация на енергия, че му трябва дни, докато е в състояние да опита отново. И скорпионът не може да хапе два пъти един след друг... Аналогичните обстоятелства на смъртните случаи и сами по себе си събуждаха подозрение, но навсякъде присъстващата личност на Раджо свързваше събитията като с нишка. Съобщението, което изрових в залата за вестници на Националния музей от стария италиански

вестник, разреши спора, при който вие, Шари, обвинихте Пети, че бил повредил портрета на баба Агата. Не Пети бе отронил боята със свирката, а излизащият от свирката интензивен ултразвук отрони остарялата боя на едно малко място: по същия начин; както и „туристът-варварин“ в статията на възмутения италиански критик от една от картините в олтара на „Свети Петър“. Този турист-варварин е бил Раджо, който в чест на оздравяването си от дифтерита всеки път на празника на света Бианка се изкачвал на мястото на хора и изпявал по един висок фа-диез. Когато дал изявление затова на един журналист, тогава и сам не е знаел, не е познавал тази своя опасна способност: гърлото му, успоредно с нормалните звуци, може да издава и ултразвук.

Внезапно се обади Петер:

— Този опит исках да повтора в Сегедската катедрала.

— Музикантът в тебе ли те наведе на тази мисъл?

— И играта с Отокар. Ала не бях сигурен. Беше инстинктивно.

Ти обаче...

— Тогава, в Сегед, аз вече бях напълно сигурен, но исках със собствените си очи да видя как го прави. Много добре стана, че и ти дойде — досега все още не съм ти благодарил... Та с други думи: направих проверка и на това, възможно ли е в действителност да се убива с ултразвук. Някои животни — той поиска извинение с поклон — усещат трептенията с честота над шестнадесет хиляди херца. Това са известни неща, припомням ги само за пълнота. Е, та кучето, морското свинче, плъхът, отлично чуват звуците между тридесет и осем и четиридесет килохерца; скакалецът и щурецът от осем до четиридесет; прилепът, който използва за ориентация принципа на радара — от двадесет и пет до седемдесет килохерца. Ултразвукът е по-плътен от доловимите за ухото звуци, лесно може да се насочва, фокусира, пречупва. Може да бъде използван за размесване на течности, за диспергиране на метали, за утаяване на суспензии. С негова помощ може да се пречиства въздухът от частиците прах, може да се използва за дезинфекция; да се унищожават с негова помощ бактерии, дребни животни, насекоми, дребни хищници. С помощта на ултразвука може да се лекуват и ревматични болки в ставите и мускулите, язви на кожата. Може да изменя химически състави, да разлага полимери. С помощта на ултразвук се отварят зъби, правят се

мозъчни операции. И за да бъде пълна хипотезата, покрай тези факти трябва да приема и това, че точно насочен сноп ултразвук, с определена плътност и интензитет, уврежда нервната система на човек и може да причини парализа и дори спиране на сърдечната дейност... Генераторът на ултразвук в случая не можеше да бъде друго освен гърлото на Раджо, опитния, рутиниран певец.

Как го е правел — за това по-късно. Когато стигнах дотук, почувствувах, че трябва да отида на някое от местопрестъпленията. Най-удобно ми беше в Консерваторията. Някакъв дружелюбно настроен електротехник, който е бил очевидец на случая Картър, ми разказа, че е видял всичко. Според него Раджо, по време на биса, се обърнал малко настрана. В началото не можех да разбера защо, изясни ми се едва когато на път за Сегед, в едно случайно чуто „лятно пъстро интервю“ Раджо спомена, че любимо занимание му е бiliarдът. Тогава си спомних за една друга подробност: електротехникът по време на работа ядосано ругаеше дървената ламперия на Консерваторията, която била „твърда като мрамор“. В Консерваторията Раджо използвайки майсторството си на играч на бiliarд, беше убил Картър не с „пряко насочване“, а убийственият сноп се беше отразил от дървената ламперия и така бе попаднал в целта. Използвайки бiliarдната терминология, Раджо е играл със спонт. Защо — още не знам, може би ще се изясни; може би пред Картър да е седял някой висок човек и да не е било възможно да го уцели с пряко насочване. В Сегед отидох само за набиране на доказателства, а всъщност и за да защитим Хрдличка. Как премина концертът, ще разкаже Петер.

Петер разказа накратко за случилото се на площада пред катедралата, след това, като хвърли един поглед на Имре, добави:

— Онова трепване, онова моментално сепване на магнетофонната лента, нали знаеш, Шари, в сбогуването на Ториду... И пеенето на фа-диез в деня на света Бианка... Изпяването на фа-диез от втора октава дава средно голямо отваряне на устата, може да се предположи, че Раджо, вследствие на навиците си от солфежа го изпява като изходния тон на фа-диез мажор — „до“. Отворът на устата, съответстващ на „до“, е приблизително с кръгла форма и дава приблизително тридесетмилиметров отвор на тази височина. Един такъв сноп ултразвук...

— Стеснил го е — прекъсна го Сакач. — Стеснил го е от тридесет милиметра на пет милиметра, приблизително толкова голямо беше петното на шала на баба Агата. Ако отнесем енергията към единица площ и намалим диаметъра от тридесет милиметра на пет — значи шест пъти, и тогава площта — шест по шест — се стеснява тридесет и шест пъти. Значи, освободената върху единица повърхност енергия ще бъде тридесет и шест пъти по-голяма. И кой знае... Възможно е там, в „Свети Петър“ да е станало случайно, но възможно е също така маестрото да го е правил за психическа, съответно за стрелкова проба. Поне в по-късен етап. Ако при убийство е стеснявал още повече снопа, енергията върху единица площ може да е била многократно по-голяма. Като че ли изстрелва остро, твърдо трънче от тръбичка към жертвата си. Пети, ти каза, че пял „до“...

— Да. Разбира се, възможно е да е било „фа“, или „ла“, но при „до“ устата е най-закръглена. Помислете си само за това „адио“. Не знам има ли друга известна тенорова ария, на която последната гласна да е „о“... Да не би тая убийствена способност да е нещо като вълчата уста, или заешката устна?

Шари се наклони напред.

— Ако е вродена способност, тогава защо едва в последно време...

— Отговор на това дава кратката биография на Раджо — каза Имре. — В пубертета му е била правена операция на гърлото. Някакъв хирург на име Дяволо го е спасил от задушаване при дифтерит. Случайно ли се е деформирало гърлото му вследствие на операцията, или нарочно професорът го е превърнал в чудовище — може би ще се изясни. Едно е сигурно, че този Дяволо е бил до Мусолини по времето на Марша към Рим. Установено е, че Фабрицио Дяволо, така да се каже, е бил един от основателите на фашистката партия. Има ли някаква зависимост? Във всеки случай — вероятно е, защото преди пет години при гледане на делото на един западногермански военнопръстъпник беше споменато името на този Дяволо. Възможно е някой ловък американски журналист да е клъвнал по името, възможно е американските разузнавателни служби да са го разследвали. Факт е, че са докопали записките на Дяволо — оттам са стигнали до обстоятелствата по операцията. И тогава са могли да поставят под властта си слабохарактерния тенор. Как, по какъв начин и с какво са го

притиснали, с какво са го шантажирали — на това още веднъж мога да кажа само: да се надяваме, че скоро ще се изясни.

— Като в някой роман на ужасите — каза Шари след кратко мълчание.

— Така е — отговори Сакач. — История на ужаса, за разнищването на която имах огромна нужда от помощ. Главно от твоята, Пети.

— Не забравяй Отокар — каза Петер и примамил животинчето изпод люлеещия се стол. Отокар се спря в средата на стаята повдигнал нос, запремигва към стопанина си. Той се изсмя и направи замислена физиономия.

— Как мислиш, Имре, ще се съгласи ли Шари?

— За какво? — поинтересува се Шари с подозрение в гласа.

— Знаеш ли... Би следвало да възнаградим Отокар... Докога ще живее като ерген?

— А бе ти — провикна се Шари — да не искаш...

— Да, искам — каза Петер с глас, нетърпящ възражение. — Утре сутринта отивам в магазина за живи животни и ще му намеря някоя подходяща по възраст и вкус Манци.

ЗОЛТАН ЧЕРНАИ ОПИТЪТ „АРГУС-1“

Професор Бертален беше втренчил поглед върху бюрото си, на което преди няколко минути секретарката му нареди странна „изложба“ и след това го остави сам.

По средата, върху няколко документа, написани на машина, лежеше дебела тетрадка с тъмносиня пластмасова корица. Вдясно се намираще малка купчина лични дребни вещи: ръчен часовник, два златни пръстена, личен паспорт, автобусна карта, джобно ножче, химикалка „Паркер“. В другата половина на бюрото се виждаше нещо като уред, приличащ на слухов апарат, със сгънат проводник върху голям празен плик, в който — ако се съдеше по адреса и пощенския печат — вероятно беше пристигнала цялата пратка.

Прозорците на работната стая в партера гледаха към парка на института. Балконската врата беше широко отворена и през нея прииждаха приятни ранни есенни слънчеви лъчи и топлина. На терасата свирукаха и подскачаха косове.

Професорът най-после излезе от вцепенението си и пръстите му с нервно треперене посегнаха към тетрадката със синя корица. Той я въртеше в ръцете си така, като че ли никога не беше я виждал. Погледът му машинално се плъзна по надписа, направен върху бял етикет с черен туш: „ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ ДНЕВНИК — ОПИТ «АРГУС—1». Д-р Геза Мартин. Церебрология“^[1]. Разтвори я някъде по средата, прелисти обратно няколко страници и започна да чете...

6 юли

От опитните животни номер 17 /Зеро, немска овчарка мъжкар/ се оказа най-умен. В един спящ период две РЕМ-фази! (Бягане на място — имитации, паузи, мърдане на уши и опашка...) Определени сънни рефлексии!

7 юли

Реших, че за третата фаза на опита ще използвам Зеро. Дотогава ще го привикна към себе си. Занесох го в къщи. Целта е ясна. И пътят, водещ към нея. Сега вече само трябва да намеря средството, с което да достигна целта! Методът игла-електрод не е добър. Разрушава мозъчните тъкани. Едно е сигурно: ще изходя от съня! Та нали сънят не е нищо друго освен вътрешен филм, чиято снимачна камера е окото, а прожекционната машина, филмовата лента и екранът се крият в мозъка... Като първа стъпка ще експериментирам по някакъв начин да уловя и да изведа този „вътрешен филм“.

21 юли

Не съм напреднал много. В специалната литература освен сомниологичния^[2] труд на Буртон и Кейно едва намерих нещо съществено. Засега ме интересува не толкова механизмът на мозъчното функциониране — съзнание, колкото само една част от него: самият сън като картинно явление, създаващо се в мозъка!

25 юли

Направих подробно изследователска програма и я поднесох на шефа. Хвана се на въдицата. Повика ме и щателно ме разпита. Струва ми се, че темата му харесва и се опъва само за да запази авторитета си на началник.

26 юли

Зеро вече така свикна с мене, като че ли от много години съм му стопанин. Безкрайно ми е признателен, че го измъкнах от другарите му, осъдени на смърт. Великолепно животно. И шефът го обикна. Няма вече да го мъча с игли-електроди! Без да му причинявам болка, ще създам от него съвършено животно — „водещ сляп“ — едно действително „живо око“ за слепи хора, на които мозъчният зрителен център е здрав и чиято слепота е последица от „снимачната камера“, от заболяване или увреждане на очите! В „арца перистрата“ още преди месец намерих мозъчния център на зрението. Конструирах невротрансмисионен биорецептор, скачих го с игла-електрод към мозъчния център на опитното животно, но по този начин досега можах да изведа върху телерекординга само неясни светлинни проблясвания.

По този път не може да се върви... **Не е този пътят**, по който трябва да се върви! Разрешението може да бъде само един по-усъвършенствуван — **външен**, през горната част на черепа, експлоатиращ рецептор!

3 АВГУСТ

Намерих го!

Благодарение на астронавтиката телеуправлението много напредна. Днес вече летят автоматични изследователски сонди около външните планети на Слънчевата система: изследват, измерват, снимат — следователно, и което е решаващо от моя гледна точка, приемат импулси и ги препращат на Земята! Едно астронавтично списание насочи вниманието ми към визистора. Това е миниатюрен телескопичен рецептор, който с фокусиран електроннолъчев сноп решава проблема за приемането, модулирането и отвеждането. Точно това ми трябва и на мене! Ако бих могъл да свържа този визистор с моя биорецептор, няма да е необходимо повече да се прави трепанация на черепите на кучетата и да се бодне мозъкът им с игли-електроди, поставени в платинови тръби. Вместо това би било достатъчно да се сложи **отвън**, на горната част на черепа, рецепторната единица, да се опипа с помощта на фин регулатор центърът на зрението и да се определи максимално точно фокусното разстояние!

15 АВГУСТ

Сервизът веднага ме снабди с дузина визистори. Работата с биорецептора вървеше по-лесно от очакваното. Новата рецепторна единица фиксирах с лейкопласт върху черепа на опитно животно №31 (Цезар, непородист мъжкар) и я свързах с проводник към телерекординга. Това също не ми създаде особени проблеми. Скачих рецептора в присъединителя на приемната оптична камерна система. Приспах Цезар и чаках първата РЕМ-фаза... Сполучих! По едно време върху монитора на телерекординга се появи първият „кучешки сънен филм“! Върху пода на решетъчната кучешка клетка се показва пластмасова чинийка, пълна с мляко с грис... Грисът започна да се движи, стори ми се, че аз самият със собствения си кучешки език лапам любимата храна на Цезар... Естествено всичко това беше „ням

филм“, но мене всъщност засега ме интересуваше **само** картината, ефектът на виждането. Другото ще оставя за кучетата.

20 АВГУСТ

Значи, намери се и механизмът, и уредът! Завърши първата фаза на опита. Следва втората. Трябва да се опита сметите в кучешките очи в **будно** състояние — значи **видените** картини — непрекъснато да се извличат на телерекординга!

27 АВГУСТ

Тъй като сега вече не отразяването на филм-сън, а непосредствено, „живо предаване“ трябва да се извлече от мозъка, аз се опитах да регулирам рецептора някъде по средата — между нервната ципа, създаваща картина в очната ябълка, и мозъчния център на зрението... Първите ми опити бяха застрашени от пълен провал! След включването кучетата сякаш подивяха, започнаха да скачат, да вият! Скоро разбрах какво ставаше с тях: рецепторът отнемаше **цялото** количество картини от центъра на зрението в мозъка им... И така, когато съм включвал рецептора, за кучетата настъпвал мрак, ослепявали са! За щастие, благодарение, на визистора след изключването всичко се оправяше. Кучетата отново виждаха и се успокояваха. Прегледах ги щателно. Установих, че нито очите, нито мозъкът са претърпели видима повреда. Разрешението изглеждаше приемливо: фиксираните в очите на животните зрителни картини **трябваше да се разделят**, така че от тях да има и за мозъка, и за екрана на телерекординга... Правилно съм предполагал. Оказа се, че всичко зависи от точното регулиране на рецептора. Нужно беше да се извърши много грижливо фокусирането и едновременно да се дозира електрическият импулс за подсилване на слепоочната област на кучетата. Това беше всичко! След кратко проучване при всички опитни животни извличаната по този начин картина можеше достатъчно ясно „да се настрои“. (Доколкото въобще тези картини, заснети с кучешки очи-камери върху монитора на телерекординга, могат да се нарекат ясни... В сравнение с капацитета на човешкото око и с претенциите на виждащия те са неясни, мрачни, безцветни. Но в края на краищата този е първият, най-първият опит! Безброй възможности се предлагат за

усъвършенствуване!) А което е най-важното — по време на рецепторирането кучетата вече бяха напълно спокойни! Виждането им не се прекъсваше, така че те почти не забелязваха, че съм им „откраднал“ зрението. Тестовите при прегледа за виждане бяха много добри и в сравнение с основните тестове преди рецепторирането им нито при едно опитно животно не се почувствува на практика никакво влошаване.

5 СЕПТЕМВРИ

Междувременно написах доклад до шефа и поисках разрешение за провеждане на третата фаза. Ролята на „сляп“ в опита естествено оставих за себе си. „Живото ми око“ ще бъде Зеро. Шефът започна бурно да протестира и не искаше и да чуе. Накрая — след остър спор, през време на който ме заплашваше с „нечувано големи, непознати опасности“, ме накара да подпиша декларация, че поемам сам отговорността... Заявих, че съм съгласен да подпиша каквото и да е количество хартия и че за да освободя напълно него и института от отговорност, от утре излизам в отпуска и в къщи ще завърша опита със Зеро!

8 СЕПТЕМВРИ

И в къщи си имам всичко за третата фаза. Започнах подготовката на Зеро. С добро настроение, без ни най-малък признак на болка понася рецепторирането... Сега вече следвам **аз!** Вместо телерекординг с живите ечи на Зеро ще свържа себе си, **собствения си мозък!**

12 СЕПТЕМВРИ

Измайсторих рецепторна единица, която може да се фиксира върху човешки череп. Прилича на обикновен дискретен слухов апарат. Най-напред направих опит да приема материала от филма-сън, произхождащ от Зеро, фиксиран на телерекординга. Направих си също и едни черни очила, осигуряващи пълна тъмнина. Поставих ги, седнах до телерекординга и сложих на главата си рецептора. Пуснах в ход телерекординга и междувременно с помощта на финия регулатор на малкия уред, намиращ се зад ушите ми, регулирах в собствения си

мозък фокусното разстояние. Не чувствавах никаква болка и все пак се стреснах, когато в мозъка ми блеснаха първите картини! Невероятно, странно чувство предизвикваше това непосредствено **МОЗЪЧНО** виждане! Най-напред не можах да го понеса: панически изключих рецептора и захвърлих черните очила... Постепенно след повече опити все пак свикнах. Но какво ли ще бъде, когато непосредствено и непрестанно ще виждам чрез живите очи на кучето си Зеро?

Професор Берталан въздъхна. Престана да чете и разкопча яката на ризата си. Дневникът — подреден, четлив ръкопис, от следващата записка се е променил! Следваха заплетени, асиметрични, едва разчитащи се редове...

17 СЕПТЕМВРИ

Край на всичко! Някъде съм допуснал грешка... Шефът беше прав. Може би съм извършил малко контролни изследвания и... не тря... Мозъчната ципа! Вероятно са се повредили краищата на зрителните нерви. Значи организмът разрушава не само чуждия, но и **собствения си**, станал излишен орган!

Когато започнахме със Зеро на двора, всичко вървеше добре. Вярно, да се гледа **така** непосредствено, беше поразително странно. Да се гледа с чужди очи... да се гледа от ниско! Загубих и равновесието си, седнах. Чрез очите на Зеро виждах **съвсем друг свят** около себе си! Не издържах повече... И това трябва още много да се упражнява — си помислих, докато изключвах и махах рецептора от главата си, и си свалих очилата. И тогава ме обгради тъмнина! Веднага разбрах какво се е случило с мен: **ослепял съм!** Една отчаяна мисъл ме осени... единствената останала възможност! Отново поставих на главата си рецептора! Регулация имаше, ремъкът за водене на Зеро, който беше сплетен с проводника на рецептора, беше навит на ръцете ми. От черните очила вече не се нуждаех. Включих рецептора и... виждах отново! Но какво?! Небето и облаците, и то мътно, защото Зеро виеше с вдигната глава. Сега вече е все едно. Все пак виждам... може би вече завинаги само **така**, чрез очите на Зеро — но все пак **виждам!**

19 СЕПТЕМВРИ

Два дни без спиране се упражнявам със Зеро. И страдаме... И двамата. Мъчи ме непоносимо главоболие, просто гори целият ми тил, слепоочието ми. Зеро става все по-неспокоен, не иска да ми се подчинява! Принуден съм да си служа с груби средства. Та нали той трябва винаги да гледа **там**, където **аз** искам! Сега, когато пиша, той стои до мене на един стол и гледа към дневника... Ако гледа точно **там**, където аз искам, тогава — но само тогава! — виждам доста добре... Какво ли бих могъл вече да направя? Късно е. Само едно нещо: докато не станат свършени „живите ми очи“, няма да мръдна оттук. Не искам да бъда съжаляваният **сляп**, не искам нито съжаление, нито подвеждане под отговорност! Сам отговарям за всичко, което направих! Не ми трябва помощ. Храна и консерви има в къщи достатъчно и за двама ни...

23 СЕПТЕМВРИ

Това ще бъде последната ми записка в изследователския дневник. Другото после... Това е вече самият ад! Зеро напълно се промени! Диво ми се противопоставя, не ми се подчинява! Откри със сатанинския си ум за какво съм го използвал и как може да ме парализира... **Не си отваря** очите! Напразно го удрям, бия, със затворени очи лесно се изплъзва от мене под мебелите. За щастие, ремъкът за водене с проводника на рецептора... винаги е навит на ръката ми! Няма да го пусна, по-скоро ще... Без него, без неговите отворени очи съм истински безпомощен слепец... Няма да го... удрям... повече. Успях. Сдобрихме се. Стои тук до мене и гледа дневника... Утре пак...

Записките свършваха.

Професор Берталан затвори тетрадката. Известно време като че ли размишляваше дали да погледне още нещо в нея, но после се отказа от намерението си. Стиснал лицето си в длани, седя известно време, после посегна към лежащите пред него документи. Взе най-горния. Интересуваше го само заглавието с едри букви и няколко части от изречения: „Протокол за злополука“, „Съдбоносно невнимание“... „на червено преминал с кучето“... „животното скъсало ремъка за водене и избягало“... „четиридесеттонен камион“...

Остави протокола, взе отново дневника в ръцете си, но не го отвори, а само се замисли. После внезапно се наведе над бюрото и

събра всичко на куп.

Иззвъня телефонът.

— Ало! Вие ли сте? Защо ме безпокоите?! Ами... всъщност, да. Свърших. Тъкмо исках да ви повикам. Можете да изнесете всичко... Какво казвате? Престанете, моля, с тези оплаквания! Него вече и без това не можем да го възкресим! Животът е жесток и продължава по-нататък... Може би утре на вас или на мене ще ми се случи същото! В това лудо движение на големите градове животът на всички ни е в опасност! Да, да... „обикновена“ транспортна злополука... какво друго би било?! Не, с милицията вече нямаме никаква работа. И те приключиха делото. Спешно занесете оттук тези неща в ТРЗ... Уредете всичко. Да, да, по обичайния начин и с текст: „Научноизследователският институт по мозъчна и неврофизиология поема разносните по погребението на починалия при трагични обстоятелства главен научен сътрудник...“ и т.н. и т.н. Не. Няма него да назнача. Повикайте веднага да се върне доктор Перйеши от Мали. Той ще поеме отдела на Геза!

Професор Берталан остави слушалката на телефона, стана и с уморени, тежки стъпки излезе на терасата, а след това — с малко по-живо темпо — продължи да се разхожда по-нататък в парка. Седна на първата срещната пейка, отдъхна си и потърси цигари в джоба на самото си.

Наблизо до него трепна един храст. Показа се куче с разрошена козина, с кръвясали очи, отслабнало до кости и с вдигнат нос, скимтейки и душейки, запълзя към професор Берталан.

[1] Церебурология — наука за мозъка. ↑

[2] Сомниология — наука за съня. ↑

ЙОЖЕФ ЧЕРНА

ПРИСАЖДАНЕ НА МОЗЪК

Макар да започвам дневника си по повод на едно изключително важно събитие в първия ден от новата 101 година по сегашното летоброене (постарому 7 ноември 2018 година), необходимо е да се върна към обстоятелствата, възникнали твърде отдавна. Трудно ми е да обясня защо винаги съм се отнасял с неприязън към воденето на дневник — вероятно ме плашеше позъорството, скрито зад него. Единствено настоящата ситуация би пояснила на бъдещия читател, ако се намери такъв, че имам право да оценявам дневника си като особено важен, а не като перчене.

Ако пиша, че името ми е известно в целия свят, това не е празно самохвалство, тъй като именно заради популярността си попаднах в положение, сходно на което историята на човечеството не познава.

Един от най-важните проблеми на науката бе регенерационната способност на нервните клетки, или по-точно — липсата на такава способност. Известно е, че при настъпили увреждания, не всички съставни части на човешкия организъм притежават способността да се обновяват. С течение на времето болшинството от клетките в човешкия организъм се регенерират — в някои органи по-бавно, в други — по-бързо, с изключение на нервните клетки, които остават неизменни до самата им гибел.

Именно затова моето биологическо откритие — далече не първото в тази област — ми донесе световна слава. В резултат на многобройни опити с ферменти на ембриона, развиващ се от яйцеклетките, накрая аз намерих агента за растежа на нервните клетки. По-нататъшните експерименти доведоха до откриването на антителата, образуващи се в процеса на развитието на нервните клетки, които завършват еволюцията им и осигуряват тяхната консервация. Така науката получи ключа към грануляцията на нервните клетки и спирането на този процес. Благодарение на това откритие моето име бе

записано в скрижалите на науката наред с имената на Пастър и Павлов.

С това би могло да се обясни и особеното положение, което заемам в обществения живот на страната. На всички бяха известни моите леви убеждения и политическата роля, която играех до завземането на властта от представителите на настоящия държавен строй. И все пак ръководството на новия режим, напълно противоречащо на моите възгледи и убеждения, не само ме остави на поста ръководител на вече световноизвестния Институт за регенерация на нерви, но и с отпускането на големи материални средства даде възможност на мен и моите сътрудници да превърнем института в едно от най-крупните и авторитетни учреждения от подобен род в света.

Превратен момент в моите досегашни възгледи за воденето на дневник бе днешният ден: вчера след обяд в три и петнадесет минути докараха в института президента на страната, диктатора, който следствие на автомобилна злополука бе получил тежко увреждане на мозъка. Президентът бе доведен от развълнувана, подозрителна и враждебно настроена свита от адютанти и генерали.

От дома ми спешно ме извикаха в института. Вицепрезидентът, министър на отбраната, познат под прозвището „Глигана“, ме посрещна с думите, че аз и целият персонал на института отговаряме с главите си за живота на диктатора. Махнах само с ръка и бързо се отправих към болния. Дежурните колеги ми докладваха, че нараняването е тежко, пострадалият е в безсъзнание, засега пряка опасност за живота му няма и болният вече е получил първа помощ. След прегледа на президента се върнах при нетърпеливо очакващия ме генерал. Няма да описвам подробно какво му наговорих, но приблизително звучеше така: между човешкия организъм, особено неговата нервна система, и армията има огромна разлика. В Армията е достатъчно само да прозвучи команда и войникът се хвърля да я изпълни, макар че и тук се случват изключения от правилата... При тези думи вицепрезидентът ме изгледа с гняв, но аз не му обърнах внимание. Медицината не е всесилна, продължих аз, и срещу смъртта няма лек. Аз съм лекар и моята клетва ме задължава да направя всичко, на което съм способен, за да спася живота и здравето на болния, без значение дали той е последен бедняк или император... Но когато силите на природата надделят, принуден съм да се предам. Ако на мен

не ми оказват доверие, то в столицата има други — немалко — отлични лечебни заведения, където може да се отведе президентът, чийто живот в момента не е заплашен от непосредствена опасност.

Отрупаният с ордени вицепрезидент гневно въртеше очи и се отдалечи, като ми заяви, че това няма да е последният ни разговор. Въпреки протестите ни един офицер от свитата остана до леглото на болния. Когато излязох от института, забелязах, че охраната на диктатора бе заела всички входове и изходи и не пускаха никого. Наоколо стояха въоръжени постове, а в един от павилионите беше се настанила цяла войскава част.

Още същия ден, няколко часа по-късно, спешно ме повикаха на извънредно заседание на държавния съвет. Пътьом забелязах, че има необичайно струпване на полицаи по улиците, а тук-там се виждаха групи бездействащи хора. Когато влязох в залата, придружен от човек на охраната, шумът на гласовете затихна. Членовете на съвета се втренчиха в мене с нескрита неприязън. След няколко минути неудобна тишина моят събеседник от сутринта ме покани да седна до него, след което разясни становището на правителството. Той не скри, че съм известен като отявлен враг на режима, и най-вече на самия президент, и те предполагат, че ако имам възможност, бих го удавил в капка вода, както и с радост бих приветствувал падането на режима. Именно затова не трябва да се учудвам, че с особена бдителност ще ме наблюдават, а един от най-известните професори-хирурзи ще контролира хода на лечението. По време на речта аз кимнах със съгласие, дори и с одобрение, след което помолих спешно да повикат професора, тъй като състоянието на болния налагаше провеждането на незабавен консулт.

Докато чакахме пристигането му, аз се обърнах към присъстващия на съвета министър на пропагандата, който познавах само от негови портрети. Този изключително интелигентен дявол, „сивият кардинал“ на диктатора, въпреки своята гнусна натура имаше привлекателна външност и приятни маниери. Той явно се ползуваше с голям авторитет пред своите съмишленици. Носеха се слухове, че проявите на известна разумна сдържаност през последно време, които засега обуздаваха избухването, на народния гняв, се дължаха на неговото влияние. Поради това, когато говорех, аз се обръщах най-вече към него.

— Предполагам, че за вас моите думи за лекарската етика нямат особено значение — казах аз. — Но е нужно да насоча вниманието ви и към следното. Да, аз считам вашия режим за крайно отрицателно явление, в борбата срещу което е кръвно заинтересован целият народ. Но в историята възникват моменти, когато опитите за сваляне на съществуващия режим могат да принесат повече вреда, отколкото полза. Един преврат сега би имал гибелни последствия както за външната политика на страната, така и за самото движение, посегнало на режима. Аз не съм революционер-фанатик, който в името на идеята би предизвикал разрушението на страната. Провалът във външната политика на президента ще нанесе вреда и на нашето дело.

Идеологът, внимателно следейки моите думи, ме наблюдаваше през очилата си и кимаше одобрително с глава, а когато свърших, стана и заяви, че той лично ми се доверява и предложи на останалите да последват неговия пример. Глигана гневно се движеше, но нямаше смелостта да възрази, останалите също мълчаха. Междувременно пристигна професор Н. Корнелиус. Когато му съобщиха по какъв повод го търсят, той възмутено протестира и заяви, че подобно действие е не само недостойна нападка срещу медицината, но и недопустима несправедливост срещу моя личен авторитет и репутацията на оглавявания от мен институт. Отказвайки да вземе участие в този фарс, професорът изрази своето съжаление заради инцидента и ме увери, че храни дълбоко уважение към мене. Ние си стиснахме ръцете сред смутеното покашляне на присъстващите. В интерес на нормалната работа в института аз помолих членовете на съвета да оставят охрана само в онази част на сградата, където се намираще стаята на президента и напуснах, съпроводен от охраната...

Разказаното дотук не би било достатъчно, за да ме накара да водя дневник. През изминалата нощ почти не спях, но не от тревога за съдбата на диктатора — той беше в надеждните ръце на моите сътрудници. Особено много разчитах на моя заместник д-р Матиас Фелсен, с когото работим от дълги години и когото считах за не помалко опитен от мен. Не можах да заспя от една мисъл, която не ми даваше покой. За пояснение е нужно да припомня някои проблеми от физиологията и свързаните с тях открития, предизвикали голям шум в миналото.

Знаем добре какъв неоценим фактор в практиката по преливане на кръв беше определянето на различните групи и каква огромна, непреодолима трудност в областта на присаждането и замяната на органи представляваше спецификата на белтъчините: тя не допускаше присъствието на чуждородни белтъчини в организма. С малки изключения при едноличните близнаци. Не бих искал да се спирам на вече добре известните експерименти — значителна част от които бяха проведени с моето пряко участие, — довели до решаването на проблема и усвояването на немислими за миналото методи.

В тази област обаче съществуваше и нещо, още неизвестно на света, което знаехме единствено ние двамата с Фелсен. В резултата на продължителни изследвания и серия експерименти миналата година ни се удаде да разгадаем — за по-голяма яснота ще използвам популярния език — „изотопните“ импулси на нервните проводници. Ще се опитам да опиша същността с едно по-общо сравнение. Навярно мнозина са виждали свързване и поправка на телефонни кабели. Кабелът се състои от проводници с разноцветни изолации. Ако например включим източник на ток в края на червения проводник, то можем да наблюдаваме възбудимост на неговия противоположен край, или, с други думи, когато набираме един номер, отговаря на нужният абонат, независимо колко още проводници има в кабела...

В своите опити ние успешно се възползувахме от този принцип. Действайки с изотопи върху нервните окончания в различните точки на организма, ние ги заставяхме да провеждат изотопите до съответните центрове в мозъка. За кратко време те така се насищат с изотопи, че например прекъсвайки едно нервно влакно, състоящо се от множество нервни клетки, и подлагайки ги на вече споменатото регенерационно гранулиране, прерязаните нервни краища отново се срастват с другите нервни окончания, пропити с тъждествените изотопи, подобно на случаите — отново използвам грубото сравнение, — когато в повредения телефонен кабел единият край на червения проводник се свързва с края на друг червен проводник.

След множество експерименти върху животни с добре развита нервна система успешно извършихме подмяна на мозъка на кучета. Преди три месеца бяхме принудени да изпробваме нашия метод и върху хора. Това се случи след една железопътна злополука, когато транспортираха двама пострадали в института, нуждаещи се от

спешна хирургическа намеса. Главният мозък на единия беше така тежко увреден, че му оставаха броени минути, а останалите рани не застрашаваха живота му. Увреждането на мозъка на другата жертва беше по-слабо, но също критично. Имаше надежди да оживее, ако използвахме методите на лечение, изпробвани в института. Ала този нещастник беше получил тежко нараняване на гръдния кош и поради това състоянието му беше безнадеждно — той също можеше да почине всеки момент.

С Фелсен се намирахме в института, когато внесоха на носилки двамата пострадали. Един поглед ни бе достатъчен, за да ни стане ясно: настъпил е дългоочакваният миг. Веднага дадохме нареждания да настанят болните в изолираната, специална експериментална лаборатория, обзаведена с най-съвременни кибернетични прибори. Оборудването на лабораторията позволяваше без съдействието на помощен персонал, само двамата, или поотделно, да извършваме най-сложните операции. Така например „грубата работа“ по отварянето на черепа и всички необходими допълнителни операции се изпълняваха с изключителна точност от кибернетичната операционна машина.

След като разменихме няколко думи в лабораторията, стигнахме до извода, че има една-единствена възможност: да заменим мозъка на единия болен, получил по-малко телесни увреждания, за да го изтръгнем от застрашително приближаващата клинична смърт. Едновременно с инжектирането на препарати за поддържане на жизнения процес у пациентите ние пристъпихме към регенерацията на нервите и насищането на нервните окончания с изотопи. Минутите ни се сториха часове.

Когато стигнахме до момента да положим двамата болни в паралелните автоматични конструкции за отваряне на черепа, човекът с увредения гръден кош почина. Нужно бе да побързаме, за да извършим размяната в „срок“, допустим след клиничната смърт. Никога през живота си не съм бил така развълнуван: в наши ръце бе не само възможността да спасим един човешки живот, но и съдбата на велико откритие. Ръцете на Фелсен трепереха. Положих ръка на рамото му и го разтърсих. Той кимна с глава и стисна зъби. Аз също се мобилизирах. След минути той спря да трепери и ми даде знак с поглед. Почти за секунди апаратът изпълни задачата си: не само отвори черепа, но едновременно с това преряза водещите към главния

мозък кръвоносни съдове, плетеницата от нерви, и обработи краищата им, както това би извършил един опитен хирург. Бързахме да възстановим жизнения процес, преди да са настъпили по-сериозни увреждания на „новия“ мозък. Извадихме двата трептящи мозъка, разменихме местата им и отново включихме апарата, който проведе съединяването на съдовете и нервите. Апаратът притежаваше изключителна чувствителност: при евентуално различие имаше способността да извършва в известна степен корекции в размерите на мозъците, или да променя обема на мозъчната течност. След завършване на операцията с помощта на автоматичните устройства положихме безжизнените тела върху носилките. Единствено опитното око на лекаря можеше да схване разликата: само болният с тежките телесни увреждания бе мъртъв. Покрихме тялото му с дълбоко уважение и благодарност за неволната му услуга в името на човечеството. После седнахме около другия опериран, и без да се погледнем, изчакахме събудването му, което трябваше да стане под действието на операционния апарат.

Повече от час и половина стояхме с тревога и страх около леглото на болния, когато най-сетне, без допълнителна намеса, сърцето започна да бие ритмично, а лицето се изкриви от болка. Веднага поставихме инжекция за успокояване на болките и отново потекоха безкрайни минути на очакване...

Не зная — и тогава не знаех — колко време бе изминало, докато болният отвори очи. Едновременно с Фелсен го запитахме:

— Как се казвате?

— Фишер — произнесе ясно той, но внезапно замлъкна.

Очите му потънаха и започна да хърка. Спешно приложихме възбудителни средства и препарати и усилията ни не отидоха напразно, тъй като няколко минути след агонията дейността на сърцето се възобнови, бавно и слабо, но с добър ритъм. Изтощени, ние втренчихме поглед един в друг и Фелсен неочаквано скочи.

— Какво име спомена — кресна той така силно, че потръпнах. — Фишер?

— Да — отговорих машинално, но не разбирах какво го тревожи.

Фелсен се наведе и започна да тършува из дрехите на болния — нуждата от спешна хирургическа намеса не ни даде възможност да ги свалим — и от горния джоб извади бързо една железопътна карта.

Беше на името на Вайлер. Фелсен вдигна поглед към мене изведнъж се спусна към покрития мъртвец. Претърсвайки джобовете, извади портфейла му. Издърпа от него няколко документа, взря се в тях и с неописуемо вълнение ми ги показа. Беше онемял, а ръката му така трепереше, че беше нужно да я задържа. В документите беше вписано името Ернесто Фишер.

И двамата рухнахме върху столовете, а в настъпилата тишина дочух въздишката на Фелсен:

— Успех!...

— Да — отвърнах аз, ала неочаквано ме разтърси една ужасна мисъл и по челото ми изби пот.

Фелсен ме забеляза и попита:

— Какво се е случило?

— Мислил ли си върху това как би се чувствувал, ако застанеш пред огледалото и видиш едно чуждо лице? — По изражението му разбирах, че не схваща какво му обяснявам. — Или ако например — продължих аз — на улицата се обърнат към тебе с чуждо име и те уверяват, че си друго лице? Какво ще стане с този човек, когато оздравее? — и посочих към болния. — Какво направихме? — запитах аз и видях, че Фелсен потръпна. Отчаяните ни погледи се срещнаха, сетне машинално напуснахме лабораторията и оставихме живия и мъртвия на грижите на персонала...

На следващия ден Фелсен телефонира у дома и ми съобщи, че прекарал безсънна нощ и въпреки всички положени грижи и усилия на персонала, преживелият операцията Вайлер е починал тази сутрин в три часа. Извършената веднага аутопсия установила, че причината за смъртта е увреждане на мозъка — на мозъка на Фишер...

— Да — отвърнах аз. — Жалко за бедния човечец... В нощта, след нещастния случай с диктатора, почти не затворих очи. През цялото време си мислех за Вайлер — Фишер. Дори и сега ме измъчва мисълта за тази операция. В този момент президентът лежи в института в безсъзнание и има големи съмнения за спасението на живота му. На заседанието на държавния съвет говорих напълно откровено, понеже толкова презирам тази банда, че не намирам за нужно да лицемернича пред нея. Смъртта или намаляването на дееспособността на диктатора би довело до неизмерими последствия. Презирам го и го ненавиждам за подлостите и злодеянията, които

извършиха неговите палачи начело с Глигана, от които пострадаха мои приятели и хора с демократични възгледи.

8 НОЕМВРИ

Продължавам дневника и за улеснение използвам датите от старото летоброене.

Диктаторът все още е в безсъзнание. Околностите на института представляват същински военен лагер. Макар и да ограничих най-строгата охрана до сградата, в която се намира президентът, на всеки ъгъл се подаваха бронирани коли и патрули. Нормалната работа в института се дължеше предимно на решителните действия, които предприех.

Не намирам покой. Мислите ме преследват, измъчват, пред очите ми се въртят черни кръгове, макар да изглеждам видимо спокоен. Не зная какво да предприема, обхваща ме тревога: всеки момент състоянието на президента може да стане критично и тогава ще бъде късно. Всички членове на държавния съвет денем и нощем са в института, заели са най-голямата аудитория и съседните помещения. Днес, късно след обед с немалко трудности успях да се добера до тях и повиках на разговор вицепрезидента и министъра на пропагандата. За никого не е тайна, че те двамата са главната опора на диктатора; единият е олицетворение на суровата, груба сила, а другият — на интригант и хитрец. Говори се, че диктаторът поддържа равновесието, опирайки се на тези сили, което във всички случаи говори за голям талант в политиката.

Разположихме се в едно съседно помещение. На първо място ги помолих разговорът ни да остане в пълна тайна, в което те ме увериха. Ще се постарая по възможност най-точно да предам разговора ни.

— Господа — започнах аз, — в дадения момент състоянието на президента е добро, но всяка минута може да се измени в една или друга насока. Ще направим всичко по силите ни за неговото излекуване, но в интерес на това имам към вас една необичайна молба.

Двамата ме слушаха внимателно, а министърът на пропагандата ми даде знак с ръка да продължа.

— Вие естествено не сте специалисти, но навярно сте чували за тази област на науката, която се занимава с регенерацията на нервите. — Двамата кимнаха с глава, но Глигана направи това малко

нерешително и с известно закъснение. — Същността на процеса се състои в това, че ние сме способни в дадена степен да подтикнем нервната система към образуване на нови клетки. Обаче тези нови нервни области са „празни“, в тях не са заложили опитът и знанията, с които са били запълнени старите клетки от самото начало на нашия живот. Понятно е, че ние не сме в състояние да ги запълним с ново съдържание, но в известна степен сме способни да окажем влияние върху характера на съзнанието, върху „честотата на колебанията“, ако ми позволите да използвам това близко сравнение. Но за това е задължително да познаваме миналото на болния — доколкото е възможно, разбира се.

— Какво имате пред вид? — запита министърът на пропагандата.

— Това бе целта и на моята молба: необходимо ми е да познавам в детайли личния живот на президента. — Това изрекох в единствено число, надявайки се, че ще срещна по-слаба съпротива.

— Това е нелепост! — изръмжа вицепрезидентът, внезапно пламнал от гняв.

Очилатият теоретик даде знак с ръка за търпение.

— Предполагам, разбирате затрудненията, възникнали по повод на молбата ви и затова ви моля да се мотивирате по-основателно.

— С най-голямо удоволствие — отвърнах аз. — Надявам се, няма да ви е трудно да ме разберете. Навярно всеки от вас си е попейвал и познавате това състояние.

Двамата кимнаха в знак на съгласие.

— Е, та, имали сте възможност да забележите как различно се проявява това състояние при отделните хора. Едни се озлобяват, проявявайки грубост, а други просто заспиват. Едни стават мили, общителни, други стават мрачни и се затварят в себе си. Съществуват многобройни варианти. И все пак няколко главни типа могат да се категоризират в съответствие на техните „честоти на колебанията“.

Те отново кимнаха с глави, вицепрезидентът тревожно, а идеологът с очаквателен интерес.

— Когато човек е в безсъзнание, честотите на колебанията не могат да се установят с никакви изследвания или анализи. Само с изчерпателно запознаване с обкръжаващата среда на болния могат да се направят заключения, и то приблизителни.

Тук вицепрезидентът отново направи жест на протест така поривисто, че ордените на униформата му зазвънтяха. Разбихах положението: от дълго време се говореше за своеобразните отношения между него, диктатора, и любовницата на диктатора, официално наричана „домоуправителка“ на президентската резиденция. По мнение на някои дамата била близка родственица на Глигана, а други считаха, че му е бивша възлюбена, която му е отнел диктаторът, а заместникът получил поста си като компенсация... За миг по лицето на могъщия идеолог проблесна лукав израз, сякаш в потвърждение на слуховете, който едновременно с това издаваше, че двамата водачи са яростни съперници и смъртни врагове и само безжалостната ръка на диктатора ги възпира да не се хванат гуша за гуша.

Министърът на пропагандата косо изгледа умълчалия се вицепрезидент и пръв заговори:

— Признавам, няма друг изход... А какви са вашите намерения, господин професоре?

— Колкото по-рано, толкова по-добре — отвърнах аз. И се договорихме, тъй като вече бе късно, на следващия ден рано сутринта заедно да отидем в двореца на президента. Вицепрезидентът се отдалечи с кисела физиономия.

Още преди преговорите аз отново навестих президента и стигнах до убеждението, че неговото положение е безнадеждно и съвсем скоро нашите усилия ще бъдат напразни. Следователно трябваше да се действа спешно.

9 НОЕМВРИ

Днес сутринта, придружени от бронирани коли, се отправихме към двореца. Направи ми впечатление, че в централната част на града едва ли не на всяко кръстовище стояха танкове, а уличното движение бе замряло. В двореца, плътно обкръжен с танкове, се отправихме към частния апартамент на президента, където веднага насочих вниманието си към дребните лични вещи, а после разпитах обслужващия персонал за привичките на техния господар, стараяйки се да запомня лицата им. Отговаряха ми с нежелание и не един път трябваше да повтарям, че съм лекар, на когото е нужно да знае детайли в интерес на болния. Въпреки това само по настояването на ръководителя на пропагандата, те навлизаха в по-интимни

подробности — колко пуши, какво пие, често ли е гневен, безжалостен, груб, какво обича да слуша по радиото, какви предавания следи по телевизията. Огледах мебелировката, обзавеждането в банята, позаинтересувах се дали сам се бръсне. Разпитах бръснаря му, готвачката — за любимите му ястия, а камериера — за характерните му привички. Надникнах в спалнята му, огледах библиотеката и едва след това се обърнах за информация към двамата помощници на президента. От тях исках да узная какво е поведението на диктатора, когато взема решения по държавните дела. Естествено, интересът ми не беше насочен към държавните тайни, а към неговите индивидуални особености и склонности. Накрая се стигна до най-деликатната част на посещението ни. Попитах дали е възможно да се срещна с домоуправителката. Тя дойде и първото ми впечатление бе някак странно. Дамата беше изключително ефектна, зряла красавица с черни коси, но в сдържаните ѝ „дворцови“ маниери, движения, глас — в целия ѝ физически облик — имаше нещо отблъскващо. При мисълта за по-близки отношения с нея почувствувах отвращение. Съпоставяйки я с Глигана, реших, че не са роднини... След като обясних целта на моята среща, аз се позовах на лекарската етика и помолих останалите да напуснат. Глигана видимо с огромни усилия се овладя и изпълни молбата ми.

За интимните подробности на разговора нямам желание да пиша, но бих желал да отбележа един факт. И в града се носеха слухове, че връзката им не е била съвсем безметежна, поради известни физиологични дадености и дамата неколкократно е лежала на лечение в санаториум. Положих големи усилия да проявя дълбоко уважение, като ѝ целунах ръка. Смутен от данните, получени в резиденцията, се върнах в института и още един път прегледах президента. Състоянието му не беше променено.

Вечерта споделих с Фелсен впечатленията си. Той с изненада попита за какво ми е било нужно всичко това. Не можех да му отговоря нищо, тъй като действах под влиянието на някакви смътни подбуди.

10 НОЕМВРИ

Следобед в един и половина часа трябваше да се вземе решение. Фелсен влетя при мен и докладва, че състоянието на президента се е влошило.

От този миг изпаднах в странно душевно състояние. Сякаш се скъса някакъв бент И ме обхвана неудържим поток от активност. Сякаш действах по план, съставен дълбоко в съзнанието ми и внезапно изникналите идеи веднага се превръщаха в дела... Говорех и действах почти несъзнателно, машинално. Веднага се разпоредих да отведам диктатора в специалната експериментална лаборатория и сам забързах натам, влачейки след себе си изплашения до смърт Фелсен. Мимоходом забелязах, че пред вратата на лабораторията стои въоръжен пост, но в момента не отдадох значение на този факт...

Когато внесоха болния в лабораторията и съгласно установения ред всички я напуснаха, аз поставих зашеметения Фелсен на едно кресло и му казах своите съображения. Напомних му за нашия разговор и за това, че в дадения момент да запазим живота на президента е в интерес на страната. Положението му е безнадеждно, остава му да живее още няколко минути и поради това няма време за колебания. Уплашеният Фелсен само кимаше с глава.

— Какво сте намислили? — запита с тревога той.

— Да повторим операцията Фишер—Вайлер — отвърнах аз.

Фелсен скочи като луд и се разтича напред-назад из тясното помещение. Хванах го за ръката и го накарах да седне. Отчаяно ме изгледа и простена:

— Кой е вторият?

— Аз!

Някакъв вътрешен инстинкт ме заставяше да говоря много бързо, все по-бързо, стремейки се да заглуша овладяващия ме страх: при мисълта, че след няколко минути ще се превърна в безжизнен труп, в моето същество се надигаше протест.

Фелсен не бе в състояние да продума, а само ужасен клатеше отрицателно глава.

— Разберете, нямаме друг изход — изрекох аз през стиснати зъби и силно го разтърсих, за да го извадя от вцепенението.

— Професоре — простена той накрая. — Вие, прославеният учен ли ще трябва да се подложите на риск заради този негодяй?

— Не заради него, а заради всички нас, заради бъдещето. И за това има една-единствена възможност: той трябва да живее! А помисли и за още нещо — в разгара на спора неочаквано бях преминал на „ти“, което преди никога не бе се случвало — помисли, че в душата

на нашия най-голям враг ще проникне наш човек, който ще се опита отвътре да въздействува на диктатора, да отслаби този проклет режим и да го доведе до гибел! Та не си ли струва заради това да се рискува един живот?

— Но защо именно вашия?

— А на кого да се доверим? Кой може да ме увери, че не заменяме кукувица за ястреб!? А и време нямаме. — И сочейки с очи пациента, изкрещях: — Бързо! — надявайки се, че вратите са с добра изолация.

Викът видимо подействува и Фелсен с голямо усилие се съвзе и побледнял простена:

— Съгласен съм.

— Не се страхувай, приятелю — промълвих аз и притеглих главата му към себе си, като на малко дете. — Всичко разузнах, запознах се с обкръжението на президента, с обстановката, в която живее. Мисля, че това ще ми помогне да се пригодя в първите минути и да не проявя странности, които биха дали повод на вълчата глутница да ме разкъса... Аз съм по-възрастен от теб и по-опитен. А в политиката ти си наивен. Това би било безсмислена жертва и от твоя, и от моя страна. В науката ти си олицетворение на бъдещето, а в известна степен аз вече принадлежа на миналото... — Започвай! — изкрещях внезапно аз, щом забелязах, че тялото на президента е обхванато от конвулсии.

— Но... — измънка Фелсен.

— Извадих пистолета, който сутринта интуитивно взех от дома, насочих го към Фелсен и не на себе си от вълнение извиках:

— Незабавно се измитай отгук или ще те прострелям като куче. На тебе вече не мога да се доверя!

Лицето на Фелсен още повече побледня и олюлявайки се, той започна да отстъпва назад.

— Операцията ще извърша сам. След десет минути ти ще влезеш, и за да се заличат всички следи, с тази горна опорна греда, която сега ще демонтираш, а главата... — Тук се запънах. — Ще ме извадиш от апарата и ще ме положиш тука — и показах мястото. — Постарай се с един удар да размажеш главата ми, а после ще викаш за помощ, избягай и кажи, че по време на операцията горната част на конструкцията е паднала върху професора. Това си длъжен да

направиш незабавно след операцията, да не би евентуално следствието да установи, че смъртта е настъпила по-рано... Разбра ли? А ако сега бъда принуден начаса да те разстрелям, тогава пред самата операция ще подам сигнал за тревога и нахлулите хора ще видят трупове на двама лекари и на президента, който, надявам се ще оживее. А докато те влязат, операцията ще се осъществи и президентът, дошъл на себе си, ще обясни, че е бил в съзнание... Хайде, излизай...

Фелсен притвори очи, разтърси глава и лицето му се проясни. После каза:

— Няма да изляза, професоре. Съгласен съм да проведя операцията и всичко останало след нея! — По смъртнобледото му лице се стичаха сълзи, а устните му потрепваха. Но ето че се изправи и започна да демонтира горната част на конструкцията.

— Бързо, по-бързо! — подканвах го аз и с една ръка се стараех да му помогна, а с другата държах насоченото оръжие. При мисълта, че след няколко минути тази желязна греда ще разбие черепа ми, по гърба ми полазиха тръпки... Накрая свалихме и сложихме на пода тежкия „уред“.

— Хайде, започвай — казах на Фелсен, след като влязох в апарата, който от времето на нашата първа операция претърпя редица усъвършенствувания. Сега, след включване, той автоматично направляваше потока от изотопи и даже сам можеше да извърши замяната на мозъците, но ние считаме, че е по-редно тази фина операция да се извърши от нас. Държах пистолета така, че Фелсен да го вижда. Вече легнал, вдигнах очи към него: трогна ме обляното му със сълзи лице, стиснахме си ръцете и забелязах, че посегна към бутона за упойката. Ала в последния миг аз се вкопчих в ръката му, за да не достигне бутона, и започнах да ритам, с отчаян вик се опитвах да изляза от апарата. С широко творени очи Фелсен се втренчи в мен, с рязко движение натисна бутона и сложи длани върху плещите ми, после с цялата си тежест легна върху ми и ме натика обратно в операционния апарат...

... С едната си ръка стискам кормилото на танка, а с другата пистолета. От дясната ми страна Глигана държи пръст върху спусъка на картечницата, а по-горе зад нас насочилата змия, шефът на пропагандата, слага на прицел автоматичното оръдие. Танкът се движи безшумно по настилката на тъмната улица. Никъде не съзирам нито

светлина, нито хора. Облечен съм в генералска униформа. Върху нея усещам плътно прилепналия генералски знак. С крак, обут в лачен ботуш, натискам педала, улицата става все по-тясна, танкът почти бръсне стените... Неочаквано пред нас изниква тълпа по цялата ширина на улицата, така плътна, сякаш хората са се слели един с друг. Над тях се развяват червени знамена като цвета на лампазите по бричовите ми. И в черната тишина внезапно забелязвам майка си и баща си. Как е възможно? Та нали отдавна са починали! Напрягам всички сили и правя опит да спра танка, но той се движи напред. Глигана злорадо се кикоти, очилатата змия ухилено му намигва, а танкът продължава да се движи. В последния момент успявам да извия и машината тръгва настрани, като с едната си част подкосява основите на сградите, които рухват след нас. Спътниците ми гръмко се смеят, а не чувам никакъв звук. Другата верига на танка помита тълпата, кървави струи обливат стените и се стичат по прозорците на сградите, зад които надничат любопитни лица. Разпенен кървав поток залива площада, сетне течението тръгва към нас, надига се, стига до височината на танка, който устремно върви напред, а в първите редици все още безмълвно се движат майка ми и баща ми... Потокът внезапно изпълва танка, не мога даже и дъх да си поема, всичко се залива с кръв, давя се от отвращение и усещам, че очилатата змия с последни сили прави опит да избута люка, за да се измъкне, а вместо това вдига железната греда от лабораторията и я стоварва върху черепа ми.

... Отварям очи целият облян в пот.

Втрещвам поглед в добре познатите лампи на лабораторията, около мене нещо звъни. Оглеждам се. Навярно това е сигналът, който означава, че определеното време е изтекло. В дясната си ръка стискам пистолет, а на гърдите ми лежи лист хартия с някакви разкривени букви. Машинално вземам листа и прочитам: „Професоре, завършете операцията!“ Главата ми е празна, ала сетне поглеждам към апарата, с вопъл скачам и се спускам към него. Стрелките сочат, че трепанацията на черепа вече е извършена, а съдовете и нервите са прерязани...

Съвсем отчаян, аз едва се удържах на краката си. Значи Фелсен ме е излъгал! Когато съм загубил съзнание, той ме е изтеглил, заел е моето място и е включил автомата... Стрелките сочеха, че от няколко секунди двете тела са без пулс... Нямаше време за губене, трябваше светкавично да се действа! Работех машинално, подчинен на

рутината, без да мисля за нищо. Размених местата на двата мозъка и задействах регенерационния процес. Извлякох безжизненото тяло на Фелсен към мястото, на което му бях заповядал да положи мен, машинално вдигнах тежката греда, ала подтикван от някаква светкавична мисъл, грижливо заличих следите от неговите пръсти, сетне, хванал с две ръце гредата, я стоварих със съкрушителна сила върху главата на своя най-любим ученик и сътрудник.

Струваше ми се, че дългогодишният ми опит ме е приучил да не реагирам при вида на смърт и кръв, но се заблуждавах. Светът се завъртя пред мене, преобърна се стомахът ми — какво да се прави, никога не съм бил палач! Способен бях само да натисна сигнала за тревога, да отворя вратата и да извикам за помощ, или по-точно да прошептя...

Когато дойдох на себе си, около леглото ми се бяха събрали всички сътрудници на института. Виждайки, че отварям очи, те бързо напуснаха стаята, а при мен останаха само вторият ми заместник и старшата сестра. Първият ми въпрос беше:

— Какво става с Фелсен?

Видимо заместникът ми нямаше желание да отговори, но накрая измънка, че върху него е паднала, вероятно разхлабена от по-рано, част на поддържащата конструкция.

— Но какво е станало с него? — повторих аз, неспособен да овладеей нервната треска, щом си представих отново кошмарното зрелище.

— Фелсен умря — отвърна лекарят. — Полицията сега разследва случая.

В същия момент на вратата се появи един мъж с вид на служебно лице. Представи се като следовател на полицията, но името му не запомних. На поставените от него въпроси отговорих, че по време на операцията единствената възможност за спасяване живота на президента, навярно разхлабеният вече детайл е паднал върху Фелсен. Ужасен от случилото се, аз съм се опитал да я отместя, но почувствувах се зле, съм извикал за помощ. Вероятно това го задоволи, защото повече не ме безпокоиха по този въпрос.

След окончателното завършване на операцията по мое нареждане президентът, увит с бял тюрбан на главата, бе откаран в специалната болнична стая. В нея поставиха легло и за мене, тъй като лично желяех

да следя състоянието му, а на останалите изрично забраних да влизат. Даже и старшата сестра можеше да идва само по мое специално разпореждане.

12 НОЕМВРИ

През последните два дни няма промени в състоянието на президента. Но на мен пет пъти ми прилошава при спомена за страшната картина, която се разигра пред очите ми... На погребението на Фелсен няма да отида. Състоянието на президента остава непроменено, все още е в безсъзнание, но съдейки по някои дребни признаци стигам до заключението, че подобрението е започнало и операцията е сполучлива. Но не мога да си намеря място от безпокойство.

В сградата на института, където лежи президентът, нормалната работа бе прекратена. Държавният съвет окупира помещенията и едва смогвам да прогоня и любопитните пред болничната стая. Няколко пъти се мярна и червената физиономия на Глигана.

13 НОЕМВРИ

Днес погребяха Фелсен. Въпреки смутната и неизяснена ситуация, огромна тълпа почитатели са почели паметта му. Аз изпратих от мое име венец, заедно с този от института. В състоянието на президента се забелязват подобрения. Все още при него не допускам никого, без никакви изключения. Днес направи опит да влезе „домоуправителката“, но вежливо отбих атаката ѝ.

14 НОЕМВРИ

Днес президентът отвори очи. Аз стоях до леглото му и наблюдавах как по небръснатото му лице се появи розовина, животът бавно се възвръщаше. Когато премигна няколко пъти и погледът му се втренчи в мене, стори ми се, че сърцето ми ще изскочи. Раздвижвайки с усилие езика си, той произнесе:

— Док...

Аз потреперих. Диктаторът не ме познаваше, никога не се е интересувал от моята работа, а в института само Фелсен се обръщаше към мен така, и то на четири очи!... За миг замрях, но сетне отпратих

старшата сестра, и подчинявайки се на неочакван порив, се наведох над болния. Разчленено, отчетливо, за да отгатне по движението на устата, го запитах:

— Как се чувствувате, ваше превъзходителство?

Погледът му стана още по-съсредоточен. Аз начаса се поправих и няколко пъти развълнувано повторих:

— Как се чувствувате, господин президент?

Гласът ми ставаше все по-развълнуван.

— Но, док... — отново промълви болният и с изненада огледа наоколо, сетне въпросително ме погледна.

Безсилно се отпуснах на стола и от вълнение зъбите ми затракаха. Най-голямото ми желание беше да избягам от стаята.

Не зная колко време съм прекарал така, но в един момент забелязах, че президентът се е обърнал към мен. Нямах какво да правя, станах и отидох при него.

— Как сте, док? — ласкаво ме запита той. Стъписах се и една не паднах, защото се блъснах в стола: така Фелсен ме поздравяваше всяка сутрин. — Да не би да сте зле? — изкрещя той с характерния, чуван толкова пъти по радиото баритонов глас на диктатора. И направи опит да се надигне, за да ми помогне, но падна възник.

— Внимателно! — извиках аз. — Не трябва да се движите!

Овладей вълнението си, аз седнах в края на леглото му. От поривистото му движение одеялото се беше свлякло, а пижамата разтворила. Под нея се виждаха огромните, мускулести, обрасли с косми гърди на диктатора. Неволно пред мен изплува спортната, изящна, младежка фигура на Фелсен...

— Нищо ми няма — отвърнах аз, ала гласът ми все още трепереше. Дълбоко въздъгнах. — А вие как се чувствувате? — Въздържах се да го назова по име. — Знаете ли къде се намирате?

Той направи движение, сякаш питаше: „Действително, къде ли съм?“ — но сетне се замисли и смутено тръсна глава.

— За какво си спомняте? — запитах аз и допълнително добавих: — Експериментална лаборатория... Апаратът за черепни операции...

— Чакайте! — възкликна той. — Док, аз влязох на вашето място! Явно той считаше това в реда на нещата.

— А после?

— После се събудих тук, в тази специална болнична стая — той премигна с очи. — Тю, че съм обрасъл — каза той, потривайки с ръка гърдите си. — А и някакво зловоние ме измъчва... Аз ли мириша така?

— Това е миризмата на вашето тяло. Всеки индивид има своя, специфична миризма.

— Но преди никога не съм я чувствувал — възкликна той и започна да души наоколо.

— Рибата не се дави от собствената си кост!

Той се вгледа в мен с уплаха и започна да си припомня.

— Вие влязохте в апарата и го включихте, нали?... А в съседния апарат лежеше президентът, спомняте ли си?

Лицето му изразяваше ужас, после извърна глава. Нямах друг избор: трябваше да скачам във водата с главата надолу. Свалих закаченото на стената огледало и му го поднесох. Той хвърли един поглед върху изображението ѝ със сърцераздирателен вик — надали диктаторът би бил способен да прояви такива чувства — закри лицето си с ръце и загуби съзнание.

Когато дойде на себе си, се разрида. Неведнъж в моята практика съм срещал отчаянието, слушал съм горчиви ридания, но така да плаче е способен само онзи, който е загубил най-скъпоценното на света — самия себе си... Именно в този миг аз осъзнах какво е станало, какво сме сътворили, по-точно, какво аз съм сътворил. Така моята необмислена до края идея бе рикоширала в друг човек!...

Успях да го успокоя само с помощта на много силни препарати. Когато потъна в сън, измъчен до смърт и аз се повалях на леглото...

15 НОЕМВРИ

Днес се събудих преди него. Седнах до леглото му и чаках да се пробуди. Когато отвори очи и ме погледна, казах:

— Добро утро, господин президент! Как се чувствувате? — Погледът му замръзна и бързо осъзнах, че всеки момент ще загуби съзнание. Тогава промених тона си: — Изслушай ме, синко мой! Слушай ме много внимателно и размисли върху това, което ще ти обясня.

Говорех тихо, но спокойно и решително. Погледът му стана ясен и разумен. Мисля, че от рождението си диктаторът не е гледал така света...

— Мати... — може би за пръв път назовавах Фелсен по име, и той леко се обърна към мене. — Ти знаеш кой си. Един от добрите, а навярно и най-добрият неврохирург на света. Млад си и енергичен. — Тук той вдигна ръка в знак на протест, но продължи да ме слуша. — Ако някой е способен да проникне в същността на явленията, да разгадае какво се крие под външната форма, то това сме ние двамата — ти и аз. Именно това ни даде смелост да извършим този велик експеримент в историята на човечеството. — Той беше притворил очи, но усещах, че внимателно следи думите ми. — И щом се осмелихме да извършим тази крачка, то длъжни сме мъжествено да посрещнем и последствията. — При тези думи сърцето ми се сви от мъка. — За последен път те назовавам Фелсен, за последен път произнасям името Мати. От този миг ти вече си президентът на страната Хавер Фелициус и никога не си бил друг! На първо време ще ти бъде трудно, ще трябва да свикнеш към множество непривични за тебе неща, но после всичко ще се нареди и ти ще плуваш като риба във вода... Но той отново започна да души, внезапно побледня и поиска един съд. Поднесох му го и той повърна само слуз, тъй като от дни беше на системи... Когато се съвзе, ми отправи жален поглед.

— Ще те изтрия с някакъв обезмирисяващ препарат, след което по твое желание ще се парфюмираш. Толкова ли е капризен носът ти?

Той ми отправи сериозен поглед и не се усмихна.

На представителите на съвета съобщих, че след два-три дни президентът ще бъде в състояние да приеме за няколко минути двама съветници, но не бива да му се задават никакви въпроси, тъй като това може да навреди на оздравяването. Тези няколко дни са абсолютно нужни за неговото лечение.

Вечерта с изненада установих, че днес като че ли няколко пъти дочух оръдейни изстрели, но не знаех как да си го обясня. Та нали сме напълно откъснати от външния свят и всичко необходимо ни се доставя от няколко най-доверени сътрудници на института.

17 НОЕМВРИ

В последните два дни състоянието на болния ту се влошаваше, ту даваше надежди. Тези вълнения така ме измориха, че бях на границата на пълно нервно изтощение. Надявам се, подобно нещо никога повече няма да се повтори през живота ми.

Вчера сутринта диктаторът изглеждаше външно спокоен, но забелязах, че нещо го тревожи. Лежеше неподвижно и на всички мои въпроси отговаряше само с кимване на главата. Стараех се да не забелязва, че внимателно го наблюдавам. Донесоха пресата и с намерение да го изтръгна от вцепенението, поставих на одеялото му няколко списания и вестници. Отначало той машинално прелистваше, ала изведнъж отчаяно изкрещя и се разтърси от ридания: пред очите му беше попаднало съобщението за погребението на известния неврохирург Матиас Фелсен, илюстрирано с няколко снимки...

Бях потресен, зави ми се свят, притворих очи. В същия миг осъзнах, че болният е на колене в краката ми. Сграбчил престилката ми, той се тресеше от ридания.

— Док, направете нещо, не издържам, не издържам... — проплака той, после се отпусна, падна на пода и започна да се вие в конвулсии като гъсеница, забодена с игла, закрил с длани лицето си.

Не можах да се овладеея и сълзите ми потекоха. Отчаяно го прегърнах и върнах на леглото. Бързо му дадох силни успокоителни лекарства и след няколко минути той утихна и заспа.

Дежурех до него, а бурният поток на мислите ми преливаше в огромна душевна пустота. Не след дълго болният дойде на себе си и първите му думи бяха:

— Док, направете нещо!

Обгърнах с длани главата му и го попитах дали ме чува, дали е в състояние да проумее думите ми. След малка пауза той кимна утвърдително.

— Сине — започнах аз с треперещ глас, — ти искаш невъзможното. Погребали са не тебе, ти добре знаеш това. Не чувствуваш ли, че се намираш в института? — И нежно го разтърсих. Той се вгледа в очите ми и бавно кимна с глава. — Ти не си погребан, ти си президент, пълновластен господар на страната. Твоята дума е закон, ти се разпореждаш с живота и смъртта на всекиго, та толкова ли не си в състояние да се овладееш? Не усещаш ли огромната отговорност, която лежи на плещите ти? Та ти отговаряш за живота на всички нас, за съдбата на нацията!

За миг в очите му проблесна лъч на разсъдък, но начаса угасна и отново го обхвана предишното състояние.

— Док, върнете всичко обратно, направете повторна операция!
— умоляваше ме той.

— Това е невъзможно, сине — въздъхнах тежко аз и гласът ми пресекна. — Невъзможно ми е да го извърша. Виждаш ли какво направи с твоята необмислена постъпка, когато зае моето място? И то затова, че в последния миг се уплаших. Но това бе физическа слабост, моментен терор на нервите над душата, и ти като лекар беше длъжен да го разбереш... Аз съм по-добре кален в живота и съзнателно избрах тази роля, съзнателно, разбираш ли! И тя трябва да се играе така, както актьорите изпълняват своите роли, независимо от това дали симпатизират на поверения им персонаж, или не... Аз заучих ролята, добре или зле — това е друг въпрос — но след като ме съжали и влезе на мястото ми в спектакъла без репетиция, то сега играй и не се жали! Той дълго мълча начумерен, после кимна:

— Съгласен съм!

Скоро след това ме повикаха за консултация при един случай с тежко нараняване на мозъка. Следвайки инстинкта си, отидох до нощното шкафче и извадих пистолета, който бях оставил там още с настаняването си в стаята на президента. И правилно постъпих, защото когато се завърнах, намерих болния, едва държаш се на крака, да претърсва шкафчето. Нито един от двамата не продума, сетне той се дотътри до леглото си, легна и покри главата си със завивката.

— Съгласен съм! — изрече той. Ала нашият спор в следващите два дни се поднови още три пъти. По същество не се промени, само тонът постепенно се смекчаваше, но тези разговори ми струваха много вълнения — та нали всеки нов взрив би довел до катастрофа...

Последният пристъп настъпи днес вечерта и завърши с един наистина неочакван акорд. Когато отново му повторих каква огромна грешка е допуснал, като е проявил съжаление и уважение към мен и е поел тази непосилна роля, след кратко мълчание той проговори. Ала изражението на лицето му доби непознат досега за Фелсен облик на стоманена воля:

— Не го извърших от съжаление към вас — думите му ме зашеметиха. — Аз... — Тук той се запъна, но се овладя. — Аз исках да стана диктатор! — изрече той ясно и решително. — Действително в първия момент ме водеше мисълта, че съм по-млад от вас и навярно по-леко ще понеса операцията и ще се справя с душевните сътресения,

съпроводени с тази роля. Но решаващия тласък ми даде инстинктът, помитащ всичко останало, — беше ме овладяла жажда за власт... Това е истината!

Първоначалното ми изумление премина в чувство на дълбоко облекчение. Предусетих, че тук се крие ключът към решителния поврат.

Приседнах на леглото му и започнах да говоря:

— В такъв случай какво искаш? Ти си президентът, всевластният господар на страната. Тогава дръж се така, както подобава на ранга ти. — Той мълчеше, не помръдваше. Аз станах и се поклоних. — Как се чувствувате, ваше превъзходителство? За утре дадох разрешение за посещение при вас на двама членове от държавния съвет. Имате ли възражения? — И му намигнах.

Той се изправи в леглото.

— Ако вие, док... извинете... ако вие, за когото нямам понятие кой сте, но очевидно се разпореждате тук... Ако считате за редно, аз не възражявам — отговори той и също ми намигна.

Камък падна от сърцето ми. Не бих желал да описвам чувствата си. Всичко друго загуби значение пред полутържествената, полутревожната мисъл за това, че операцията е сполучлива...

18 НОЕМВРИ

На сутринта президентът беше подстриган, сресан и подреден. Едва сега забелязах колко бе представителен и мъжествен. После на четири очи двамата проведохме „военен съвет“. Предупредих го как да се държи, какво да бъде поведението му. Вечерта бе започнал добре, нужно бе да продължи в същия дух. Когато бях в двореца се убедих, че по природа президентът е човек прост, но жесток и нагъл. Затова не трябва да проявява излишна вежливост и деликатност. Не е беда, ако не си спомня за много неща или пък не познае своите сподвижници. Би могъл да запита всеки кой какъв е, с какво се занимава. Аз ще обясня, че в такива случаи загубването на паметта е напълно закономерно, но това състояние скоро ще премине. Едно обаче никога не трябва да забравя: това, че той е всевластният диктатор. Ако допусне тази грешка и вълчатата глутница усети колебанията му, няма да даде и пукнат грош за живота му! Щом усетят, че желязната хватка отслабва, ще го разкъсат като овца! От своя страна, въпреки

„протестите“ на президента, ще застава неговите приближени да дадат съгласие за престоя ми в двореца след лечението в института под предлог, че е необходимо да следя пациента до неговото пълно оздравяване.

После поканихме представителите на държавния съвет.

Междувременно обаче възникна нещо непредвидено, което едва не провали плановете ни и ми донесе немалко тревоги. Няколко минути преди делегацията пристигна „домоуправителката“ и тъй като бе уведомена за свиждането, като негова най-близка настояваше първа да го види. Красивите ѝ очи излъчваха настоятелност, а ние нямахме право да ѝ откажем. Ако Фелсен я познаваше и често е бил в нейното общество, трагичният момент щеше да се избегне...

Дамата влезе и приседна край леглото на болния. С вълнение попита за състоянието на негово превъзходителство. Едва изрекъл няколко думи, диктаторът внезапно побледня и отчаяно ми даде знак с ръка.

— Извинете ме, госпожо — обърнах се към нея аз, — всяко вълнение може да влоши сегашното състояние на негово превъзходителство. Моля ви, моментът не е подходящ за посещение... Помогнах ѝ да стане и почти я изтласках през вратата.

Панически се спогледахме.

— О, господи — изстена той.

— Миризмата ли? — запитах аз, но тозчас разбрах колко е излишен въпросът ми: дамата бе оставила зад себе си облак от парфюм.

— О, не... внезапно си помислих, че ще трябва с нея... че в ролята на диктатор и тя влиза... извинете ме док — промърмори объркано той.

Неразположението му скоро изчезна, но аз получих главоболие... Безпокоях се за бъдещето, но сетне вдигнах рамена. Все пак това е съвсем личен въпрос на диктатора и „домоуправителката“ няма да бъде първата сменена метреса. Възможно е впоследствие диктаторът да смени и Глигана... Но сега не беше времето да предвиждам промените във „вътрешната политика“ на страната.

Посещението на двучленната делегация премина гладко. Той се отнесе към тях с високомерие, подобаващо на истински диктатор, и с мое разрешение даде съгласие за визитата на вицепрезидента и

министъра на пропагандата на следващия ден. Трябва да си призная, предстоящата аудиенция ме тревожеше. Отново обсъдихме какво да бъде поведението му. Самочувствието на президента така бе нараснало, че трябваше да му напомня за предпазливостта, която е нужно да прояви. Да не се главозамайва и да извърши някоя непоправима грешка! Но открих, че на него това му се харесва и моите увещания минаха покрай ушите му...

19 НОЕМВРИ

Навярно радостта ми бе преждевременна. Непосредствено след полунощ аз преживях такова вълнение, което не ще забравя, докато съм жив. Събудих се от звуци, от които ми спря сърцето, а когато с уплаха се надигнах от леглото, видях в полумрака, че президентът лежи на пода, хрипти и се мята. Бързо се хвърлих към него и успях да го прислоня до леглото. Макар да го увещавах и потупвах по лицето, той ме гледаше с изцъклен поглед и се мъчеше нещо да ми каже. Накрая успях да отгатна несвързаната му реч.

— Не искам... Не мога да издържа, док, помогнете ми!

Разтърсвах го, докато се свести. Помогнах му да легне на кревата и тогава той се разплака.

— Док, помогнете ми!

— Лош сън ли ви се присъни? — запитах го аз, но той мълчеше и само клатеше глава.

Измина повече от половин час, когато вече сломен той се вслуша в моите доводи и заспа. Обзет от мислите си, дълго време не можах да заспя, защото и сега, спомняйки си за преживяното, ме обливат горещи вълни.

За щастие на сутринта не открих и следа от среднощния пристъп. В уреченото време се явиха двамата заместници на президента. Ще се постарая колкото се може по-точно да възпроизведа състоялия се разговор:

— Преди всичко, господа... — започна президентът, но, забелязал недоумението по техните лица, замълча и сетне попита: — Кажете ми къде се намирам?

Двамата с удивление втренчиха поглед в мене. Министърът на пропагандата промърмори:

— Досега господин президентът не е ли знаел къде се намира? Вие не му ли се представихте?

— Състоянието на господин президента не ми разрешаваше да постъпя така, а тъй като самият той не прояви интерес, аз предпочетох да мълча. Даже не съм уверен дали и настоящият момент е подходящ.

— Защо? Къде се намирам? — нетърпеливо се провикна диктаторът.

— В института на Клебер — отговори след малка пауза идеологът. Диктаторът се наклони напред и втренчи поглед в двамата държавни водачи.

— Защо? Как съм попаднал в това дяволско леговище? Кой ме е довел? — заплашително крещеше той. — И кой е този? — хвърли убийствен поглед към мене.

Министърът на пропагандата направи опит да отговори, но аз го възпях:

— Ваше превъзходителство! Разрешете аз да дам обяснения. Казвам се професор Клебер. На вас, ваше превъзходителство, навярно не ви е известно, че сте станал жертва на автомобилна катастрофа. Нараняването ви бе от такъв характер, че тези господа бяха принудени да ви доведат в института. — По неговото лице беше изписано недоумение. — Те се бояха за вас и ме заплашваха, но ги уверих, че ще направя всичко възможно за спасението на вашия живот. Освен това аз им обясних някои неща. Бих могъл да ги съобщя и на вас, но считам, че не е съвсем удобно. По-скоро бихте повярвали, ако не ги чуете от моята уста... А за доказателство на това, че ненапразно господата ми оказаха доверие, е настоящият разговор. Той изобщо можеше да не се състои... — И многозначително хвърлих поглед към президента. Той ми отвърна със суров поглед и притвори очи. — Впрочем и за мен това място е също дяволско леговище, както за вас, господин президент.

Той въпросително вдигна поглед и тогава помолих Глигана да отвори широко вратата. Когато президентът видя стоящия на пост войник с автомата, се усмихна.

— Добре отговорихте, професоре. — Той се заслуша. — Какъв е този шум?

— Службата по безопасността вдвоява ред в района Йоахим...

— С оръдия ли? — отправи въпроса си с леден тон към Глигана.

— Наложително бе... — измънка той.

— Говори! — изкрещя сурово диктаторът, а вицепрезидентът потръпна. Ала преди той да отвърне, президентът ме погледна и недоволно махна с ръка: — Е, добре, после... Но внимавайте да няма пропуски! — и с един жест сложи край на аудиенцията.

— Над какво си блъскате главата, господин професоре? — стресна ме гласът на президента, който с полуусмивка, изкосо ме наблюдаваше. — Доволен ли сте от мене? — и ми протегна ръката си.

Аз я стиснах и смутен бързо напуснах стаята...

21 НОЕМВРИ

Пациентът бързо се възстановяваше, не само физически, но и умствено. Днес вече нямах усещането, че от очите на президента ме гледа Фелсен — това беше волеви, твърд поглед. Когато предложих след ден-два да се премести в двореца, за миг очите му издадоха тревога, но начаса се съвзе и пожела да види вицепрезидента, отговарящ за военното положение. От доклада узна, че въстанието е потушено, а сетне издаде заповед да подготвят завръщането му в двореца. Глигана излезе от стаята и президентът даде вид, сякаш сега ме забелязва.

— Всичко наред ли е, господин професоре?

В отговор само разперих ръце. В гласа му прозвуча непривична за мен твърдост.

23 НОЕМВРИ

Днес в ранно утро, съпроводени почти от цяла армия, се отправихме към двореца. Президентът направо ми заповяда да го последвам. Принуден бях още по бяла престилка да заема мястото в бронирания автомобил. На входа на личните му покои ни посрещна „домоуправителката“. Полазиха ме тръпки, когато забелязах по лицето на президента уплаха, но тревогата ми бе напразна. С достойнство той се наведе и й целуна ръка, което немалко удиви и дамата, и нейната свита. Преди да се оттеглим, той заяви, че се намирам тук по негово нареждане и всички мои указания и желания, касаещи неговата особа, са заповед за всеки от тях. И ето, най-сетне останахме сами.

— Професоре — обади се президентът, — считам, че заедно ще сме в по-голяма безопасност, и поради това настоявам да пребивавате

тук.

Не ми оставаше нищо друго, освен да вдигна рамене.

25 НОЕМВРИ

С помощта на обслужващия персонал президентът „възстановяваше“ обстоятелствата от своя частен живот, запознаваше се с личните си вещи. Последствията от „изчезналата памет“ доста бързо се заличаваха. Един проблем обаче, особено деликатен и опасен, вчера неочаквано се разреши и то много добре.

Внезапно ми хрумна идеята, че навярно диктаторът е водил някакви записки или вид дневник и едва ли ги е съхранявал в архива заедно с останалите официални документи. Някъде ги е пазел, за да са му под ръка. Сравнително лесно намерихме скрития в спалнята сейф, но не съумяхме да отгатнем сложната комбинация на секретата. На моята шеговита бележка, че поне това, негово превъзходителство, не е трябвало да забрави, в гнева си президентът скръцна със зъби и ми изкрещя да млъкна.

Този път бяхме забравили да си смигнем...

Нямаше да бъде голяма беда, ако президентът наредеше да разбият личния му сейф и вградят нов на негово място, но ние се стараехме да избягваме всякакъв род случайни неприятности.

И ето, че на него му хрумна добра идея. Той опипа униформата, в която го бяха отвели в института, и в един таен джоб откри мъничък бележник. Безуспешно прелиствайки страниците, неочаквано забелязахме, че ъгълчето на задната обложка леко се е отлепило. Свалихме предпазливо тънкото листче и сред множеството с непонятно предназначение цифри открихме и комбинация от букви. Веднага се опитахме да отворим сейфа с тях, но, за наша най-голяма изненада — без резултат. Дълго седяхме в недоумение, когато неочаквано ме осени нова идея. Измъкнах от ръцете на президента бележника и направих опит да отворя сейфа, набирайки буквите от ляво на дясно. Вратата се отвори. Доста проста хитрост.

— Господин професоре, вие сте най-великият човек — въодушевено възкликна президентът, сякаш това бе най-голямото постижение през живота ми. На езика ми беше да отправя благодарност за високата оценка, но навреме се удържах. Първо,

защото неговият възторг беше искрен и второ, защото самият аз бях доволен от успеха си.

Действително от записките на президента получихме много ценна информация за неща, които досега бяха останали в тайна за външния свят. Едновременно с това разбрахме истинското име на президента, неговия произход и обстоятелството, че домоуправителката наистина е била родственица и възлюбена на Глигана и след сравнително драматични обстоятелства е преминала във владението на президента...

30 НОЕМВРИ

През последните дни събитията взеха такъв обрат, че главата ми се замая. Възхитен съм от възприемчивостта на президента и неговата способност да се приспособява към моментните обстоятелства.

Първите два дни по необходимост трябваше да присъствувам на всички тайни преговори, за да бъда в помощ, ако се получи „изгубване на паметта“. Но едва сега ми е възможно да свържа в логическа нишка случилото се. Първият ден се обсъждаше докладът за потушаването на въстанието. От него стана ясно, че въстаниците са претърпели частични поражения, а главните им сили са успели да се измъкнат от удара. Щабът на въстанието също не беше заловен. По време на съвещанието президентът едва вземаше участие и с присвити очи наблюдаваше съмишлениците си. Привечер на другия ден той отново ги свика, с изключение на министъра на пропагандата, комуто бе възложил преговорите с посланика на Блуфония. Тогава не обърнах внимание на този факт, ала днес вече всичко се изясни.

В двореца бях приютен в спалнята на президента. Вечерта между нас се състоя забележителен разговор. Президентът дълго се разхожда из стаята, а сетне спря пред мене.

— Док — за първи път от дълго време той се обръщаше към мене с това име. — Утре възнамерявам с щурм да проведе обиск на улица Нютон. Всички, които открием, ще бъдат задържани.

Изтръпнах — на улица Нютон се помещаваше щабът на въстаниците и досега нито веднъж не бе откриван от копоите на диктатора. Както аз, така и Фелсен, бяхме членове на щаба! С големи усилия на волята произнесох:

— Но за бога, защо?

Президентът спокойно обясни:

— Вашето становище ме оправдава, док. Ако днес моят режим падне, това ще се окаже съдбоносно както за стоящите на власт, така и за левите сили, готови за революционен преврат. Истина ли е?

— Истина е.

— Ето, Виждате ли, а вашите сподвижници и ръководители са на друго мнение! Всяка минута може да се очаква нова атака и трябва да ви призная, вашето име също е записано в черния списък.

— Моето име? — възкликнах аз.

— Да, да. Вашето. Заради мене. Вие не само спасихте живота ми, който бе изцяло във ваши ръце — всички знаеха, че моето състояние е безнадеждно и моят живот не струва и пукната пара.

— Всичките тези „аз“, „мой“, „за мене“ той произнасяше с такава увереност, че потръпнах и с ужас гледах това чудовищно създание, дело на собствените ми ръце.

— Това не е всичко — продължи той, — за ваша вина се счита и това, че сте ме последвали тук в двореца, за да се грижите за мене. Поради това съм принуден да охранявам вашия институт така, както собствената си резиденция, тъй като рано или късно вие ще трябва да се завърнете в него.

Виеше ми се свят и лицето ми изразяваше такъв ужас, какъвто бе изписан върху лицето на президента, когато за пръв път му подадох огледалото. Значи аз, един от ръководителите на движението, човекът с левите убеждения, съм враг!? Ужасно!

— За себе си не съм загрижен, но щабът на движението, елитът на страната, тези хора, образец на неопетнена чест и чиста съвест!... Как можяхте всичко това да измислите?

Президентът рязко ме прекъсна:

— За тях не се безпокойте! Няма да ги ликвидирам. Само няколко години в концентрационен лагер и на принудителна работа, докато вътрешното и външно положение на страната не се измени, за да стане възможно тяхното освобождаване. Е, там не е рай, но и не всички ще загинат. Някои все ще оцелеят... Вие сам знаете, че докато тези хора имат свобода на действията, всеки момент върху нашите глави може да се стовари удар, от който и вие тръпнете, тъй като би означавал гибелта на страната. Правителството на Блуфония не пипа с ръкавици, както аз... Разбирате ли ме, док?

Бях вцепенен и не само не можех да отговарям, но не бях в състояние и да мисля. Внезапно скочих:

— Необходимо е да се видя с тях! Трябва да им разкажа...

Президентът така впи поглед в мене, че думите ми застанаха на гърлото. А когато проговори, гласът му режеше като нож:

— Полудели ли сте?... Кой ще ви повярва? И какво бихте могли да им кажете? В най-скоро време ще ви обявят за ненормален и ще ви затворят в лудницата!

Какво ли можех да възразя?

— Док! — продължаваше все така безмилостно президентът. — Вие ще отидете в института и ще останете там под домашен арест. Необходимо е да бъдете защитен от вашите приятели и от собствените ви немислени постъпки. А освен това ще отпадне подозрението срещу вас, че доброволно сте дошли с мене. Хората ще разберат, че аз съм ви принудил — пленникът не е предател, а мъченик! Разбирате ли мисълта ми? Само още няколко дни ще пребивавате тук.

— А моите другари...

Той разгорещено ме пресече:

— Професоре! Вие сте културен човек с ясен разсъдък! На вас ли да говоря за такива абсурдни неща? Помните ли какво е написал Макиавели? „Убивай главните си врагове още в първите минути, когато застанеш на власт, и колкото повече от тях, толкова по-добре, това ще спласи останалите и твоята власт ще бъде обезпечена. Ако не сториш това, ако от съжаление или по някакви други причини не убиеш достатъчно хора, то останалите ще се организират срещу тебе, а по-късно с огромни жертви ще можеш да въздвориш ред и тогава ще бъдеш действително жесток...“ Всяка промяна на режима иска своите жертви и не само от редиците на стария режим, но и сред хората на новия, които водят кървава битка за властта... Аз ще се задоволя с малко кръв, тъй като моят предшественик вече е извършил черната работа... моят пред... Да те вземат дяволите, господин професоре! — Явно смутен, той се доближи и ме прегърна, потри челото си с ръка.

— Какво ще стане с мене? — запита той с променен глас.

— Ти сам пожела това, Жорж Данден...

Той се изправи, наведе се към мене, а когато заговори, в гласа му отново звучаха метални нотки:

— Сантименталността винаги е била опасна, а сега може да се окаже гибелна.

Дълго не успях да заспя. На следващия ден не се срещнах с президента: когато се събудих, него вече го нямаше. Не ми се удаде да напусна и апартамента — пред вратата стоеше пост. Отдалеко се дочуваха оръдейни изстрели. Върху огнеупорния сейф — това открих едва днес — беше поставена нова ключалка.

Президентът се яви едва вечерта и заяви, че ще спя в другата стая. Той обясни своето решение с това, че не желае сутрин да пречи на съня ми. Сетне без всякакви предисловия ми съобщи, че сутринта е дал заповед за екзекуцията на министъра на пропагандата. Бях толкова зашеметен, че не зададох нито един въпрос. Ала той сам продължи:

— Вчера вечерта ви казах, че ще проведем обиск на улица Нютон, нали? Хванахме няколко по-дребни птици, но нито един от ръководителите не успяхме да заловим. Очевидно някой ги е предупредил... А там са открили министъра на пропагандата! Когато моят заместник, не на себе си от гняв, или по-точно от радост, го въведе при мене днес сутринта, зададох на престъпника единствен въпрос: какво е правил там? Той не можа да отговори нито дума. След пет минути го разстреляха.

— Каква жестокост! А ако е шпионирал за вас?

Президентът направи жест на отрицание.

— Аз не съм го пращал, а онзи, който действа пряко моите заповеди, е предател. Това му бе известно. Възможни са три варианта: първият — споменатият от вас шпионаж. Но това е напълно изключено, тъй като не спадаше към неговите задачи, а освен това би се намесил в работата на хората, професионално занимаващи се с шпионажа, а също така и в моята. Вторият — продължаваше той с желязна Фелсенова логика — да предположим, че той изобщо е симпатизирал на левите сили, но познавам миналото му и затова този вариант отпада. Третият — и както ми се струва, това е най-обоснованото предположение: търсил е съюзници сред моите врагове. И в трите случая той е предател. И ако аз все още бих могъл да проявя милост към врага, знаейки какво мога да очаквам от него, то към предател — никога!... Вие навярно сте осведомен, че този негодяй и вицепрезидентът се ненавиждаха и ги обединяваше само завистта им към мене. Те бяха уверени, че свалят ли ме, преди всичко ще трябва да

се борят един срещу друг. Всеки от тях си има свои съмишленици... Но този плъх предполагаше, че корабът потъва, и опита да се спасява.

Ако просто бе избягал, щях да махна с ръка, по дяволите! Но да стане предател! А сега ми предстои най-трудният цирков номер: да балансирам с тежест в едната ръка.

Не можех да скрия своето отвращение.

— И вашето положение не е от най-леките, док. Нужно е да бъдете предпазлив. Би било жалко...

На вратата се появи домоуправителката. Беше много развълнувана, а сякаш присъствието ми я смущаваше. Президентът не даде вид, че го забелязва, а с много топлота и сърдечност я посрещна. Целуна ѝ ръка, сложи я до себе си и продължи да ѝ целува ръката. После забелязал, че не са сами в стаята, ми даде знак да напусна. След като промърморих няколко думи, тръгнах към вратата, където връхлетя върху ми вицепрезидентът. Задъхан, той съобщи, че спешно трябва да докладва. Президентът даде знак на външните лица да напуснат...

Шумът и тътнежът на улицата се усилваше и това придаваше на мислите ми още по-мрачен характер. На следващия ден президентът ме повика. Видът му излъчваше тревога.

— Повиках ви, за да се сбогуваме, драги господин професоре. При създалото се положение действително за вас ще е по-подходящо да отидете в института. Пускам ви с болка на сърцето. Не е леко да се държи тежест в едната ръка — и той кисело се усмихна. — А сега и вие не можете да ми помогнете... Бог да ви пази!

Бронираната кола ме водеше през безлюдни улици, които по странен начин ми напомняха съня, присънил ми се в операционната. Около института стояха танкове и постове, но беше тихо.

26 НОЕМВРИ

Разположих се в експерименталната лаборатория. Дълго не можах да заспя, а когато най-сетне задряхах, ме разбуди взрив. После се дочу бумтеж, който ту се отдалечаваше, ту се приближаваше, и престрелка с оръжия. Така премина цялата нощ, макар по някое време умората ми да надделяваше.

На сутринта при смяната на караула подочух странни гласове до вратата. Навярно се водеше някакво пререкание. Сетне се почука. Не

отворих веднага, защото още си спомнях как ме измери с поглед вчера вечерта стоящият на пост войник. Отново се почука.

— Кой е?

— Отворете, професоре! — отвърна приглушен глас. — Много е важно!

Обръщението ме порази и след известно колебание все пак отворих вратата. В стаята влезе един войник, а постът остана отвън. Без да чака моите въпроси, възбудено започна:

— Аз съм член на организацията от улица Нютон. След вчерашния щурм мнозина считаха, че вие сте ни предали. Постовият пред вратата също е наш другар, той се канеше да ви убие.

Не можех да продумам, стоях като вцепенен.

— А тази сутрин ме изпратиха от двореца да сменя постовия със заповед каквото и да стане, да ви ликвидирам.

Не помня дали съм питал нещо, навярно да, защото войникът продължи:

— Не, заповедта даде не Глигана, а самият президент. Той ми нареди да застрелям и часовая, ако ми попречи... И ми заповяда да бързам. Тогава разбрах, че сте наш човек, а не предател. Много бързах, тъй като ми бяха известни намеренията на постовия... Пристигнах съвсем навреме, сега двамата ще ви охраняваме.

Навън се дочу някакъв шум. Войникът отвори вратата, за да повика другаря си, и в този миг в края на коридора зърнах президента. Дясната му ръка висеше неподвижно, а в лявата си стискаше пистолет, размахвайки го над главата си. Олюлявайки се, той се строполи в лабораторията.

— Професоре — простена той едва чуто, — професоре, помогнете ми! — И изгуби съзнание.

Обърнах го по гръб и видях, че дясната страна на униформата му е цялата в кръв — в тъмния коридор това не се забелязваше. Нощният часовей се обади с хрипящ глас:

— През нощта нашите започнаха щурма... Застреляйте го!

Вторият войник с неуверено движение вдигна пушката. Хвърлих се към него.

— Играта още не е свършила! Никой от нас не може да поеме върху себе си отговорността за смъртта на президента. Той и без това е към края си... Помогнете ми да го пренесем.

Не зная какво ме накара да го положим върху изтегленото от операционния апарат легло. Свалих униформата и се ужасих. От дясната страна зееше огромна рана от взривен патрон — бяха стреляли отзад. Що-годе го превързах и го върнах в съзнание.

— Какво се е случило? — запитах го аз.

— Док, помогнете ми! — изстена той. — Преследват ме! — и направи опит да се надигне. — Ако вие не ми помогнете, ще загина!

Мислите в главата ми пробягваха с шеметна скорост. Вечерта поисках сведения за положението в института от заместника на Фелсен. Наред с редовната работа и отчета той спомена, че има един безнадеждно болен с тежко увреждане на мозъка. Раната на диктатора също бе смъртоносна, съмнение нямаше. Значи, може да се опита... Отидох до телефона и се разпоредих да подготвят болния за операция и спешно да го доведат в експерименталната лаборатория. А на войниците заповядах да пуснат само санитарите с носилката. За всички останали влизането забраних.

На президента направих инжекция с тонизиращи препарати и стараяйки се да поддържам бодър духа му, предпазливо започнах да го разпитвам за случилото се. От неговия несвързан разказ успях в общи черти да си представя следната картина.

Вчера вечерта по различни признаци диктаторът отгатнал, че вицепрезидентът се готви за решаващия удар. През изминалите няколко дни и той самият не губел време и се опитал да събере около себе си единомишленици, макар немалко препятствие да било обстоятелството, че враговете на Глигана, групирани около министъра на пропагандата, след екзекуцията на своя ръководител преминали в опозиция срещу президента. И на тях не можел да се довери. Само няколко души успял да осигури за личната си безопасност... А днес в зори при него се явила развълнуваната „домоуправителка“ и, треперейки, му разказала за намеренията на Глигана. Президентът бил възбуден от приближаващата опасност, но влечението му към тази жена напълно замъглило разсъдъка му. Изгубил власт над себе си, той я сграбчил в обятията си, без да обръща внимание на съпротивата ѝ и не чувайки писъците ѝ за помощ... Опомнил се едва когато разяреният Глиган в припадък на неудържима ревност забравил всяка предпазливост, влетял в стаята и се хвърлил върху него. Вкопчили се един в друг в смъртна хватка.

— Това беше борба не на живот, а на смърт — говореше президентът, тежко дишайки. — Док, вие знаете, че доста добре владее хватките на джудо — Той слабо се усмихна. — Само това ми помогна да устоя на тази бича сила. Докато се премятахме, зърнах в ръцете на обезумялата жена пистолета, който бе изпаднал от джоба ми. Направих рязко движение и моят враг се оказа между мене и пистолета. Раздаде се изстрел, той се отпусна и падна...

Президентът се закашля и на устата му се появи кървава пяна. Сетне, дишайки учестено и с прекъсвания, той продължи своя разказ. През отворената врата, пред която лежали трупове на двамата войника, той забелязал приближаващи се силуети във военни униформи и се хвърлил към тайния изход, но преди да успее да се скрие, го уцелил куршум в гърба. Когато се огледал, видял, че от ръката на вицепрезидента, лежащ на пода, пада пистолет...

С преплитачи се крака и залитайки на всяка крачка, той все пак успял да се добере до двора, довякъл се до стоящия там автомобил и заповядал на шофьора да го отведе в института. Войникът проявил колебание и тогава президентът изхвърлил изплашения момък от колата, отнел му оръжието и заемайки мястото му, се промъкнал по улиците, залети с тълпи от хора. Сам не знае как по чудо се добрал дотук...

Бях удивен от физическата му сила и необикновената му воля за живот.

Но ето че зад вратата се дочуха стъпки, след време внесоха болния...

Тук дневникът прекъсва. Аз, Алфред Стейг, служител в института, мога да добавя към написаното само онова, което видях на сутринта същия ден, на датата, която последна е вписана в дневника.

С колегата Сандерс получихме нареждане незабавно да отведем за операция болния под номер 63 от X-то отделение в лабораторията на професор Клебер. От предния ден институтът бе запълнен с войници, които пречеха на работата ни.

Зад оградата на института вилнееше тълпата. Още не успели да стигнем до лабораторията, с възгласи хората пробиха кордона на войниците и нахлуха в парка. Видях как все повече войници се присъединяваха към народа. Бягащият начело на тълпата войник ни

забеляза. Той махна с ръка по посока към нас и даже в оглушителната шумотевица чух неговия вик: „Това е той!... Бързо!“.

Първите се добраха до вратата на лабораторията почти едновременно с нас. Двата часа се опитаха да ги задържат, но тълпата ги помете заедно с нас и болния. Отпред летеше войникът и крещеше: „Тук се крие този негодяй!“. Навярно беше разбрал, че нашият болен не е онзи, когото търсят.

Заедно със Сандерс полагахме усилия да защитим изпадналия в безсъзнание болен, но всичко бе напразно. Когато буквално ни изтласкаха в лабораторията, видях пред себе си президента с окървавена превръзка на гърдите. Той се надигна и олюлявайки се, направи крачка напред. Погледът му беше помътен, очевидно не разбираше къде се намира.

— Ето го! — изкрещя войникът.

Някой разби прозореца с камък, а войникът сграбчи тежката железна греда, сложена до операционния апарат.

Професор Клебер закри с тялото си президента.

— Това не е той! Не е президентът!

— Защо лъжеш, предател! — изкрещя войникът, замахна и отвисоко нанесе удар с гредата.

Ударът поразил професора и стоящия зад него президент. Не на себе си от ужас, аз се облегнах на една малка масичка, върху която имаше тетрадка и писалка. Не бих могъл да обясня защо, но ги пуснах в джоба на халата си и установил, че болният, когото съпровождахме, също е починал, тръгнах към изхода. Но така ме притисна тълпата, че едва не се задуших.

По чудо Сандерс бе успял да ме измъкне оттам. Съвзех се на скамейката в парка. Наоколо беше пусто, но някъде във висините се чуваше грохот. Вдигнах очи към небето и видях как от гигантските самолети на Блуфония скачат и политат към земята хиляди парашутисти...

ЛАЙОШ МЕЩЕРХАЗИ
РАКЕТИ, ЗВЕЗДИ, РЕЦЕПТИ

1.

Само няколко крайречни долини са обитаеми в тази глуха провинция на Висока Сиера. Хората се занимават със земеделие. Ниските каменни къщи, останали още от прадедите им, са строени от скални късове, свлекли се от оголените върхове на планината. От тези скали са зидани и оградите, с тях са затиснати и насмолените картони на покривите. Когато започнат прословутите снежни бури, цялото семейство се пренася в кухнята. Лятото е горещо и сухо, земята — малко. Удвоените усилия тук едва раждат половин реколта. Човек несъзнателно се отвръща от разпокъсаните, просмукани с мазнина дрехи, от накъсаната им реч. Неграмотен народ, мръсен и много беден. Къщите са разпръснати понякога на един вик, а понякога на един изстрел разстояние една от друга. Ако те настигне нощта или просто ти се прииска, можеш да отседнеш във всяка една от тях. Ще те поканят на трапезата си, а на сутринта ще ти поднесат пенливо козе мляко в леглото. Жените и дъщерите им са много приветливи — жалко, че не са хубави. Кожата им е суха и петниста, зъбите — развалени и почти всички имат двойни гуши. Народът е мръсен, неграмотен и беден, но много приветлив и може би щастлив в своето невежество. В неделите жените обличат останалите от прабабите им „хубави рокли“ (тази пародия на модата трябва да се види лично!) и ето ги — семейство Мюлер, семейство Бентлееве, семейство Дюранд — цялото стадо господно запътено към малката, схлупена черква.

Тук, в този почти необитаем край на Висока Сиера, извисена над странния резерват на отшумели векове, на скалния връх, към който ако погледнеш, рискуваш да си счупиш врата, тук е разположена база Р—51 — несравнимото чудо на нашия век. Хората от долините я наричат просто „Крепостта“. Не знаят какво е това. Може би само учителят се досеща, той чете вестници. Можете да чуете мърморенето му, в което прозира озлоблението на човека с болен стомах: „Тук, в долините, средната продължителност на живота е двадесет и осем години. В кристалночистия въздух витае туберкулоза и скорбут. А какви

училища, болници и родилни домове, какви градове можеха да се построят от парите, които погълна Р—51. Можеха да хванат водите на Торенте и да напоят слабите земи, можеха да прекарат електричество в домовете...“ — Нещастен демагог, който си въобразява, че размахва криле, а всъщност се оплита в мрежата на собствените си натрапчиви идеи!

Наистина, кое сърце не би се разтуптяло пред разкриващата се картина на спирация дъха невероятен контраст, пред нейната красота, И кои гърди не биха се изпълнили с гордост от постиженията на нашия век, когато след последната серпентина на прекрасно построения път погледът съзре връзалото се в небето чудо от метал и стъкло?

Особено матово стъкло, пропускащо светлината, като същевременно я поглъща, за да не се отразява. Човек не вярва на очите си: прозрачно, а в същото време има вид на дървена ламперия или особена хартия. Погледнат отгоре, целият комплекс изглежда сивожълтеникав, точно в цвета на скалите около него. Само една четвърт от площта му е разположена над земята. Действителната му височина е двадесет етажа и по-голямата част от тях (само коридорите са дълги седемдесет и три мили) е построена под земята.

База Р—51! За нея пристигнах тук, не за обитателите на планината. Даже и не подозирах, че съществуват. Можех да се радвам, че серпантинният път ме пренесе не само на 3000 метра височина, но и на 3000 века разстояние. Ще се опитам да предам това, което видях и което не съм в състояние да проумея напълно. Двадесет човека разбират, и то всеки само по част от него. А цялото? Такъв енциклопедист няма и не може да има в нашия век.

Разговарях с командира по техническата част на базата. (Името му не мога да съобщя.) Млад човек за важната длъжност, която изпълнява, и за подполковническия му чин. Елегантен, висок, строен. Дълги ръце, дълги крака, издължено лице, но силно заоблен череп и остър гарванов нос. Когато говори, главата му извършва интересни, вълнообразни движения като някаква рядко красива, аристократична, декоративна птица. Даде ми подробна информация за базата и оборудването ѝ, както и за целите, които стоят пред нея. Чутото надмина очакванията ми (като имам пред вид университетските си познания и знанията, получени от научнопопулярни книги по физика, химия, атомна физика, електроника, кибернетика, балистика). И

същевременно беше нищожна част дори и по отношение на онова, което не представлява военна тайна.

Ще се опитам да опиша Р—51, за да получи читателят представа за една такава база и най-вече да разбере какво означава в нашия прекрасен век думата „войник“.

База Р—51 заедно с много подобни на нея непрекъснато изследва атмосферата. Няма кубичен метър в атмосферата, даже и в страто— и в йоносферата, който да не е подложен на постоянен контрол. Една система, при която на всеки „атмосферен парцел“ се пада по една наблюдателна и две контролни или осигурителни бази. Така към Р—51 принадлежат още Ц—51 и С—51. Наблюденията, естествено, се водят от апаратура. За тях човешкото око е твърде примитивно средство. Апаратите са разположени в подземни зали. Някои от тях са не по-големи от телевизионен екран, други заемат цели стени или покриват като мрежа стените и таваните на обширни помещения. За лаиците, именно те със сложните си мрежи, с червените линии на координатните системи изглеждат най-интересни. Но специалистът само ще се усмихне. На него много повече му говорят вълнообразните криви на един малък екран, които характеризират информацията за някакво събитие.

Да предположим, че над нас лети самолет, балистично тяло, птица или във високите слоеве прелита метеорит. Оборудването на Р—51 незабавно сигнализира и отбелязва траекторията на тялото. Допълнителна апаратура изчислява И подава на мониторите контролни данни за височината, скоростта и траекторията на полета, за вероятно приземяване. Не мога и не искам да изброя всички видове апарати за снемане на данни. Най-интересен за лаика е един апарат, съоръжен с особен телеобектив и цветен екран, който може да приема образи от стотици мили височина. За специалистите и това е само едно помощно, осигурително средство. Централният кибернетичен център — мозъкът на базата — вече е дал автоматично разработените данни, изразени в едно тридесетзначно число. Нещо повече — той е дешифрирал информацията. Казано по друг начин, в наблюдателната зала вече е известно, че „в йоносферата на такава и такава височина, с еди-каква си скорост и посока прелита метеорит с такава и такава тежест и богато съдържание на желязо“. Или: „Над планинския връх се промъква идващо от полюса ято белошии диви патици (*Anitrantida*

Schlesinger). Формата му е V-образна; патиците са подредени по седем в редица, ятото съдържа общо деветстотин пачи крака“. Обслужващият персонал винаги е около апаратурата, но измерванията, прехващането на целта, съпоставянето на данните, предаването им в изчислителния център, тяхното обработване и дешифриране се извършват автоматично. Пред нас са чудесата на техниката. Тук има и три съоръжения, всяко от които е почти колкото пететажна сграда. На непосветения от удивление може да му падне шапката, но подполковникът с птичата глава отново само се усмихва и посочва един син уред, не по-голям от перална машина: „Вижте, моля, този детектор. Той струва повече от трите гиганта, взети заедно. И ако се вгледате внимателно в полупроводниците му, в частите, направени от особен кристал и редки метали, в малко по-големите от макови зърна тръбички, ще разберете (Ще разбере? Не, по-скоро ще почувствувам) колко човешки труд е събрала в себе си и какви сложни задачи може да решава тази съвсем непретенциозна малка кутия“.

База Р—51 е в състояние за по-малко от две секунди да анализира едновременно десет хиляди изменения в атмосферата. Това е много повече от възможния брой насочени към нея нападателни самолети или ракети. Наблюдателните и анализиращите устройства третират групово нападащите тела като едно цяло (били те даже и пет хиляди). Ако ятото се разпръсне, отделилите се и променили своята посока части се наблюдават поотделно. Така, ако бъде улучен един от петте хиляди самолета, уредите проследяват по-нататък ятото, но същевременно дават точни данни за падащия самолет и координатите на мястото на разбиването.

На военни съображения не мога да предам подробностите от това, което и видях, и разбрах за дейността на Р—51. Надявам се, че внимателният читател и така ще открие немало изненадващи неща. Естествено, в небето над базата ежедневно се извършват полети на гражданската авиация, летят спортни самолети, понякога се провеждат военни учения. Апаратите дават точни данни: това е пътнически самолет, това пък — спортен, излетели са от еди-къде си, следват зададения курс, намират се в нормална връзка с диспечерите. Апаратурата, подчертавам самата апаратура, „разпознава“ типа и инициалите на всеки военен самолет. Но нека се опита да прелети самолет или ракета на противника! Електронното устройство реагира

незабавно — тревога! Алармират се не само войниците и офицерите от базата, но и най-модерните системи на оборудването. В началото автоматизираната противовъздушна отбрана търси връзка със самолета, като изпраща по всички дължини на вълните запис на магнетофонна лента, направен на седем езика и съобразен с обичайните знаци на международните въздушни съобщения. Ако не се установи връзка или пилотът на самолета не даде искания отговор и не изпълни подадените команди, системата изстрелва предупредителни светлинни ракети. Следва изстрелване отново на предупредителни, но вече бойни ракети близо до самолета. И накрая след изтичането на десетте секунди, необходими за преценка, вземане на решение и съгласуване на данните с базите Ц—51 и С—51 — машината изстрелва избраната за целта ракета. Помислете си!

Кибернетиката решава каква ракета е необходима според вида, размерите на самолета и височината, на която лети. Избраната ракета се издига автоматично от подземните складове на площадката за изстрелване, машината контролира насочването към целта и дава заповед за изстрелване.

Бих могъл да напиша книга, която ще прозвучи като фантастичен роман, но стига вече за машините!

Защото и тук най-голям интерес представлява човекът, а не машината.

В мен, а предполагам и в тебе скъпи читателю, възниква въпрос: Каква е ролята на човека, след като е изобретил и построил всичките тези машини, по-умни от самия него? Разговарях с дежурния командир на базата. Човек на възраст, с приведен широк, мускулист гръб и обемиста глава, които му придават малко мечешки вид. Дебелият къс врат на борец само засилва тази представа. Неголемият месест нос, дебелите устни и малките кръгли очи издават добро сърце и усет към хората. След като го изслушах, разбрах, че няма причини да се страхуваме от машинния век. Машината ще остане завинаги роб на човека. Без него тя е като тяло без душа — труп, осъден на разложение. Всеки войник, служещ в Р—51 (броят на войниците не мога да напиша, но читателят се досеща, че той съвсем не е малък), представлява „душата“ на една от стотиците машини в базата. Така войниците и офицерите нямат пряк допир с противника. (Всъщност войникът никога не се е разправял пряко с противника си — още от

времето на боздуганите той е имал контакт само с оръжието си, а то от своя страна — с противника... (Войниците и офицерите наблюдават и контролират машините. В това се състои и работата, и борбата им. Посетих няколко подготвителни зали и разбрах някои неща за работата на „душите“. Например: някои от частите на машините са изложени на стареене, а това застрашава прецизността на цялата машина. Настъпването на стареенето се отбелязва веднага чрез светването на определена лампичка. Частта трябва да се подмени. Машините се нуждаят от системно сервизно обслужване. Естествено, всички служители в Р—51, даже и ниско подстриганите новобранци, са инженери или поне техници. Няма друга част в нашата армия с такъв висок ценз, с такава подготовка и култура на кадрите. (Нека ме извинят нашите военни летци, моряците от военния флот, артилеристите, безстрашните ни пехотинци.) И веднага възниква въпросът: как запълва свободното си време един двадесет и четири годишен инженер, младеж с високи културни изисквания и изтънчен вкус към забавленията, поставен в условията на вековна изостаналост, в съседство с един неграмотен, примитивен и мръсен народ. Бързам да успокоя читателя. В подземния блок ще намерите библиотека с двадесет хиляди тома. Фондът ѝ се подменя на половин година. На разположение на служещите са и кинозалите. Хеликоптер донася всяка седмица по един игрален и четири късометражни филма. Базата разполага с музикална зала и богата фонотека. Ще намериш всичко, което душата ти пожелае — от джаза и оперетата до класическата музика. В телевизионните зали, а така също и в спалните са поставени телевизори, които работят на дванадесет канала.

Сбогувах се с любезния си придружител и останах сам сред войниците и офицерите в един блестящо обзаведен клуб на четиринадесетия етаж под земята. Помещението се осветява от скрити в стените кварцови лампи. Превъзходна климатична инсталация регулира температурата и влажността на въздуха. По стените са окачени репродукции на световноизвестни творби, във витрините — току-що получените книги. На малките масички и на пианото са струпани най-популярните в страната списания и вестници, между тях и най-реномираните научни списания. Разнася се музика, младежите разговарят, смеят се на глас. От невидимите тонколони се разнася

увертюра „Елеонора“ на Бетховен. Струпани около една по-голяма маса, в средата на стаята, момчетата играят на „бъз“.

Тук в клуба се запознах с един симпатичен капитан — психолога на базата. Той с явен интерес наблюдаваше играта и от време на време сам вземаше участие в нея. (Точно това изискваха дружеските отношения в частта и капитанският му ранг.) Отличният млад учен ми разкри огромното значение на подобни мъжествени шеги в живота на войника. Не зная дали читателят познава правилата на играта „бъз“. Един войник сяда на масата. Той следи за правилата на играта, изобщо той е съдията. Друг войник поставя главата си на краката му, така че да не вижда останалите и в същото време панталонът му да се изпъне хубаво на задника. Останалите играчи са го наобиколили и по знак на съдията един от тях удря яко по изпънатия панталон. Войникът трябва да познае по силата и посоката на удара кой е авторът на плесницата. Ако не успее, следва нов удар. Ако познае, всички се изреждат да издърпат ухото на „разкрития“ играч и идва неговият ред да изпъне панталоните. Играта иска умение, тъй като удрящият няма право да променя мястото си, затова пък може да удря от долу на горе, от горе на долу, с обърната длан, може да измени наклона на тялото си и по този начин да създаде впечатление, че ударът идва от друга посока. Нужна е и много добре развита наблюдателност. Затворилият очите си войник трябва да помни точното разположение на другарите си, а понякога в играта участвуват двадесет и пет — тридесет души. Войниците трябва да се познават много добре помежду си. А в една такава база като Р—51 в хората трябва да се насажда изострено чувство за колективизъм и дружба. Моят нов познат ми обясни, че затвореното пространство и сравнително постоянният състав на хората могат много лесно да доведат до изнервеност, депресии и интриги в колектива. Затова цял екип от специалисти-психолози следят за състоянието на психологическия микроклимат и настроенята между войниците. Игрите от рода на „бъз“ се оказват много полезни. Те дават възможност на войника да се разтовари по съвсем невинен начин от психическото напрежение. От друга страна, играта спомага за сближаването на хората, за по-доброто опознаване на другарите. Опитният играч разпознава между двадесет и пет — тридесет, а понякога и между сто свои другари чия ръка го е ударила. (Само по

едно докосване, траещо по-малко от секунда, и то върху такава част от тялото, където сетивността не е особено добре развита.)

Изразих учудването си от извиването на ухото на разкрития играч. Направи ми впечатление, че ушите на почти всички присъстващи в залата бяха криви, някак странно клепнали встрани. Извиването на ушите, мислех си, не само че не помага за изправянето на ушите, а по-скоро причинява тези особени изкривявания на ушната мида.

— Точно това е целта — побърза да ми обясни психологът. — Стремим се във войнишкия и подофицерския състав на нашата част да преобладават хора с криви уши. А в командния състав подбирате мъже с птичи глави или късоврати — с тромав, мечешки вид. Това е продиктувано от сериозни психологични причини. Кривото ухо е символ на послушанието, на непрекословното подчинение. Кривото ухо е гордостта на войника. Ако войникът не е надарен с този отличителен белег и същевременно нееднократно е доказал, че притежава необходимите душевни качества, командването може да запълни този пропуск на природата, като го произведе в „почетен кривоух“. Птичата глава говори за по-изтънчена душевност, за аристократични психически наклонности. Мъжът с птича глава не е безразличен към външността си и може да представи отлично армията и в най-изисканото общество. Той не се трогва от кръв, смърт и страдание. Ако се налага, той ще обеси любимата си, без да му мигне окото, а ако иска да изтръгне признание от попадналия в плен вражески пилот — той може да смъкне и кожата му. (Най-много безкръвното му лице и бледите устни да се налят с малко руменина.) Психическата формула на късовратия мъж е точност, дисциплина и пълна липса на желание за задълбочаване в същността на нещата. (Читателят може да знае за предложението на XIII Национален конгрес на психолозите: при назначаването на административни кадри по места и в министерства да се имат пред вид само служители с ясно изразен къс врат.)

Сега с вълнение си спомням за Р—51, обединила в себе си най-прекрасните постижения на науката, техниката и психологията. Преди да я посетя, си представях просто една военна противоракетна база. А имах щастието да попадна в една от космичните крепости на човечеството — олицетворение на съвременния хуманизъм.

Гордея се, че съм син на своя век и на своя народ!

На връщане, слизайки по серпантинния път, погледът ми се спря на долините — бързо приближаващите малки каменни къщи, покривите от насмолен картон, приличащото на обор старо училище... Спомних си за учителя. Проумява ли този човек поне нещичко от същността на века, в който живее? Би ли могъл да си представи прекрасните творби на истинските синове на нашето съвремие? Изглежда жалкият и мръсен народ чувства по-добре нещата от него. Той поне се радва на „Крепостта“, гордее се с нея. Жените се заливат от смях, когато стане дума за войниците. (Понякога слизат в селото през свободните си дни и носят истински шоколад и бутилки с напитки.)

Живеем на тази малка планета, където прадедите ни съвсем неотдавна зяпаха небето, сякаш отгоре блестяха и премигнаха хилядите очи на бога. С огън и дим даваха знаци за приближаването на врага. После дойдоха семафорите, а след тях телеграфните кабели. Сега и светкавичният телеграф е само една архаична музейна ценност. Днес всеки кубичен метър от атмосферата, страто- и йоносферата е наблюдаван и контролиран от човека и от изобретената от него, посъвършена и от създателя си техника. Няма вече тайни в небето, няма опасност!

Гражданите на моята страна могат да спят спокойно!

2

А сега следва един неточно предаден, но същевременно точен разказ. По същество ще бъда точен, сигурен съм, но се изразявам уплетено, несигурно, като човек, който иска да опише разпадащ се облак или изплъзващ се от съзнанието му сън. Ние не познаваме, поточно не бихме могли да познаваме нещата, които искам да разкажа, защото те принадлежат към един „освободен от понятията свят“. Трябва да превеждам от езика на мисленето без понятия, а това е много по-трудно, отколкото да се превеждат народни песни от бретонски на суахили. Това, което ще разкажа, ще бъде една поредица от аналогии, един символ на действителността, опростен като в приказките. Как бихте обяснили интегралното смятане на деца от детската градина: „Имало едно време безкрайно много и безкрайно мънички разлики. И тези безкрайно много и безкрайно мънички разлики имали по много, много делители. Един ден тези делители“... И тук става ясно, че аналогията е недостатъчно средство за изразяването на действителността. И все пак нека опитаме.

Животът на Венера се е зародил преди повече от двеста милиона земни години — т.е. венерианецът е двеста пъти по-стар от човека. На двете планети (Венера Земя) действуват в общи линии еднакви закони за развитието на материята. Естествено е венерианците да са достигнали по-висока степен на развитие от нас. Преди няколко милиона години те изчислили, че през средата на ХХІ век, след около седемдесет-осемдесет години (в наши, земни измерения) някои реакции на Слънцето (термоядрени или съвсем неизвестни на нас) ще причинят критични изменения на нашата планета, които ще се отразят гибелно върху живота на Земята. За известно време (за някой и друг милион години) органичният живот на планетата ни ще бъде невъзможен.

Венерианците започнали да търсят подходящо място за заселване на застрашените от гибел земяни. Те успели да създадат на Юпитер едно огромно пространство с подходящи за човешкия живот

светлинни, атмосферни и гравитационни условия. По-късно открили три планети от Алфа Кентавър с лесно приспособими за живота на хората условия. Две от планетите били покрити с богата растителност, а третата била обитавана от разумни същества, достигнали по-висока степен на развитие от нас.

Експерименталните заселвания започнали приблизително по времето, когато човекът се опитвал да слезе от дървото, а преди около петстотин хиляди земни години (по времето на Homo rekingiesis) била изселена по-голямата част от земните жители. (При изселването венерианците използвани специални ракети. Те отдавна били преодолели светлинната скорост, а днес и най-обикновеният венерианец познава отлично антивремето.) Но ето, че навлизам в подробности, които ще придадат на разказа ми фантастичен характер. По-добре, скъпи читателю, да се върнем към приказката!

Неотдавна бил свикан Междупланетарен съвет (използвам земни понятия), който трябвало да реши какво да се предприеме и изобщо да се предприема ли нещо за спасяването на земляните. Ето как стоял въпросът: Може ли да се приеме човекът за разумно същество? Ното ли е човекът? Но проблемът съвсем не бил прост. От гледна точка на развитие на централната нервна система и формата на тялото някои маймуни на Венера са много по-нотото от човека. (Тъжно ми е да напиша това, читателю, но на съвета били изтъкнати и такива аргументи: музиката и поезията на венерианските делфини са много по-съвършени от нашите. По-развитите видове маймуни на Венера са много по-напреднали от нас в архитектурата, строителството, техниката, математиката, физиката, химията и астрономията. А в научните академии на пауните неотдавна били разработени използваните в нашия оксфордски университет учебници по висша математика. Между планетарният съвет бил удивен от факта, че на Земята родствениците на маймуните се справят толкова зле с числата.) Но това са само подробности. Ако разсъждаваха така, венерианците не биха спасявали и собствените си делфини и маймуни в случай на беда. Всъщност, на Венера маймуните са високо ценени в производството и научноизследователската дейност, а делфините са направо незаменими в отглеждането на децата, естетическото възпитание и увеселенията. Венерианците гледат на тях като на домашни животни, по-точно считат

ги за свои приятели, с които живеят в симбиоза, в сърдечни, дружески отношения, като зависят един от друг и взаимно си помагат.

Жителите на Венера — господари не само на своята планета, но и на споменатите три планети от Алфа Кентавър — притежават мощна централна нервна система и особени, непознати на нас сетивни органи. Телата и крайниците им обаче са много просто устроени, наподобяват донякъде пипалата на октопод. Във всеки случай в нашите очи те са точно толкова некрасиви, колкото ние в техните. Но това, разбира се, не могло да окаже влияние на съвета. Красив или не, господарят на Земята е същество, у което може да се подозира съществуването на разум. Основни оставали въпросите: Би ли могъл човекът да живее в симбиоза с високоразвити разумни същества? Би ли могло под тяхно влияние да се ускори еволюцията на човечеството? Съществува ли опасност човекът да наруши създадената биопсихологическа хармония в космоса? И най-вече: Адекватен ли е човекът с реда и хармонията в природата, или не?

Оформили се два основни възгледа. Според представителите на първия — венерианците трябвало да направят всичко възможно за спасението на човечеството. И без това богатият животински и растителен свят на Земята е осъден на унищожение. (Разбира се, не напълно. Само след няколко милиона години планетата ще бъде отново обитаема и ще има нефт, въглища и други природни богатства. Бъдещето на Земята ще бъде осигурено.) Но струва ли си и не е ли много рисковано да се спасява човекът, това същество с толкова оспорвана разумност?!

Много неприятен спомен, но само преди около десет хиляди години, по време на едно посещение на Земята, двама невнимателни венерианци били убити със снопи от земляните. А при едно съвсем скорошно посещение, само преди петстотин години, земляните първоначално се опитаха да ги нападнат, а след това се хвърлиха на земята, като вдигнаха невероятен шум с някакви допотопни музикални инструменти и се втурнаха в дивашки танц — посрещаха ги като богове, като небесно чудо. (И всичко това, защото венерианците бяха принудени да възпрат няколко нападащи ги земляни.) За да избягнат усложненията, в последно време венерианците не кацаха на Земята. Наблюденията се правеха от по-високите атмосферни слоеве и оттук те станаха свидетели на много особени, почти необясними неща:

Господарите на Земята опустошаваха всичко с някакви метални инструменти, бълващи азотни съединения. Те използваха и примитивни въздушни транспортни средства. Не ги беше грижа, че се убиват един друг и изглеждаше, че — въпреки че звучи невероятно — може би точно това преследват?! Възможно е земляните да не живеят в единно общество! Разбира се, всичко това може да се оправи — стига да ги държат изкъсо. Били направени експерименти със земляни, преселени на други планети. Резултатите показваха, че човекът не е ярко изразено социално същество, но затова пък лесно се поддава на възпитание на базата на силата. Тогава той се проявява като страхливо и отблъскващо сервилно същество, но не е така вреден като например хищниците, които са принудени да нанасят вреди, за да съхранят живота си. Наистина, поради слабата си физика и главно поради недоразвитата си нервна система човекът много трудно се аклиматизира.

(По време на експеримента един от тях беше изпаднал в дълбока депресия и отказваше да се храни. Оказа се, че му липсва самка. Но нали му бяха доставили точно отговаряща на неговия ръст. Най-накрая загадката бе разгадана: Този човек не желаше каква да е, а една точно определена самка! Всички земляни, подложени на експериментите, показваха такива или подобни психически наклонности. Но и в най-доброто си състояние те много трудно се спогаждаха помежду си!)

Главният аргумент, според който землянинът не може да се счита не само за разумно същество, но дори и за същество, което би могло да живее в симбиоза с разумни същества, бил следният: Земляните осъществяват контакт помежду си чрез звуци. Безкрайното множество от явления, а заедно с това и самият начин на мислене при тях се ограничава в няколко стотици хиляди понятия. На тези понятия отговарят няколко стотици хиляди акустични образувания и когато искат да обменят информация, земляните говорят! Тоест, те не са достигнали и това равнище на обмяна на душевно, мисловно и емоционално съдържание, на което се намира по-голямата част от животните. Излишно е да се споменава, че те не познават френоскопа — този изкуствен сетивен орган, чрез който венерианците разкриват пряко своите мисли, чувства, цялостното съдържание на разума и подсъзнанието си. Същото се отнася и за френографа, който трайно фиксира чувствата, мислите и подсъзнанието. (Разбира се, и самото

обсъждане станало с френографи и затова продължило само няколко часа, а по време на изказванията изслушали и няколко стари френографни записи.)

Основният аргумент на привържениците на човечеството прозвучал така: Земяните проявяват зачатъци на разум. Въпреки че познавателните процеси и обменът на информация при тях е сведен до мислене чрез понятия, те все пак са стигнали до абстракцията и систематизацията, т.е. до една примитивна степен на разумното мислене. И дори ако в някои отношения тази форма стои по-ниско и от начините на общуване между животните, то тя, взета като цяло, все пак представлява една диалектична стъпка напред. Тоест, човекът по свой, специфичен начин е повече от едно примитивно животно. Някога, в праисторически времена, дори и венерианците са си служили с мислене чрез понятия. (Разбира се, броят на понятията им е бил значително по-голям от този при хората. Така се е стигнало до един критичен момент, когато системата на понятията се е превърнала в пречка на мисленето — настъпил е онзи „взрив“, който закономерно е довел до синтез и демеханизиране на мисленето. Повече не би могло да се каже за един свят, който е извън възприятията на нашия разум.)

И отново аргументите на „антиземляните“: Човекът мисли с понятия — следователно той опростява реалния свят; преценява чрез понятия — неговите истини са само предразсъдъци; земляните установяват контакт помежду си чрез понятия при разкриването на дадена мисъл, но същевременно скриват от другия част от помислите си. Така например на Земята, ако един самец каже на една самка: „Единствена моя, аз те обичам!“ (данни, взети от записи на френограф), с тези думи той наистина съобщава нещо, но заедно с това не разкрива истинската си цел, не казва направо и откровено какво иска, дори в повечето случаи се стреми да прикрие нещо, което две кучета никога не биха се опитали да крият. Той не съобщава и своите по-далечни намерения, чиито кълнове съществуват в съзнанието му и които, ако би разкрил откровено, може би ще отблъснат въпросната самка. Той не съобщава нищо и за действителните възможности за осъществяване на намерението си и за други първостепенни по важност проблеми, да не говорим пък за съществените въпроси на подсъзнанието, с които обикновено говорещият сам не е наясно! Следователно, когато един землянин казва нещо, той същевременно

скрива хиляди други неща. А много често казва това нещо именно за да скрие тези хиляди други неща! Много потискащ е обаче фактът, че землянинът не винаги съобщава това, което се съдържа в душевната му същност, а, напротив, много често казва нещо, което изобщо го няма там. На Земята никой не може да контролира това, тъй като няма френоскопи. Наложил се е някакъв неписан договор между хората. Дори когато се досещат, те взаимно си прощават подобни лъжливи информации. По време на експеримента един самец казва на избраната самка: „Аз те обичам, единствена моя!“ (това трябва да е някаква общоприета формула между земляните), а всъщност с тези думи той не искаше любов от нея, а се стремеше да прехвърли една немалка част от собствените си задължения върху „обичната“ самка. Думата „единствена“ също беше неправилно употребена.

На основа на всичко това „антиземляните“ стигнали до извода, че човекът главно поради мисленето чрез понятия е едно ограничено същество, неспособно на съжителство с по-напреднали същества, абсолютно безполезно (в сравнение с животните) и заплашващо хармонията на съвместното съжителство на по-разумните от него същества. Вярно е, че земляните имат наука и изкуство, но вероятно е техните учени и хората на изкуството да дадат значително повече енергия под формата на нефт и други природни богатства, отколкото с т.нар. творческа дейност.

Малцинството привърженици на човечеството продължило да отстоява своите позиции. (Това била една действително много малка част от участниците в съвета.) Но венерианците не познават демокрацията. При тях болшинството не налага своята воля на малцинството. По начало те не познават принудата. Съвсем естествено било решението на Междупланетарния съвет да предостави на тези свои членове остарелите вече фотонни ракети, които били съвсем достатъчни за преселването на малобройното (едва четири милиарда) човечество през следващите десетилетия. Решено било земляните да бъдат заселени на необитаемата планета Алфа Кентавър, която била покрита с богата растителност и където за аклиматизацията на земляните били необходими най-малки физически и умствени усилия.

Тридесет и един членове на съвета, представители на привържениците на човечеството, тръгнали на път към Земята, за да подготвят спасителните операции. Йоносферата те прекосили над

океана. Стратосферата — над Висока Сиера. (Съобщавам това съвсем поверително на редакцията, като настоявам да не се публикува.)

Заедно с електроинженерите и аз взех участие в сглобяването на френографа, чиито части намерихме между останките на свалените чужди машини. Участвах и в прослушването на записа. Трябва да поясня, че думите „запис“ и „прослушване“ са неточни. Френографът беше съоръжен с проста схема и сглобяването му стана много лесно. Целта беше явна — където и да попадне, всеки да може без особено трудности да го „прослуша“.

Продължават изследванията върху устройството и материалите, от които е създаден. Нашите учени са изправени пред такива проблеми, че както виждам, ще бъдат принудени да работят само за да не подронят авторитета си. Те нямат никаква представа за непознатия изкуствен материал, от който е направено съоръжението, нито пък за начина на записване на информацията. Установи се, че лентата на френографа е неподвижна, по нея няма никакви знаци, записът не е правен по електромагнитен път. Думата „прослушване“ не е точна. Когато закрепиха на главата ми сглобения по схемата обемист шлем, аз изпаднах в особено състояние, което мога да сравня само с хипнозата. Имах чувството, че за част от секундата по телепатичен път ми предават цялата информация на лентата. И все пак това не беше нито хипноза, нито пък моята фантазия, тъй като всеки, който сложеше шлема на главата си, възприемаше точно това, което и аз бях възприел. Разлика имаше само в начина на предаване на възприятието! Що се отнася до думите, всички бяхме безкрайно затруднени. Много странно: Докато шлемът беше на главите ни — съвсем точно възприемахме нещата, които впоследствие много трудно можехме да изкажем. Един от нас беше оставил празни места в протокола си, а друг направо беше написал: „В съзнанието си нямам думи за тия неща“. Повечето постъпиха като мен — търсихме подходящи „земни“ аналогии.

Слагам в кавички „земни“ аналогии.

Напълно споделям мнението на специално изпратения сътрудник на Министерството на съобщенията: „Изключена е възможността ракетата да е пристигнала от чужда планета. Цялата история не е нищо друго, освен нова маневра на противника. Психологическа военна операция. Изводът за нас е, че противникът ни е изпреварил в някои неща“.

Като достоен гражданин на своята родина, аз приемам тази констатация и приветствувам решението за незабавно увеличаване на военния бюджет. Врагът трябва да разбере, че на нас не ни минават такива номера!

(Предполагам, че следващият любопитен материал ще бъде подходящ за неделния брой.)

Примитивният, беден и наивен народ от долините на Висока Сиера е свикнал с постните ястия. Годишно на глава от населението се пада по кило и половина месо. Лесно е да си представите, че за тях то е празничен деликатес и ако много рядко им падне малко повече от него, те с години споменават този случай.

Както стана през тази великденска неделя. Навсякъде бях посрещан с ведрата поговорка: „Бедни сме, но живеем добре!“ И навсякъде ме канеха любезно на трапезата си.

Празникът е свято нещо, а може да се каже, че в къщите от долините и месото е нещо свято. Трябва да се отдаде необходимата почит при приготвянето му.

Ще споделя няколко „рецепти“ от кулинарния опит, който събрах в кухните им.

У семейство Мюлер сготвиха супа с кускус от карантии. Стана много вкусна и насищаща. Костите, кожата и останалата част от месото направиха на пача. Госпожа Мюлер беше болнава, пък и от седемте деца не ѝ оставаше много време за кухнята. (Откровено казано, не притежаваше и особена фантазия.) Оплакваше се, че приготвянето на кускус и без това ѝ било отнело много време. Беше доволна, че всички съдове в къщата бяха пълни догоре с пача. „Най-после можете да си натъпчете до насита бездънните стомаси!“ — с тези мили думи госпожа Мюлер пожела приятен апетит на децата си, когато седнаха на празничната трапеза.

Съвсем друго беше у госпожа Дюран. Жаклин беше не само най-привлекателната между измършавелите жени от селото, но и една истинска малка вълшебница, която можеше от нищо да направи нещо.

Тя свари месото в сос от зеленчуци и подправки, в който можеше да се намерят всички ароматни треви и корени, расли някога в градина или на полето. Остави месото да ври дълго, за да поеме миризмата на подправките. Пък и по правило сосът става хубав, когато изври водата от него. След това разби майонеза от два жълтъка. Майонезата на

Жаклин винаги ставаше много вкусна, тъй като тя не пестеше горчицата и черния пипер. Наистина, двата жълтъка погълнаха половин литър олио, но не всеки ден е Великден!

Госпожа Саш наготви за няколко дена. Приготви и макарони, и варени зеленчуци. На масата тя следеше семейството да си изяде и гарнитурата, не само месото. Месото натри с чесън и след това го запържи в свинска мас. Приготвено по този начин, то може да издържи дълго и в топлите пролетни дни. Ядоха го цяла седмица и никой не се оплака от глад през това време.

У семейство Бентлее мозъкът беше станал много сполучлив. Нарязаха го на тънки парчета, колкото човешка длан. Панираха го до хрупкаво златистожълто. Сервираха и прясно зелена салата, в която бяха сложили и няколко листа от пелин.

У семейство Шлезак обичаха силните подправки. Стопанката запържи лук в маста до зачервяване и прибави нарязаните на дребно парченца крехко месо. Сипа и доста червен пипер, а в отделно приготвения сос не забрави да прибави няколко люти чушлета. На обяда се подлютиха до сълзи, яденето се хареса на всички, отопиха и мазнината от чиниите си.

О'Конъри обичаха месото кърваво, полусурово. Така се запазват витамините. Запържиха го с чесън и овча мазнина.

Учителят имаше болен стомах. Жена му размени у съседите мазното месо срещу месо без тлъстини. Направи месна супа с моркови и ряпа. Застрои я с яйце. Останалата част от месото изкисна в солена вода, свари го и го заля с картофено пюре и със сос от козе мляко.

Яденето у семейство Беднар стана превъзходно. Стопанката нарязва месото на тънки парчета. То беше крехко, прясно и се режеше лесно. Трябваше само да внимава парчетата да не станат прекалено дебели или много тънки. Пържолите стават чудесни, когато са дебели колкото женска длан. Осоли парчетата, оваля ги в малко брашно и ги опържи в горещо масло. (Мазнината непременно трябва да бъде много нагорещена. Тогава месото получава приятен препечен цвят, пък и не се хаби много олио.) При сервирането изстискаха малко лимон. Казаха, че станало много вкусно.

Описах само основните начини за приготвяне на месото в този край. То беше достатъчно за двестата жители на селцето. Бяха събрали около тридесет парчета — все големи, отлични за ядене

късове месо — от това непознато животно, риба или не знам какво... Събираха ги по скалите, по полето, около къщите — и все отлични парчета. Беше доста трудно да се отдели кожата от месото, но затова пък то се оказа толкова вкусно — съвсем прясно, почти без кости. Но най-голяма радост предизвика огромното количество апетитен мозък, който откриха в обемистия череп. Приличаше на месото на някакво морско животно — най-вече на пипалата на октопод. Но откъде е попаднало това морско чудовище във Висока Сиера? Някои смятаха, че както и друг път се е случвало, при хвърлянето на нови запаси за Крепостта от хеликоптера някой от пакетите се беше разкъсал във въздуха. Да се радват на късмета си и много-много да не говорят. Други пък смятаха, че най-главното е честността, защото кражбата е порочно нещо; пък и месото съвсем не е било предназначено за Крепостта, а именно за тях — хората от долината. Станало е чудо. Да, чудо! Та нали намериха месото на Великден, преди обед. Изпратено им е точно за празничния обяд. Този, който им го е изпратил, познава добре и мизерията, и молитвите им. Станало е чудо, това е ясно. Та нали никой, даже и господин учителят не знае от какво животно е месото.

Разделиха го справедливо. Големите семейства получиха по цял къс, по-малките си разделиха парчетата.

Положително и техните внуци ще разказват на децата си за станалото чудо, за тази наистина „божествена вечеря“. Защото бедните жители на Висока Сиера са свикнали с постните ястия. Годишно по кило и половина месо на човек. И на най-големите празници трябва да пестят месото. А през останалите недели този примитивен, прост народ се причестява с безквасен, черен хляб.

КАЛМАН ПАПАЙ ОТНОВО И ОТНОВО

„В Европа по това време вече обличат зимните палта“ — настръхна от тази мисъл и напълно се събуди. Слънцето се беше изкачило вече високо, но още не беше горещо. От бунгалото се виждаха развалините. „Малко е останало от града — помисли — и което е останало, не си струва да се открива.“ Пристигна предишния ден вечерта от Афаг, където цяла сутрин чака един управител, който го докара дотук, в разрушения град. Не беше сам, тук всичко приличаше на международен лагер и на археолога Ласло Ведреш напомняше аквинкумските строителни лагери, където работата беше приятна и забавна, с не повече постижения, отколкото очакваше от адабските разкопки. Поне да го бяха изпратили вместо в Адаб във Вавилон!

Пристигна с последните, но още същата вечер се запозна част от компанията — всички считаха за награда тези два месеца: това знаеше от Джон Мортимър, с когото най-много беседва вечерта, понеже най-добре говореше английски, макар и завалено.

Облече се бавно, излезе от бунгалото. Другите може би още спяха, не видя никого от тях, само няколко араби се мотаеха около кухнята на лагера. Тръгна към развалините. Лагеруваха в края на града, близо до тях. Малко дървета, синьо небе, останки и тишина. Развалините наистина не бяха в особено добро състояние, а и не вярваше, че има много смисъл да се извършват тук разкопки. Седна върху един камък, погледна назад към лагера. Сега дори и араби не видя.

— Добро утро — поздрави го някой зад гърба му на френски. Обърна се и машинално отговори на поздрава. Гледаше го усмихнатото лице на Лагардие. Беше оплешивяващ, набит мъж на средна възраст.

— How do you do? — премина на английски език заради Ведреш французинът. — Поразходих се да разгледам нашия малък град. Много е красиво онова, което е останало от него, жалко, че е съвсем малко.

С това Ведреш беше съгласен. Имаше за какво да разговарят четвърт час. Междувременно лагерът се оживи, навсякъде се виждаха колеги, които се движеха по пижами между къщите. — Кога ще започнем работата? — попита Ведреш.

— Не зная — отговори французинът, — не ме интересува особено. Там, по-надалеч — сочеше назад — има нещо, което изглежда здраво. Вероятно там ще отидем най-напред. Нямам представа за какво е служело, но не е чак толкова запазено. Според Мортимър преди обяд колективно ще огледаме, а след обяд Олшен ще реши откъде да започнем.

— И дотогава предлагам една обилна закуска — каза между другото Ведреш, след което се отправиха към трапезарията.

Предобедът премина в разглеждане на развалините. Ръководителят на лагера, както го наричаше за себе си Ведреш, високият светлорус швед Олшен, беше единственият между тях, който приемаше сериозно задачата. Изглежда, се беше задълбочил основно в темата, защото добре познаваше историята на града, докато другите знаеха за Адаб само това, че е бил търговски град в древноавилонската империя. Но и Олшен не успя да възбуди особено интереса им. След обяда за кратко време успяха да решат къде да започнат работата и се споразумяха още на другия ден сутринта да се захванат с нея.

След това Ведреш беше поканен у Мортимър. Впрочем англичанинът единствен между тях живееше в палатка. Той беше около 40-годишен сух мъж с добро чувство за хумор и с една порция симпатия към Ведреш, причина за която беше предимно това, че унгарецът обичаше да играе шах. Подир следобедните шахматни партии се споразумяха, че вечерта ще убият времето по същия начин.

По време на вечерята Мортимър попита Ведреш дали са налице всичките му вещи.

— Разбира се — отговори унгарецът.

— Знаеш ли, положението е такова — продължи англичанинът, — изчезнаха дребни предмети от палатката ми. Съмнявам се в арабите, но досега не съм казал на никого.

— Какво изчезна?

— Всъщност нищо ценно. Огледалото, бръсначката и пастата ми за зъби заедно с четката.

— Спокойно можеш да кажеш на Олшен — насърчи го Ведреш. — Впрочем аз съм донесъл повече паста за зъби със себе си. Мога да ти дам.

— Освен това ме боли главата — продължи Мортимър, — изчезна и кутията ми с лекарства.

От Ведреш получи и лекарства, после отиде да каже на Олшен. Шахматната им партия тази вечер не се състоя.

На другия ден отидоха рано при развалините, но работиха безрезултатно. Споразумяха се, че ако и на следващия ден не намерят нищо, ще си опитат късмета на друго място.

След обяд Мортимър отново посети Ведреш.

— Не се сърди — каза, — но и от днешната шахматна партия се отказвам. Адски ме боли главата. И без това не бихме могли да играем. Изчезна и шахът, а освен това няма на какво да седнем. Голяма част от наредбата ми също се изпари.

— Не се шегувай — отвърна Ведреш. — Кой, по дяволите, ще краде тук столове?

— Не зная. Но здравата са ми изпразнили палатката, останаха ми само по-тежките вещи.

— Говори ли вече с Олшен?

— Да. Каза, че е свинщина, но би било жалко още сега да се спречкаме с арабите.

— С други думи, да се държиш така, като че ли си ги забравил в къщи?

— Нещо такова.

— Бомба — направи гримаса Ведреш. — До утре ще ти отмъкнат палатката над главата. Любопитен съм тогава какъв съвет ще даде достойният Олшен.

— Сега ще го потърся отново — сбогува се Мортимър, — но дай ми още малко успокоително.

По време на вечерята говориха за случая с Мортимър. Самият англичанин не присъствуваше. Оплакваше се от силно главоболие и лекарят го посъветва да си легне по-рано. И вечерята му занесоха в палатката. Междувременно Олшен говори с иракския емисар, който

обеща, че ако наистина някой от арабите е извършил кражбата, ще си получи заслуженото наказание. Тъй като са изчезнали предмети за обзавеждане — така мислеше, — няма да е трудно да се открие крадецът.

До сутринта Мортимър се почувствува още по-зле, оплакваше се, че ще му се пръсне главата и че крайниците му изтръпват. Температура нямаше и лекарят безпомощно гледаше Ведреш, който дойде да попита дали приятелят му е по-добре. Накрая даде на англичанина приспивателно и силно успокояващи препарати, а на главата му нареди да поставят студен компрес. Пред палатката призна на Ведреш, че не може да определи диагнозата на заболяването на Мортимър и каза, че ако до вечерта не се подобри състоянието му, на другия ден ще го изпрати в насърската болница.

До това обаче не се стигна. Когато на следващия ден групата се прибра със съзнанието, че и вторият ден е неуспешен, посрещна ги новината, че Мортимър е изчезнал. Около обяд лекарят тръгнал отново да го посети, но намерил палатката празна. Съвсем празна. Дори и леглото му го нямало вътре.

— Е, какво направихте? — обърна се емисарят към влизания майор Мохамед Фатази. Майорът не седна, а започна да ходи нагоре-надолу в стаята.

— Трябва да ви кажа, че нищо — отговори след малко.

— Не се сърдете, моля — вдигна сърдито веждите си емисарят, — но това за мене е съвсем невероятно. На повече от сто километра от всички селища, в такава област, където за отвличане на хора и дума не може да става, изчезва един тежко болен човек. На всичкото отгоре чужденец. Знаете ли какъв скандал ще стане от това?

— Вижте — каза майорът, — и аз чувствавам, че работата е много тягостна, но щом е такава фактическото положение, какво очаквате от мене? Да го върна с магическа пръчка или да му намеря двойник? Но — замахна сърдито, — вие, цивилните, мислите, че като извикате полицаи, веднага всичко ще се разкрие, даже ще се оправи. А ако не — полицаят е идиот. Така ли е?

Емисарят се облегна назад на стола.

— Не се сърдете — каза помирително, — малко се увлякох. Но знаете ли, това положение е така тягостно и цялата история с

изчезването е толкова абсурдна, че човек в безсилието си нищо друго не може да направи, освен да се нервира... — Посегна към кутията с цигари. — Ще запалите ли? — попита.

— Благодаря... Този случай ме безпокои и по друга причина. Истината е, че това е вече втори такъв случай, откакто съм в този участък. — Спря за момент, като следеше изражението на лицето на служителя; очакваше ефекта — другият напрегнато го слушаше.

— Случи се преди пет години — продължи той — също тук. Оттогава не са идвали геолози. Тогава един американец изчезна. Нали между сегашните няма американци?

— Не, наистина няма — кимна другият. — А онзи намери ли се?

— Не. Някакъв си Уилям Форст. Търсихме го навсякъде без никакъв резултат. Лагерът беше на същото място, обстоятелствата — много подобни. И той беше болен на легло. Американците изпратиха нота до правителството. Накрая им разрешиха дори и сами да разследват, но и те не постигнаха нищо.

— Претърсиха ли околните села?

— Да. Някои от хората ми и сега още работят върху това, но аз не вярвам, че оня човек ще се намери — разпери ръце майорът. — Това просто е фантастично, но веднъж вече се случи.

По лицето на емисаря се изписа отчаяние.

— Разпитахте ли всички в лагера?

— Да. Най-много можеха да дадат сведения лекарят и един унгарец. И това, което казаха, само подсили съмнението ми, че се е повторил случаят от преди пет години. — Майорът се приготви да си тръгне. — Утре ще се върна в Багдад. Струва ми се, че няма смисъл от по-нататъшно издирване. И ако наистина не се намери, е, тогава ще сърбаме вряла попара.

След това си тръгна и остави отчаяния емисар насаме със съмненията си.

Ведреш не можеше да си намери място след изчезването на Мортимър. Преди идването на полицията беше ходил много пъти в палатката на англичанина, дано намери някаква следа, евентуално оставено известие или каквото и да е, което да насочва къде се намира англичанинът. Веднъж, когато се завърна от палатката на Мортимър, забеляза, че му липсва запалката. Спомняше си точно: сложи я до себе

си, когато седна на земята при входа, за да изпуши една цигара, но вече беше късно и не му се щеше да се връща за нея. На другия ден нямаше и помен от запалката му. Напрасно разпитваше — освен него никой не беше ходил там, никой не знаеше нищо за запалката. Разгледа и около палатката, може все пак да не я е оставил вътре, но я нямаше никъде.

Палатката се намираще малко по-високо от околните сгради и англичанинът се беше зарадвал, че може да я опъне на такова място, където нямаше да влиза в нея вода, ако вали дъжд. Всъщност я бе опънал върху една развалина и даже беше горд, защото се смяташе за единствен жител на града.

Когато майор Фатази го разпита, унгарецът не каза за случая със запалката, от една страна, защото в сравнение с изчезването на човек беше маловажно, а от друга страна — и той самият вече се съмняваше дали наистина я е оставил в палатката. От майора научи и това, че изчезването на Мортимър не е първият такъв случай. Ведреш изведнъж почувствува, че е открил нещо важно, нещо, навеждащо на следа. Още не разбираше нищо, но чувствуваше, че събитията могат да се свържат някак си. Стана много неспокоен и си отиде, без да каже на Фатази каквото и да е за мислите си. След объркването около изчезването на Мортимър не излизаха на работа и един преди обед Ведреш, след прекарани дълги минути пред бутилка домашна черешова ракия, си мислеше, че е разрешил загадката. Трябваше след обяд да направи опит.

По време на обяда разговорът все още се въртеше около изчезването на Мортимър. Този път Ведреш не се включи в него. След като се нахрани, изтича до бунгалото си. Размисли известно време и реши, че ще извърши опита с някакъв малък предмет. Няколко минути по-късно постави на пода в палатката на англичанина кибритена кутийка, после седна пред входа на палатката и зачака. Докрай трябваше да остане там. Дори и да е намерил наистина разрешението, и тогава не би повярвал, ако не провери сам.

Палеше цигара след цигара, минутите се изнизваха бавно. От време на време поглеждаше към кутийката, но не забелязваше никаква промяна. Постепенно започна да губи надежда, че ще се случи нещо.

Наближаваше часът за вечеря и той размишляваше кой би могъл да го смени, докато се храни. После се отказа — ще го помислят за луд. Неусетно се стъмни и времето за вечеря изтичаше. Реши, че на другия

ден сутринта ще започне отново, цял ден ще бди. Влезе в тъмната палатка и потърси пипнешком кибрита. Изведнъж се спря, в него проблесна прозрението. Щракна джобното си фенерче — кибритената кутийка беше изчезнала.

Вечерта Ведреш поиска и получи разрешение да се премести в изоставената палатка на Мортимър.

Клепачите му бяха като от олово, не усещаше тялото си. Безчувствено висеше в нищото, в пълен мрак. Не знаеше откога е така и докога ще продължи. Нямаше минало и не познаваше бъдещето. Нямаше воля, нямаше мисли, не чувствуваше целта на съществуването си. После нещо започна да се размърдва в дълбините на съзнанието му и той откри, че е недоволен от настоящето. Недоволството му все повече растеше, докато не пристигна заповедта: „Промени!“ „Но как?“ — попита. „Разруши света около себе си!“ — прозвуча отговорът. „Нямам ръце, нямам тяло, не мога дори да мръдна — отговори отчаяно. — Какво да правя?“ Беше тихо, после дойде отговорът: „Отвори очите си и се огледай!“ и с цената на огромно усилие отвори очите си.

Бледозелена светлина осветяваше всичко наоколо. Ведреш лежеше кротко. Чувствуваше се много уморен и слаб. Едва успя да си помръдне главата. Сякаш и тя беше направена от олово. Но поне мъчителното му главоболие беше минало.

Зелената светлина приятно отморяваше очите му. Не знаеше колко е лежал така, когато усети, че силите му започват да се връщат и се опита да седне в леглото.

Стаята беше твърде голяма. Зелената светлина идваше от горе, но не можеше да установи произхода ѝ. Вътре имаше разхвърляни мебели и като ги поразгледа внимателно, забеляза, че между тях са и изчезналите вещи на Мортимър. Предположението му се оправда. Опита се да стане на крака, но не му стигнаха силите. Започна да размишлява какво да облече, но се сети, че и неговите вещи трябваше да са тук. И наистина бяха тук. Но когато го обзе радостта, че всичко става според предвижданията му, изведнъж усети несигурност: къде всъщност е попаднал?

Отново се огледа, сега вече по-внимателно. Стаята беше много голяма, около сто квадратни метра площ. Освен вещите на Мортимър и

неговите, имаше още няколко мебели в нея. Стените бяха гладки като огледало и блестяха със зеленикава светлина. Врата не видя никъде. „Но и Мортимър е излязъл оттук някак си“ — помисли. Облече се и обиколи стаята. Когато на едно място пристъпи по-близо до стената, тя безшумно се отвори пред него. Намери се в коридор, осветен от същата зелена светлина, както и стаята. Щом излезе от стаята, стената след него отново се затвори. Под краката му нещо изшумоля. Беше къс хартия:

„Не се учудвайте от нищо. Това надминава всякаква фантазия. Един друг свят. Тръгнете и потърсете библиотеката. Ако не съм там, ще намерите бележка.

Дж. Мортимър“

Коридорът не беше дълъг и се вливаше в друг. Тук се намираше нещо, което приличаше на електрокар, но нямаше колела. Ведреш го разгледа, но не научи нищо ново. Имаше форма на превозно средство, но по него нямаше и следа от механизъм за управление. Двадесет сантиметра висок, с две седалки. Качи се, за да го изпробва, и електрокарът веднага тръгна. Най-напред искаше да скочи от него, но после промени решението си. Накъде би тръгнал, ако имаше възможност сам да избира? Разбира се, към библиотеката. Но и без това не знаеше къде се намира.

Превозното средство безшумно се плъзгаше на няколко сантиметра над пода. Макар че нищо не нарушаваше еднообразието на коридора, той знаеше, че зад стените могат да се крият помещения като стаята, откъдето идваше. Светлината се усилваше, коридорът преминаваше в други коридори, откъдето се разклоняваха нови, а електрокарът, без да намалява скоростта си, завиваше надясно или наляво, към една неизвестна за Ведреш цел.

Унгарецът мислеше за бележката: всъщност къде ли е и какво трябва да разбира под думите, че това е друг свят, когато електрокарът спря и пред него се отвори едната стена на коридора. Ведреш влезе и се намери в библиотеката.

Там нямаше нито една книга и все пак, още щом влезе, усети, че е в библиотека. Виждаха се един над друг рафтове, които стигаха до

тавана, с наредени върху тях кутии, напомнящи книги. Когато смъкна една от тях и я отвори, видя, че вътре има филм.

— Радвам се, че те виждам, старче — обади се до него един глас и преди още да погледне нагоре, Ведреш знаеше, че това е Мортимър.

— Откровено казано, не вярвах, че така скоро ще те видя отново. Изглежда, си струваше да се напише онова малко писмо.

— Знаеш ли, Джек — започна Ведреш, — не вярвам да е моя заслугата, че те намерих. Онова малко превозно средство на въздушна възглавница като че ли отгатваше мислите ми, когато ме докара тук.

— Точно за това става дума — кимна Мортимър, — с мислите си ти си го управлявал.

Ведреш го гледаше с удивление.

— Казваш, че...

— Да. Управлява се чрез предаване на мисли. Хубава конструкция. — Англичанинът измъкна лулата си и се залови с дългата церемония по пълненето ѝ с тютюн. — Вероятно се чудиш кои са направили онези чудни работи, с които се срещна, после къде ли сме, как попаднахме тук и т.н., и т.н.

Ведреш потвърди:

— Точно за тези неща исках да питам.

— Ами на първия въпрос май мога да отговоря: изглежда, собствениците са гении, които на всичкото отгоре се и скриха от нас. Една седмица не съм срещнал жива душа. На третия въпрос за съжаление не мога да отговоря нищо, а на втория ти сам ще си дадеш отговор, ако дойдеш с мене.

Излязоха от „библиотеката“. В края на коридора се появи превозното средство на въздушна възглавница и спря пред тях.

— Ще излезем на открито — каза Мортимър, когато тръгнаха.

Дълго се движиха по зелените коридори. Ведреш искаше да пита за много неща, но докато пътуваха, не каза нито дума. Коридорите леко се издигаха, зелената светлина все повече се засилваше. После изведнъж една стена се изпречи на пътя им. Електрокарът спря и стената се отвори. Излязоха на открито.

На зеленото небе блестеше зеленикавожълто слънце. Сградата, откъдето дойдоха, беше едноетажна къща с равен покрив, без прозорци. Пред тях се простираше парк. Цареше пълна тишина.

— Красиво — наруши мълчанието Ведреш.

— Да, макар че бихме могли да бъдем на Земята — каза Мортимър, — но не сме там. Това не е Земята. Не може да бъде тя. Погледни небето. Разгледай наоколо — това не са земни растения. Също като на Земята и все пак е друго. Да, макар че бихме могли да бъдем на Земята, но не сме там.

Неприятно чувство обзе Ведреш.

— Тогава къде сме? — попита.

— Не зная. На друга планета, под друго слънце. В нашата Слънчева система освен Земята няма планета, на която би могло да се създаде биосфера, подобна на тази.

— Много си уверен. Не забравяй, че не сме на Земята — каза след кратка пауза Ведреш. Англичанинът сви рамене.

— Кажеш-речи, вече една седмица съм тук — каза.

— По-надалеч какво има? — попита Ведреш.

— Не зная. Веднъж тръгнах, но паркът е много голям. Не исках сам да отивам прекалено надалеч. И в библиотеката има какво да се разглежда.

— Филмите ли?

— Да. Намерих прожекционен апарат за тях.

— И?

— Математика, физика. Нито дума не разбирам от тях. Текстът е дракотини, формулите дори и на матерния си език не ги разбирам!

— И кажи... тях не ги ли видя?

Англичанинът поклати глава.

— Не. За щастие.

— Разбирам те. Смятам, че с векове са пред нас.

— Вероятно, ако не и с повече. Помисли си само как попаднахме тук.

Бавно се разхождаха по тревата.

— Интересно. На теб не ти ли направи впечатление колко е тихо? Като че ли няма никакво живо същество.

— Може би само не ги забелязваме — каза Мортимър, — в края на краищата не сме на Земята.

— Много е трудно да свикнеш с тази мисъл.

Мортимър се спря.

— Кажеш, не си ли гладен?

— Струва ми се, да.

— Тогава да се върнем. И съсредоточи мислите си върху това, че си гладен, докато пътуваме с електрокара.

Ведреш вече не се изненада, дори когато, подобно на по-раншните събития, се намериха в едно малко помещение и там от стената им се поднесе обед в метални чинии. Беше вкусно, въпреки че не приличаше на нито едно от познатите им земни ястия.

— Рано или късно ще свикнеш с мисълта, че не си на Земята — каза англичанинът. — Средата ще ти помогне да се убедиш.

После, когато отново бяха в библиотеката, решиха да напуснат къщата и да се опитат да намерят онези, които са ги довели в този познат за тях и все пак толкова чужд свят.

— Трябва да са имали някаква цел, за да ни доведат тук — каза Ведреш.

— Но, изглежда, са ни забравили. А ние дори не знаем къде да ги търсим. Всичко това е много странно.

— Може само да ни наблюдават.

И двамата настръхнаха от тази мисъл.

— Ролята на опитно зайче не ми е особено приятна — каза англичанинът. — Е, тогава да ги търсим.

— Но как? Този парк може да е огромен.

— Аз смятам, че това тук е само един вид опитен център — заяви Ведреш замислен. — Някъде сигурно има град или нещо подобно. Трябва да се доберем до него.

— Но как можем да стигнем дотам? — Ведреш се замисли. — Смятам, че нашият електрокар на въздушна възглавница тъкмо отговаря за тази цел — добави после той.

Спогледаха се и в следващия миг вече бяха във от библиотеката и се плъзгаха с електрокара по потопените в зелена светлина тихи коридори. И двамата мислеха за къщи, за много къщи и хора, докато електрокарът безшумно се плъзгаше над тревата през парка към една само на него позната цел.

Паркът беше наистина голям и по пътя не видяха нито едно живо същество. Пътуваха дълго, докато най-после излязоха на тревиста равнина. Слънцето слезе ниско, вероятно беше късно след обяд, но според Мортимър до настъпването на нощта имаше още много време, защото тук дните били по-дълги.

В равнината също нямаше следи от живот. Времето си течеше, пътят им не свършваше и те започнаха да съжаляват, че не отмениха разузнаването за следващия ден.

Пътуваха часове наред, но пейзажът не се променяше. Слънцето се спускаше все по-ниско и вече се подготвиха мислено, че ще пренощуват на открито, когато Мортимър изведнъж протегна ръката си.

— Там — каза.

Ведреш го проследи с поглед.

— Виждам — продължи. — Изглежда все пак си струваше да се заемем с това. — После добави неуверено. — Или може би е по-добре да изчакаме до сутринта. Започвам да се уморявам.

— Не — възрази Мортимър. — По-скоро да става, каквото ще става.

Там, накъдето сочеше Мортимър, лъчите на залязващото слънце многократно се отразяваха от нещо. Електрокарът се движеше право натам и постепенно започнаха все по-ясно да се очертават контурите на един град.

В началото на града електрокарът спря и двамата мъже по никакъв начин не можаха да го накарат да продължи. Бяха уморени и не чувствуваха особено желание останалия път до вътрешността на града да извървят пеша. След малко обаче откъм града пристигна друго превозно средство, подобно на онова, с което бяха пътували досега, само че изглеждаше по-удобно. След кратко колебание се качиха и то тръгна към града. Видяха също, че предишният ми електрокар се отпрати обратно, после първите къщи го скриха от погледа им.

Мястото изглеждаше така, като че ли бяха на Земята, в предградията на голям град. Улици в земен смисъл нямаше, редуваха се едноетажни и многоетажни къщи, които се намираха на около сто метра една от друга и правеха впечатление с това, че нямаша прозорци. Впрочем те не притежаваха определен архитектурен стил, но въпреки това се отличаваха с хармонията си. Път и тротоари нямаше, но превозните средства на въздушни възглавници ги правеха излишни.

Безшумно пътуваха навътре и обликът на града слабо се променяше. В момента, когато слънцето се скри зад хоризонта, небето

над тях светна и всичко се огря от същата онази бледозелена светлина, която вече познаваха много добре от коридорите на „Опитния център“.

— Изглежда, са опънали някакъв невидим чадър над града — каза Ведреш. Мортимър имаше обаче и друга забележка.

— Може — отговори, — но не ти ли направи впечатление, че не се вижда нито една жива душа?

Ведреш мълчеше. Толкова беше погълнат от гледката на града, та дори не забеляза, че изглежда необитаем.

— Ако изобщо някъде живеят хора, трябва да бъде тук — отвърна след кратка пауза.

— Правилно разсъждаваш. Но на мене всичко тук някак си не ми харесва.

— Да спрем и да поразгледаме наоколо. Да влезем в една къща.

— Виждаш ли някъде вход?

— Не, но и в центъра нямаше. И липсата на прозорци не значи нищо, отвътре вероятно са прозрачни.

— Аз предлагам да вървим по-нататък, към центъра на града.

— Както искаш — вдигна рамене Ведреш, а електрокарът продължи да се плъзга с двамата си пътници.

След половин час път той най-сетне спря.

— Пристигнахме — каза Ведреш, когато слязоха от превозното средство и заразглеждаха къщите наоколо. Тук те бяха разположени малко по-нагъсто, отколкото онези в края на града, и една многоетажна постройка с форма на цилиндър се издигаше между тях.

— Да се опитаме да влезем тук — посочи я Мортимър, след което тръгна, а Ведреш го последва. Обиколиха сградата, но вход не намериха. После се сетиха за центъра и като пристъпиха по-наблизо, стените на едно място наистина се разтвориха и двамата се намериха в зелен коридор. Някак си всичко им напомняше за онова място, където за първи път дойдоха в съзнание в този чужд свят. Едно друго превозно средство ги понесе по лабиринтите на тихите коридори, но сега те наистина не знаеха къде искат да отидат. После превозното средство спря и те влязоха в една стая, в която имаше две легла, столове и маса, а едната стена беше направена от прозрачен материал и през нея пред тях се разкри панорамата на тайнствения град. Той се простираше на около петдесет метра под тях в осветяващата всичко бледозелена светлина.

— Е, погрижили са се за спането — Ведреш се отдръпна от прозореца, — но ние, мисля, все пак най-напред бихме могли да поразгледаме наоколо.

— Аз предлагам първо да поспим — отговори Мортимър, който стоеше до закриващата входа стена. — Докато ти се любуваше на панорамата на града, аз установих, че да се влезе в тази стая беше полесно, отколкото да се излезе оттук.

Ведреш неразбиращо го гледаше.

— Как така? — попита.

— Така, затворени сме. Този град все пак не може да бъде съвсем необитаем, а вече бях склонен да се опасявам, че е така.

Ведреш пристъпи към стената и се опита да си припомни какво трябваше да направи преди, за да може да излезе от стаята. И едновременно с откритието, че не е правил нищо повече от сега, разбра, че са затворени.

— Поне няма да умрем от глад — каза Мортимър, който стоеше пред подалата се от стената вечеря. — Мисля, че сега наистина най-умното, което можем да направим, е да се навечеряме и да поспим. Изглежда, жителите на планетата днес вече не искат да разговарят с нас. — След това се зае да яде, а унгарецът последва примера му.

— Знаеш ли, Джек — каза, когато вече бяха в леглата си и гледаха града, — аз мисля, че тези много приличат на нас.

— Имаш пред вид жителите на планетата?

— Да. Я си помисли само, можем да ядем храната им, живеят в къщи и спят в легла също като нас. Дишаме въздуха им и не забелязваме, че не е земен.

— И чакаме да се срещнем с тях, но досега жива душа не сме видели. Много ме занимава въпросът, дали в такъв голям град въобще ще ги видим.

— Струва ми се, че не те разбирам.

— Не вярвам, че искат да ни направят нещо лошо. Отдавна можеха да го сторят. А ние и без това не сме искали да попадаме тук.

— Ами тогава?

— Мисля, че може да има обективна пречка да ги видим... Страхувам се, че те за нас са невидими. Може би сме ходили между тях и сме гледали през тях.

Мълчаха. И двамата се измъчваха от съмнения. После умората надделя и те потънаха в дълбок сън.

— Мистър Мортимър и мистър Ведреш, чувате ли ме?... Мистър Мортимър и мистър Ведреш, събудвайте се!... Разбирате ли онова, което казвам?... Мистър Мортимър и мистър Ведреш, чувате ли ме?

— Кой ни говори?

— Радвам се, че се събудихте. Желая ви добро утро.

— Бихме желали да знаем с кого разговаряме.

— Аз говоря от името на жителите на града. Прекият ми началник... У вас биха го нарекли градски кмет.

— Бихме могли евентуално да разговаряме и лично?

— Не. Чувате гласа ми през един вграден в стената високоговорител. Аз съм робот. Задачата ми е да бъда на ваше разположение. Поръчано ми е, ако пристигнат гости, да бъда на тяхно разположение.

— Откъде знаете езика ни?

— Тази нощ, докато спяхте, изучавах езика, на който говорите. Трябваше да избирам между два. Избрах онзи, който разбирате и двамата.

— И шефът ти ли е робот?

— Не, той не е робот.

— С него не бихме ли могли да разговаряме?

— Не. Още не знае, че сте тук.

— Не искаш ли да го уведомиш?

— Всеки ден идва при мене. Тогава ще му спомена.

— Скоро ли ще бъде това?

— Не. Имате ли някакво желание?

— Извести ни, когато говориш с него.

— Добре.

— Още нещо.

— Да?

— Шефът ти... как изглежда?

— Прилича на вас. Само е по-възрастен.

— Благодарим.

— Дочуване.

Седяха на леглата си и се гледаха. Слънцето вече се беше вдигнало високо и през прозореца се виждаше голяма част от града. Нямаше никаква следа от живот.

Преди още някой от двамата да проговори, роботът отново се обади:

— Мистър Мортимър и мистър Ведреш.

— Слушаме те.

— Сега говорих с шефа си.

— Бихме ли могли и ние да разговаряме с него?

— Вече си отиде.

— Не каза ли нещо за нас?

— Той само изслушва моите доклади и обикновено не казва нищо.

— Не знаеш ли къде отиде?

— Дойдох при вас. — Роботът млъкна, а двамата се обърнаха в посока на гласа. Пред тях стоеше около петдесетгодишен мъж с прошарени коси. — Името ми е Уилям Форст. Радвам се, че ви виждам. Имената ви вече зная, не трябва да се представяте. Ако не се лъжа, вие също сте археолози.

— Да — каза Мортимър, — такива сме. Но простете ми, вие как попаднахте тук? Може би...

— Да, попаднах тук, както и вие... Само... Само малко по-отдавна. Елате с мене, ще ви разкажа всичко, което зная.

— Роботът...

— Аз съм му шеф — каза Форст. — А сега се облечете и елате с мене. Дъщеря ми ще се зарадва, че водя гости.

В една къща, малко по-далеч от центъра, ги посрещна младо момиче, което се представи като Мира Форст. Бащата започна да разказва историята си в малко странна, но много удобно обзаведена стая.

Може би сте чували името ми. По всяка вероятност изчезването ми е имало някакъв отзвук. Не е ли? Все едно, това не е важно. Факт е, че попаднах тук също така, както и вие. Може би само с тази разлика, че когато забелязах, че предметите около мене изчезват, съзнателно се опитах да изчезна и аз самият. Това стана преди около пет години, тук е доста трудно да се придържаме към земното летоброене. Имаше тогава международен лагер в Адаб, както, струва ми се, и във вашия

случай. Преди да направя решителната стъпка, написах на дъщеря си за своето намерение и за онова, което вече знаех. Поръчах ѝ, ако в срок от една седмица не се обадя, да каже всичко на съответните органи. Тя обаче вместо това — тук той хвърли изпълнен с упрек поглед към стройната си кестенява дъщеря — не каза на никого, а просто дойде при мене. Това стана причина за много беди. Е, все едно.

И така, да продължа. Изминах оня път, който изминахте и вие, и ме смаяха богатството и развитието на тази цивилизация. Ще ви разкажа нещо, което едва ли можете да знаете, защото не сте достатъчно отдавна тук: автоматично се регулират времето и климатичните условия, тук цари онова приятно време, което вече изпитахте. Всичко е механизирано и напълно автоматизирано. За проверката и ръководенето на целия икономически живот е нужен само един човек. Значителна част от машините функционират с предаване на мисли, по-нататък няма да изреждам.

Не смогвах да се удивлявам и започнах да търся онези същества, които са създали всичко това. Търсих ги, но не ги намерих. Пет години е много време. Най-напред се запознах с града, после се пристраших с Мира да отидем и по-надалеч. Никакъв резултат. Ходихме в доста подобни на този град места, но всички бяха необитаеми. Машините и роботите обаче работеха и тъй като в университета Мира се готвеше за електроинженер, наскоро можахме да проверим функционирането им, въпреки че много рядко принципът му ни биваше ясен.

С изтичането на месеците загубвахме надеждата, че може да се срещнем с мислещи същества. Изобщо не се срещнахме с никакво живо същество. Тази планета е съвсем безлюдна, населена е само от машини и роботи. Когато открихме това, чувството низа сигурност се върна, но все повече ни вълнуваше въпросът, какво ли е станало с древните жители на града, как попаднахме тук и защо.

Чисто и просто трябваше да се примирим с това, че сме двама на цялата планета — сами. Започнахме да дирим някаква следа, която можеше да ни доведе до отговора на всички въпроси и до разбиране и опознаване на тази цивилизация.

— Докъде стигнахте? — попита Ведреш.

— Е, не зная дали заключенията ми са правилни. Вероятно ще се съгласите с мене, че няма по-хубава задача за един археолог и по-завидна участ от моята, но и фантазията му лесно може да го увлече по

време на работа... Ще ме почерпите ли с една цигара? Вече не помня кога за последен път съм пушил.

Ведреш го почерпи, а Мортимър му поднесе огън. Американецът се настани удобно във фотьойла, известно време мълчаливо пуша цигарата си, после продължи:

— Скоро трябваше да разбера, че тази задача двамата с дъщеря ми няма да бъдем в състояние да решим. От много, много помощ се нуждаехме, за да извършим цялостно работата. В началото се надявах, че по следите на писмото ми мнозина ще дойдат след мене. После пристигна дъщеря ми и вече можех да се надявам само на случайността — а сега, след пет години, дойдохте вие. Но по-добре късно, отколкото никога. За вас всичко това е само няколкодневно приключение, преди да се върнем на Земята.

Мога да ви кажа, че научихме твърде много. От материалите в музеите, библиотеките и различните архиви достатъчно неща успяхме да реконструираме. Тази цивилизация е била пред нашата поне с хиляда години. Жителите ѝ са били с подобна на нашата конструкция — ще ви покажа няколко филма — и извънредно интелигентни същества, или ако повече ви харесва, те са били хора. Естествено научните им познания, доколкото Мира можа да ги прецени, са били изумителни. В изучената от нас последна степен на развитие те са били в състояние на междузвездно пътуване и са достигнали между другото и до Земята. По този начин се свързва историята на тези същества с нашата.

Изминаха години, докато можах да разгадая писмеността им, но накрая успях. Знаете ли кой беше ключът? Писмеността на вавилонците. Мен винаги ме и интересувал езикът на древния свят и това сега ми помогна. Писмеността им очебийно приличаше на тази на вавилонците. Нали въпросът беше следният: къде са изчезнали отук тези същества и защо? С помощта на дъщеря ми постепенно картината се сглоби. Вследствие на някаква причина интензитетът на космическите лъчи, достигащи до планетата, е нараснал. Процесът е бил скокообразен и колкото и да е била развита културата им, не са могли да се предпазят от неочакваната опасност. Времето не им е било достатъчно. Изглеждало, че цивилизацията им ще загине безвъзвратно. Имало само един изход: ограничен брой хора да напуснат планетата и да се завърнат тук, когато опасността премине. Казах, че те са решили

вече проблема за пътуванията между звездите. Как точно е ставало това, не знаем, въпреки че и ние самите го изпитахме, когато попаднахме тук. Според Мира те са успели по някакъв начин да превърнат в информация предметите и живите същества, да ги кодират във вид на електромагнитни вълни и излъчвайки ги, да ги изпратят където и да е. Как после там, където са попаднали тези електромагнитни вълни, са се реконструирали в оригиналния предмет — нямаме представа. Явно това не е било обикновена работа и за тях, иначе те биха спасили цялото население. Но неколцина са успели да избягат и така тези чуждоземци са попаднали на Земята.

Ведреш стоеше така, сякаш го бяха ударили по главата, и чувствуваше, че думите на американеца са извън всяка фантазия. Мортимър остана обаче привидно спокоен и попита:

— Колко от това можете да докажете и каква част е хипотеза? Защото ако всичко, което казахте, е вярно, могат да се направят дълбоки изводи относно напредъка на цивилизацията.

— Ако искате, може да видите филмите, които са направили за Земята, когато жителите на планетата са посетили за първи път там; Това е станало още преди да започне нашата основаваща се на документи история. Видените животни и растения, както и хората, могат да служат за опорна точка относно това време. Аз не бих се осмелил да направя дори приблизителна преценка, но като се вземе под внимание приликата между тяхната и вавилонската писменост, времето на избягването им на Земята може да се постави около 10 хиляди години преди новото летоброене и това е дало голям тласък на започващия писмен напредък. Несъмнено може да се докаже родството с шумерската, а после и с вавилонската писменост, които по всяка вероятност произлизат от древната иранска писменост и от тази на жителите на планетата.

— Да приемем, че е така, както казвате — прекъсна го Ведреш, — но какво се е случило по-нататък, когато са попаднали на Земята? Защо не сме открили следите им? Какво е станало с тях? Та нали една такава напреднала цивилизована раса е могла да завладее Земята и тогава ние, хората... — запъна се и не беше в състояние да завърши изречението си.

— Искате да кажете — продължи вместо него Мира Форст, — че ние, днешните живи хора, може би сме техни потомци, нали?

— Звучи прекалено смело, за да мога да го изрека — призна Ведреш.

— Аз мисля обаче, че трябва да отхвърлим това предположение — обади се Мортимър. — Според сегашното становище на антропологията едва ли може да се приеме такава версия. Друго обяснение трябва да търсим.

— Много съм мислил върху това — каза Форст, — но напълно задоволително обяснение не намерих. Според мене, общо взето, се е случило следното: след като са програмирали машините си така, че когато премине опасността, посоката на информацията да се обърне автоматично и по този начин да стане възможно завръщането им на тази планета, групата на избраните е била трансформирана на Земята. И тъй като преди всичко са се стараели да спасяват живите, бежанците практически е трябвало без всякакви съоръжения да продължат живота си на Земята.

Въпреки че ние познаваме цветната телевизия и принципа на ракетата, ако сега ви помоля да ми построите едното или другото, мисля, че нито един от вас не би се наел. А на всичкото отгоре, ако би трябвало от нищото да ги създадем, без оръдия на труда! Вероятно в такова положение са били жителите на този свят, които на Земята е трябвало, така да се каже, всичко да започнат отначало.

Те, разбира се, са се надявали, че рано или късно ще могат да се върнат в своя свят. Но това не е станало. Изглежда, планетата много дълго е била необитаема. И ако един цивилизован човек то оставят на диво място, няма голям шанс да оцелее. Това обяснява защо не са се превърнали в доминиращ фактор на Земята и едновременно можем да дадем отговор на въпроса защо ние сме тук сега. Защото най-последно дойде онова време светът им отново да стане обитаем и започна обратната трансформация.

— Но те са вече безследно изчезнали — каза Ведреш.

— Наистина са изчезнали, но не безследно. По-малки техни групи вероятно са влезли във връзка с извънредно примитивните в сравнение с тях хора от тогавашния свят. Вероятно са знаели да правят няколко такива „чудеса“, които после са ги издигнали между привилегированите в някогашното месопотамско общество. Те са били малко, за да променят хода на историята и е трябвало да се нагодят, за да не загинат. И за да подкрепя с нещо разказа си, отново се позовавам

на приликата между писмеността на месопотамците и чуждоземците. Както се знае, в тези общества писмеността винаги е била достояние на привилегированите и грижливо е била пазена в тайна. Мисля, че е достатъчно убедително доказателство.

Но това не е единствената следа, по която можем да тръгнем. Да предположим, че двама чуждоземци са влезли във връзка с някой от нашите примитивни предци. Да допуснем, че някак си са се разбрали, та нали са били извънредно интелигентни, и са разказвали за своя свят, където са живели безгрижно, защото машините са им осигурявали най-приятни условия за живот. Какво е могъл да разбере от това нашият праядо преди повече от хиляда години?

— Очевидно нищо, което е било свързано с техниката им — каза Мортимър.

— И явно нищо от онова, което е свързано с културата им — добави Ведреш.

— Но разбрал, че тези хора — каза Форст, — що се отнася до ежедневието им, са се наслаждавали на райски живот. Разбирате ли? Райски живот. И така земните хора са разбрали вероятно, че тези същества са по-умни от тях. Че са хора, които са вкусили от плода на познанието. Които са знаели прекалено много и това не се е харесало на бог, който ги е прогонил от рая. Моля, можела се провери в библията. Ето историята на Адам и Ева.

А чуждоземните са чакали да се върнат в своя свят. Но това не е могло да стане и с поколенията споменът е избледнявал. Имало е такива, които са се нагодили, а други вероятно са загинали. Може би е било така, може би — не. Но във всеки случай посоката на трансформация вече се обърна, на Мира и бяха необходими пет години, за да може да смени отново посоката ѝ — утре вече можем да се завърнем у дома, имате късмет.

Седяха там на тревата пред сградата на центъра. Ведреш гледаше дърветата, зеленото небе, парка, зад който някъде далече се скриваше градът.

— Много съм неспокойна за татко — наруши тишината момичето. — Трябваше да отида с него.

— Баща ти и без това нямаше да се съгласи.

— Но вече знаем как функционира. И нищо не рискуваме. Пробните предмети изчезнаха, както очаквахме.

— Може — съгласи се Ведреш без особена увереност.

— Не, може, а сигурно. Това не са земни машини.

— Но тъкмо за това. Може би дори не бихме забелязали, ако се развалят.

— Защо? Да не мислиш, че не са монтирали предпазни съоръжения?

— Сигурно — каза Ведреш. — Но и това също е сигурно, че оттогава са изминали около десет хиляди години.

— Точно затова ми се искаше да отида с него — призна момичето. — Нали аз регулирах всичко.

— Виждаш ли, затова трябваше да останеш тук. Може би още имам нужда от твоята помощ. — Погледна момичето и видя, че то е вперило поглед пред себе си в нищото. — Успокой се, Мира. На Земята ще се срещнем всички.

Момичето като че ли не го чу.

— Страхуваше се за мене да не се случи някаква беда — каза най-после.

— Кога можем да тръгнем? — попита Ведреш.

— Дори и веднага.

— Тогава да тръгваме.

Момичето не отвърна нищо. Ведреш обгърна с поглед околността:

— Сега, когато можем да се върнем, почти съжалявам.

— Ние прекарахме тук пет години — каза момичето — и ни крепеше мисълта, че някога ще се върнем на Земята.

Мълчаливо изминаха пътя в развиделяващите се в зелена светлина коридори към трансформационната стая. За Ведреш всичко беше познато и някак си интимно. Наистина съжаляваше да остави този свят тук. Ако не остане никой — това добре знаеше, — никога няма да могат да се завърнат обратно. Няма да има кой да обърне посоката на трансформацията. Защо не остави поръчение! Кой знае кога ще се отдаде следващият случай в историята на човечеството да влезе в контакт с една така развита цивилизация, за толкова кратко време да се сдобие с такова голямо количество знания. И сега, след

като те си отиват, се затваря една невидима врата и човечеството пропуска една голяма възможност. Разбира се, ако са много далеч от Земята, нищо чудно, че докато информацията се върне обратно, там вече тя не би могла да бъде полезна, кой знае? И в какъв ли свят ще се върнат? Те не остаряват, но на Земята не се знае коя година е вече.

Беше в стаята, където за първи път се съвзе на тази планета. Тук нищо не се беше променило, само предметите липсваха, които по онова време бяха донесли със себе си. И, разбира се, Форст и Мортимър, които преди два дни влязоха тук. Веднага ще се върне и Мира, само още веднъж ще провери съоръженията. После — после обратно на непознатата Земя. Там поне ще разберат от колко далече са дошли, само трябва да погледнат календара.

Стената на едно място се разтвори. В отвора стоеше момичето. Лицето му беше бледо. Влезе неуверено, после се облегна на стената. Ведреш се обезпокои.

— Машините — шепнесе момичето, — машините спряха.

— Какво? — скочи Ведреш. Въпреки тревогата си едва сега забеляза колко е хубаво момичето.

— Нищо не работи. И нямам ни най-малка представа какво трябва да се направи. Никога не успях да разбера електрониката им.

Светът около Ведреш се разлюля. Значи остават. И кой знае докога. Сбогом, Земя.

— Влязох, за да проверя регулацията, но машините бяха спрели. Ще полудея — разплака се тя.

Ведреш беше вече по-спокоен. И той самият се чудеше на това, но беше започнал да се примирява с положението. Съдбата е искала натрупаното огромно знание да не се загуби. Разбира се, Мира... Само преди няколко минути каза, че животът ѝ се състои в надеждата да се завърне у дома. Не беше я виждал никога такава нежна, като малко момиче.

— Сега какво ще стане? — гласът на момичето, молец за помощ, го върна обратно в действителността. Какво може да му каже? Това, че всъщност не съжالياва? И изведнъж осъзна, че не съжالياва тъкмо защото момичето е до него.

— Сега да се махнем, Мира. Утре ще се върнем. И ако трябва — и вдругиден.

— Ами ако е напразно? — личеше си, че момичето очаква от него спасителната идея. Онова, което той нямаше.

— Тогава ще се върнем друг път. Отново и отново.

— А ако не можем да се освободим в никакъв случай?

— Да се надяваме, че някога ще можем да се завърнем. Но тогава да не тръгваме с празни ръце. Ние сме тук първите хора. Ако така ти харесва — Адам и Ева. Както едно време онези две същества, които са влезли във връзка с нашите предци на Земята. Няма в това нищо ново. На тях тогава им е било сигурно много по-трудно. И аз зная, сигурно зная, че те не са се предали... Ние ще се предадем ли?

Погледът му търсеше Мира. Момичето го гледаше с просълзени очи. Отговорът закъсняваше и Ведреш вече беше започнал да се отчайва, когато най-после то се обади:

— Не — каза, — няма да се предадем.

И през сълзите очите на момичето вече се усмихваха.

МИКЛОШ РОНАСЕГИ ЧЕТИРИ ХАЛБИ БИРА

— Кажете защо пиете, след като се отвращавате?

— Пак ли започвате?

— Не съм сляп, виждам. Няколко пъти отпивате, мръщите се, стискате очи, като че ли гълтате лекарство. И шапката си спускате над очите. Неприятно ви е.

— Аа... за това ли мислите?

— Защо го правите?

— И без това няма да ми повярвате...

— Откъде знаете?

— Още никой не ми е повярвал.

— Кажете най-после защо си затваряте очите, като пиете?

— За да не види жена ми. Не обича, когато ходя в пивница.

— Къде е жена ви?

— В къщи.

— И ще ви види?

— Много лесно.

— Много лесно ме смятате за глупак. Знаете ли какво...

— Ето, виждате ли, че не ми вярвате.

— Вие тук си гълтате бирата, а жена ви от къщи всичко вижда. Кажете, каква е жена ви? Да не би да е ясновидка?

— Обикновена домакиня. Седи си пред телевизора. По това време винаги кисне пред телевизора.

— А вие тук си затваряте очите. Фантастично!

— Точно така. Фантастично. Такива работи не могат да се измислят. Такива работи или стават, или не стават.

— Аха!

— След като не вярвате, защо да ви разказвам? И без това си изпих вече бирата... може и да се сбогуваме...

— Чакайте. Ще поръчам още една бира. И разказвайте!

ПЪРВА ХАЛБА БИРА

Преди няколко месеца бях пълен с пари като някаква спестовна касичка. Професията ми не е нещо особено, но работя на такова място, където всичко има десеторна цена. Фотограф съм, специалист-фотолаборант, ценяха ме хората в Унгарския институт за марсиански изследвания. Откакто установените на Сатурн и Марс роботи ни изпращат изследователски материал в малки фотонни капсули, обработката на микрофилмите бе поверена само на мен. Няма метод, който да не съм усъвършенствувал, и няма малка снимка, която да не мога да увелича... Какво ще кажете, от едно такова квадратче, колкото половинката на нокътя на малкия ми пръст, мога да направя снимка, голяма колкото тавана на тази пивница. Не е малка работа. Чували ли сте нещо за финозърнестата структура на филмите? Нищо. Важното е, че ме ценяха и обичаха, още повече откакто големите асове на световната политика не могат да се поберат в кожата си — с капсулите ставаха какви ли не дивотии.

Те, разбирате ли, искаха да заграбят тези малки пратки. Капсулата на една фотонна ракета не е по-голяма от писалката ми. От олово. Накрая завършва с малко направляващо топче. Роботът я изстрелва направо към нашите направляващи лазерни лъчи, които я въвеждат в магнитната мрежа. Разбира се, ония дяволи също използват направляващи лазерни лъчи, но за нищо на света не можеха да улучат честотата на трептене. Капсулите пристигаха невредими при нас, но филмите често бяха изгорели.

Казвам ви, че носех в къщи купища пари, дори не знаехме какво да правим с тях. Нали който няма деца, винаги се чувствава беден, колкото и пари да има. Дълго време спестявахме. Ракетите продължаваха да витаят из космоса и аз носех пари. Но всичко напразно. Още не можем да се излекуваме. Да осиновим дете не смеехме. Виках на съпругата си, успокой се, миличка. До едно време всичко беше, както трябва, но по-късно отношенията ни се развалиха.

Постоянно се кара, неспокойна е... а така се обичахме и, доколкото си спомням, не бях ѝ изневерявал, откакто...

А, докъде бях стигнал? Аха, голямата политика. Не успяха и това си е. Не можеха нито да уловят, нито да отклонят капсулите. А строителството на огромните слънчеви пещи на Марс бе започнало. Дотогава роботите се занимаваха само с измерване на площите, фотографиране и вземане на проби. После тук инженерите съставиха плановете на огромните слънчеви пещи. Чертежите заснехме на микрофилми и с фотонни ракети ги изпратихме в програмното устройство на строителните автомати. Бе много отговорна и поверителна работа. Само аз извършвах експонирането. Старателно трябваше да се експонира и най-малкото число, и най-тънката линия, за да могат четящите устройства правилно да възприемат чертежите. Освен ръководството на института единствен аз знаех кода. За по-голяма сигурност всички чертежи бяха разделени на малки листчета, всяко от които имаше свой кол.

Няма да повярвате как се страхувахме от шпионаж. Когато в полунощ се връщах в къщи смъртно уморен, знаете ли какво ме чакаше? Ревове и упреци. Нито кино, нито театър и колата не ми трябваше, след като не ходехме никъде. Затова се застоявах в института повече, отколкото трябваше. Като че ли бях при някаква жена, която не ме пускаше да си отида. А многото извънредни пари откъде идват, я питах. Не можеше да ми отговори. Или може би ми плащат жените? Ех, господине, изглеждам ли ви на такъв?

Но кажете, когато ви омръзне?

Черпите ме с още една халба бира? Много сте мил. Благодаря ви. Въпреки че не съм пияница. Само при случай пия, нали така...

ВТОРА ХАЛБА БИРА

Стигнах дотам, че в тази бясна надпревара из един път ми дотегна. Не че не бяха ми издържали нервите. Напротив, имам железни нерви. Една сутрин се събуждам и нищо не виждам. Пред очите ми само бяло петно. Разтърквам ги, мигам, нищо не помага.

— Майчице — едва промълвявам, гласът ми се изгуби. — Какво ще стане сега с мен?

Бедната жена, наистина се изплаши. Разбира се, не престана да крещи, но този път бе от загриженост. Такива са жените, като започнат да дрънкат, не можеш ги спря. Слушах я известно време как ми натяква — тази работа ще те съсипе, тази вечно зелена и червена светлина, погледни се на какво приличаш! Изкресях, че ако можех да гледам, щях да се видя и по-добре да телефонира и да ме закара с колата при лекар.

Така и стана.

Отведе ме в болницата на института. Никога не съм бил болен, не познавах никого, седях и чаках, жена ми тихо подсмърчаше. После една сестра ме хвана за ръката и успокоявайки ме с кротък глас, ме въведе при професора. Може би сте чували за този известен неврохирург, който е и специалист по очни болести...

— Аха, вие ли сте този велик лаборант! — изрече гръмогласно професорът.

— Да, господин професоре и се страхувам, че работата ми...

— Хм! Работата ви... — дълго мълча. Настана такава тишина, че усещах как кръвта ми пулсира. Господи, какво бе станало с мен?

Професорът прегледа очите ми с всички възможни средства, мънкаше, после продума:

— Възпаление на ириса. Две-три седмици интензивна терапия. Само че тази болест не е възникнала от само себе си. Кажете, пиете ли?

— От време на време, професоре.

— Разбирам, като бъчва, значи. Имате ли главоболие?

— Нямам.

— Бройте през три.

Броих. Поиска да броя обратно през четири. След това внезапно ми заповяда да казвам напосоки числа, както ми дойдат в главата. Казах ги. Когато престанах, забелязах, че прилежно като ученик съм изброил кодовите числа.

От уплаха започнах да заеквам, но сестрата се обърна към мен и ми каза да мълча, защото професорът и без това вече е излязъл, и че сега ще отидем да прегледаме мозъка, защото е възможно...

— Възможно е само с мозъчна операция да възвърнем зрението ви.

Тогава млечнобялото петно потъмня напълно. Вървах като лунатик. Дочувах всички звуци отдалеч, като слепите.

— Но да прием, да прием. Стига сме я стискали само. Топлата бира не струва нищо. Наздраве!

Виждам, че и вие сте същият, когато става дума за очна болест, още малко и ще заплачете. И аз бях така, но после свикнах. В болницата са толкова безразлични, правят ти инжекция в окото, бършат те... Почистваха ги, като че ли беше лук, и то от гнилия, сякаш режеха главата ми с трион.

Хм! След няколко дена пристигна сестрата, погали ме по лицето. Като че ли ми се върна настроението, понечих и аз да я погаля, но как, с тази моя слепота погалих я не където трябва.

— Хей, вие като че ли не сте толкова болен — установи тя.

— Прощавайте — изкашлях се аз.

Неочаквано се наведе и бегло ме целуна по брадясалата ми муцуна.

— Не искайте извинение, на вас е позволено всичко! — прошепна.

Мълнии и гръмотевици... Обля ме горещина. Мислех си, че ще изчисти всичко от очите ми. Фантастично, а? Питам ви, какво бихте сторили на мое място след този пряк разговор? Прямият разговор предполага и някакви последици, но дотам не се стигна. Изплъзна се от ръцете ми и в този миг ме подхванаха други, сложиха ме на носилка и право на операционната.

ТРЕТА ХАЛБА БИРА

— Ах, ах, хубав човек сте. Още една халба? Е, приятелю... Позволете да ви наричам така! А-а, да! Трябва да ви разкажа как завърши операцията на мозъка, защото виждам, че коремът не ви дава спокойствие. Имаше там и стъргане, и пробиване, осветяване и бог знае какво още! И не ме упоиха. Не, не болеше! Мозъкът не боли. Глупаво щеше да бъде, ако и той болеше. Не е ли достатъчно, че навсякъде другаде чувствувате болка?!

След операцията обаче ме приспаха. Струва ми се, че спях дни наред. Когато се събудих, на края на леглото беше седнала моята добра сестричка. Една чудно красива кукличка. А от другата ми страна на бял стол седеше угрижена жена ми.

— Виждам — закрещях и прегърнах жена си. След това прегърнах и кукличката. В края на краищата в радостта си човек може да направи това.

Виждах, но само с едното око. Другото бе обвито в тъмна чернилка.

— Не се страхувайте и то ще се оправи — каза професорът, когото виждах за първи път... Бе нисък, с плешива глава. Очилата му застрашително проблясваха. — Няма да го закривате, няма да го превързвате, ще се опитвате да гледате така, както и с другото око.

— А работата ми?

— Лабораторната работа няма да ви вреди. Дори ще ви помогне — усмихваше се професорът и махна на сестрата да го последва. Аз само замигах с известно чувство за вина пред жена си.

— Но нали, но нали... — тюхкаше се тя съвсем безсмислено, след това измъкна една малка кутийка. — За теб го донесох. Знам, че отдавна мечтаеше за подобно нещо.

Сложи на ръката ми един чудесен, ужасно скъп часовник. Беше изключителен часовник с голямо рубиненочервено екранче. Дотогава бях виждал подобни експонати само по чужди списания, в нашите магазини не се продаваха.

— Мострен екземпляр. Но го продадох — обясняваше жена ми. — Изключително точен, противоударен, водонепропусклив и красив. Нали?

Беше хубав и скъп часовник, но за съжаление не можеше да говори. Иначе би ми пошушнал, че той ще бъде причина за моята гибел.

Но да прием, да прием, защото, ако така я стискаме тази бира, ще се стопли. Още повече, че топлата бира не струва и пукнат грош...

Наздраве! Няма по-прекрасно нещо от халба леденостудена бира. По-прекрасно от това могат да бъдат само две изстудени халби бира. Добре че настроение имам, а най-интересното идва сега. Стигнах дотам, че бях ослепял с едното око. На главата ми се виждаше четириъгълният шев на рана, точно такъв, както когато се пробват дините — отрязаното парче се поставя пак на мястото си. То се спои с останалите части на черепа, но косата ми опада, не се появи повече, може би защото професорът бе сложил допълнително платинов конец, като каза, да не съм очаквал да зарасне напълно. Аз и не очаквах. Когато ме пуснаха от болницата, се върнах в лабораторията. Посрещнаха ме с бурни овации. Чудеха се на часовника и на превързаната ми глава.

От часовника имах голяма нужда. Рубиненочервеното екранче в червената светлина на лабораторията изглеждаше почти като бяло и черните цифри се открояваха много добре.

Говореха колко съм им липсвал. Този, който ме замествал, бил някакъв глух тип. Така им объркал всичко, че се наложило горе да изключат строителните автомати.

Бях поласкан. Веднага започнах работа. Кажете, приятелю, какво му трябва на човек? Да го уважават! Може да е пълен с пари, но ако го пренебрегват, всичко е напразно! По-добре да има малко пари, но повече да го търсят. Аз вече съм само такъв. Наздраве!

Всичко вървеше като по вода. И е едното око правех такива прекрасни експозиции, каквито и с двете правех. Работата не ме изморяваше, просто бях любопитен кога ще се изчисти от окоето ми тази отвратителна тъмнина. Няколко пъти включвах лампата на копирмашината, известно време се пулех със сляпото око, дано най-после погледне. Не виждах нищо, но продължих да работя със здравето.

В къщи работите вървяха много зле. Жена ми като че ли чакаше да се пенсионирам и тогава безгрижно да си живеем и си свиркаме. Само че, да си призная, приятелчето ми, аз дяволски обичах работата си. Без нея въобще не можех да си свиркам. Особено ако в перспектива ти се открива и едно допълнително свирукане.

Седмици наред не показвах главата си навън. Работех непрестанно. Сестрата редовно ме инспектираше. Телефонираше ми един-два пъти. Е, разбирахме се от половин дума, когато ни оставаше половин час, няма да си играем на шикалки я.

Нали ви разказвам, чакайте само да стигна до края.

Случи се, че отидох на превръзка, а нито професорът, нито кукличката бяха там. Младият лекар, след като видя раната, сви многозначително рамене и една дъртофеля ми зави главата с марля.

— В отпуск ли е професорът? — попитах, а всъщност не той ме интересуваше.

— Да, в отпуск е... — потвърди лекарчето.

— Да не е болен?

— По-лошо, приятелю. Арестуван е заедно с асистента и четирима помощник-лекари. Вие бяхте последният му пациент. Радвайте се. Голям хирург е старецът. Гениален хирург.

— Не мога само да проумея защо такива стават шпиони? Малко ли получава? — намеси се старата сестра.

Новината ме блъсна в гърдите. И шпио... Вече ви казах, че големите асове на световната политика не се побираха в кожата си. Искаха да объркат пътя на капсулите, искаха да унищожат строителството на слънчевите пещи на Марс. Целият институт беше на крак. Повярвай ми, за бога, не смеехме да кихнем да не би шпионите да подушат нещо.

Сетих се за прегледа, когато ме караха да казвам напосоки числа. Без да разбере, бях избъбрил кодовите наименования. Боже господи! А обвиняваха заместника ми за смущенията в автоматите.

Но мълчах. Страхливо животно е човекът, повярвай ми. На никого не казах, вършех си работата както трябва, а сестричката не потърсих повече. Какво можеше да узнае? Не! Това не беше любов, за жена си аз бях готов и в ада да ида, но една-две целувки и някакво си обещание не те задължават с нищо.

Не говорете така, жените дори и не подозират колко сме предани.

Докъде бях стигнал? А да, там, където бяха арестували професора. Скоро се изясни, че е бил друг вид заговор. Искаха да принудят ръководството на института да им продаде плановете на слънчевите пещи. Разбира се, ако и те построяха като нашите пещи, тогава титан-алуминият, който щяхме да топим, нямаше да има същата цена.

Не успяха. Много правилно, мислех си, и прилежно продължих да работя. Имах много работа. Не един път оставах до късна вечер, тъй като от предпазливост плановете с чертежите бяха направени на още по-малки отрязъци. Всеки ден изменяха реда на предаването. И все пак крахът настъпи! На уравниените места на Марс започна строителството на противниковите пещи.

Ръководството се събра. Трябваше да се ускори строежът. Като луди денем и нощем работеха инженери, конструктори, чертожници и капсулите хвърчаха. Странно, сега никой не им пречеше.

Заедно с нашата втора пещ се изгради и тяхната. Не я държаха в тайна. Световната преса публикува снимката ѝ. Беше пълно копие на нашата, която толкова старателно укривахме.

Тогава започна продухването на завода със слънчевите пещи. И то не струваше повече от пукнат грош. Ония също продухаха. Пак форсирахме. Изпратихме горе една камара нови автомати, като мислехме, че повече работи ще строят по-бързо. Измениха основните плановете. Пазеха се в пълна тайна. Измененията направи главният инженер, до него стояха директорът и двама от тайните. Работили са само четиримата. Собственоръчно донесоха в лабораторията нарязаните чертежи. През цялото време, докато работех, стояха зад гърба ми, след това пак собственоръчно сложиха микрофилмите в капсулите и лично ги отнесоха в ракетната база.

И все пак! Заедно с изграждането на нашата трета слънчева пещ се появи и тяхната — с всички основни изменения!

Само като си помисля и устата ми пресъхва!

ЧЕТВЪРТА ХАЛБА БИРА

Не затова го казах, приятелю! Опазил ме бог! Ама, хе-хе, май наистина е празна вече тази халба. Но следващата аз, аз ще платя!

Е, да прием, да не я стискаме само, защото ще се стопли.

Ама че скандал стана тогава! Големите шефове се дърпаха за косите, радиоколата виеше час по час. Закараха и мен в милицията. От игла до конец ме разпитваха за работата ми, дори смениха превръзката на главата, съмнявайки се да не би да не съм опериран и да не би да крия под нея микрофилмите. Естествено, скоро ме пуснаха, но по-добре да не бяха ме пускали. Жена ми ме посрещна с толкова упреци, че действително предпочитах бесилото. На другия ден в института отидох изнервен. Настроението и там също беше под нулата. Хвърляхме си остри погледи, всеки се съмняваше и затова всеки бе засегнат.

Току-що бях подготвил лабораторията, когато пристигнаха началниците, един капитан от милицията и още няколко сътрудници. Донесоха новите планови чертежи, разбира се, вече нарязани, а аз да заповядвам да копирам, а те ще гледат. Гледайте, си виках, ако искате и гърба ми гледайте!

Когато работя, наистина нищо не ме интересува. Направих микрофилмите може би по-старателно от друг път. Благодариха и ги взеха. Междувременно заснеха всичко. Дори и как предавам готовата касета на шефа. Заснеха и празния сушилен шкаф и какво ли не още.

Това е за проба, казаха, и споменаха за някаква кула. Малките фотонни ракети излетяха и доставиха капсулите с микрофилмовите заповеди, на строителните автомати.

А ние чакахме. Дума не си продумвахме. И както става в подобни случаи — когато във въздуха се носи някаква мръсотия — и навън небето се заоблачи. Приближаваше се вихрушка.

След обяд се появи директорът. Търчеше из коридора червен като рак.

— Готово! Край! — реवेशе. — Можете да си вървите в къщи! И аз отивам по дяволите!

Започнахме да строим нашата кула. Добре, но и в другия лагер започнаха да строят също такава! Фантастично, нали? От изненада не можехме да преглътнем, нито да изплюем. Всъщност от тази кула нямаше нужда. Тя бе построена само за проба. Но явно, онези си мислеха, че щом като копират целия завод за слънчеви пещи, защо да не откраднат и плана на кулата.

Но как са успели да го откраднат? Как, за Бога, са успели да го сторят? Цял следобед това бе темата, върху която разисквахме, докато навън дяволски се заоблачи. От часове насам прииждаше голяма вихрушка. Всички се хванаха за главата и институтът бързо опустя. И аз щях да замина, но телефонът иззвъня, И какво мислите, кой се обади? Познахте! Моята златна малка медицинска сестричка!

— На послушния болен всичко е позволено — изрече вместо поздрав.

— Тръгвам! Ще хвъркна! — изкрещях внезапно в радостта си.

— Дори не знаете къде съм!

— Казвай бързо! Свободен съм цяла вечер.

Каза си адреса. Не живееше далеч, а аз полетях. Докато се пъхнем в леглото, навън вече трещяха светкавиците.

Какво казвате? По-подробно? Ако много настоявате, мога да ви кажа, но повярвайте ми, нямаше нищо фантастично. Хем, беше мила, приятна малка женичка. Е, разбира се, имаше божествено тяло... Всякакви фокуси? Но, моля ви, това вече е лична работа на всеки. Бързахме, не си играхме много на шикалки, дори лампата не бяхме угасили, и на осветление... и, разбира се, беше гола, хайде, хайде...

Чакайте да изпием този остатък, защото, ако само го стискаме, впрочем знаете... След това ще ви кажа най-интересното. Ха-ха, ще ви го кажа с две думи, но ще видите, че е фантастично! Какво, секс ли? Слушайте хубаво! Едва бяхме успели да си поемем дъх, когато отвън се позвъни, но така звънеше, толкова силно дрънчеше, че здравето ми око започна да блести. Малката си облече халата и изтича да отвори вратата. И какво мислите, кой стоеше пред кея?

— Кажете най-после, стяга сте се хилили!

— Помислете!

— Ама че виц. След толкова бира. Може би мъжът й?

— Моята жена беше, приятел. И след нея цял отбор милиционери.

— Господи!

— Да, да. А аз седях като паметник в адамов костюм. Е, добре! Ще ви издам най-последно. Този проклет професор ме бе оперирал напразно. Монтирал в черепа ми миниатюрен телевизионен предавател. Монтирал го точно там, където зрителният нерв превръща дразненето в картина за мозъка. Очите ми бяха камерата, а платиновият конец в черепа — антена. Е, какво ще кажете?

— Фантастично!

— Аз не съм виждал с това око, но то си е функционирало. И всички планови чертежи, които съм виждал, са се излъчвали. А в съседната сграда с помощта на специален екран и на една свършена фотокамера просто са крадели целия фотоматериал. Никой не е знаел за това. Аз също. И ако в онзи вихрен следобед бях си отишъл в къщи, може би и до днес щях да излъчвам моите самостоятелни малки програми. И какво ли не прави господ? Жена ми седяла в къщи пред цветния телевизор, когато се извил вихърът. Тъкмо искала да изключи апарата, внезапно се появила картина от друго предаване. По време на вихър стават такива работи. И за свое най-голямо изумление видяла едно голо момиче, което камерата твърде безцеремонно показвала. Една ръка прегърнала през врата момичето... А на ръката — един рубиненочервен часовник.

Това бе моята гибел! Не познавате жена ми. Още същата минута се разпоредила. Също като някой пълководец! Телефон на познати, телефон в милицията. „В цялата страна съществува само един такъв часовник и той е на ръката на мъжа ми!“ Повече не е трябвало на агентите. Телефонирали в института. Естествено, не съм бил там. Тогава къде? И дойдоха техническите части, засекли излъчвателя на трептенията. Малката медицинска сестра отведоха като престъпник. И тя била член на бандата. Бедничката. Защо трябваше да ме въвлеча още повече в тази беда.

— И?

— Какво и? Оттогава си затварям очите, когато пия. За да не види жена ми.

— Аха!

— Виждам, че не ми вярвате. Благодаря за бирите.

— Без обиди, моля, без обиди! Не съм толкова пиян, да не ви вярвам! Разбирате ли? Всичко ви вярвам! Дори и това, което не е било... И него също!

— Благодаря.

— И за Унгарския институт за марсиански изследвания вярвам, и за слънчевите пеци, и за фо... фото... фотонкапсулинките също. И аз съжалявам! А пък нали... Знам туй, което знам...

— Поздравявам вя!

— Само не ме поздравявайте. Е, чувате ли, заради моите четири бири ви вярвам на всичко! Нали така! Само... Едно нещо не разбирам!

— Само едно нещо? Щастлив човек.

— Не разбирам, та ако повярвам на всичко това, тогава... къде е фантастичното? А?

— Браво! Чакай да сваля шапка пред тази мъдрост... Хей, защо пребледняхте така? Да не ви прилоша?

— Не, не! Нищо... Само този тел, дето стърчи от главата ви!... Поне да бяхте го сресали!

ПЕТЕР САБО СЕНТМИХАЙ ЧЕРНИ И БЕЛИ ДУПКИ

Джек Флойд цели петдесет години не се беше страхувал от смъртта. Животът на професионалните изследователи на космоса изобилствува с опасности. Джек се беше научил в такива моменти да мисли не за себе си, а само за екипажа. Но все едно. Първият му брак, който поне от емоционална гледна точка, можеше да се сравни с десетгодишна каторга, се беше провалил. Точно десет години бяха изтекли, докато се реши да зареже всичко. След това срещна Сю. Този път имаше късмет. Двете красиви деца бяха доказателството.

А капитан Флойд и сега не се страхуваше: чувствуваше, че съдбата трябва да го пощади. Във вените му течеше добрата стара кръв на шотландците-калвинисти, а притежаваше и нещо от езическата самоувереност на монасите-поклонници. Какво пък: щастливите хора никога не могат да умрат — твърдо вярваше в това. А те със Сю бяха наистина щастливи. Обикновено експедициите траеха по два месеца, след което следваха два месеца отпуск. Ако се случеше нещо по-дълго, получаваше толкова отпуск, колкото време бе изтекло на Земята по време на отсъствието му. По този начин понякога и печелеше, защото у дома времето вървеше по-бързо, отколкото при пътуването му в някое далечно ъгълче на Галактиката.

Домът на капитан Флойд беше в Ларго. Прелестни, тихи следобеди, риболов и тям подобни. Наистина, уловените риби трябваше веднага да бъдат хвърлени обратно, толкова малко бяха останали поради някогашните нефтени сондажи, но дори и това беше приятно развлечение. Питър и Пеги често ходеха с него. Сю предпочиташе да седи пред кутията, гледаше на стерео ежечасните новини. Джек Флойд мразеше новините. Прекалено много глупости се дрънкаха срещу космическите резервати. Жителите на Земята не бяха в състояние да приемат факта или поне възможността, че тези ужасно скъпи космически бази и резервати някога ще могат да облекчат немотията им. Ще могат да облекчат. Вярно е, че междувременно

списъкът на работещите в космоса все повече набъбваше и те живееха милион пъти по-добре от „земните буболечки“, както презрително наричаха космонавтите помежду си земните жители.

Колко беше горда Сю, когато представи Джек Флойд на семейството си! Смяташе се за нещо извънредно, когато някой от космическите сключваше брак извън своята каста.

Но сега всичко се промени. Въпреки че знаеше, че не изглежда много добре, не беше в състояние да остави пушенето, палеше цигара от цигара, ако не беше на кораба си. На своя кораб, на „Триумф“. Колкото и да е странно, на палубата и през ум не му минаваше да пуши. И без това беше строго забранено. Естествено, беше наясно и с това, че работи прекалено много. Съсипва се. Искаше да стане съвършен командир. А за работата се грижеше и Самюел Къмбърленд, главният космически координатор. Сам беше страшна фигура. Освен Нобеловата награда, която беше получил за програмата си за космически изследвания, имаше още няколко дипломи от различни университети. Сам въобще не се държеше като че ли разбира от всичко — от психологията до атомната физика, но ако се наложеше, веднага ставаше ясно, че разбира от всичко. Капитан Флойд обичаше координатора, но се и боеше от него. Такива ще бъдат първите истински андроидни роботи, ако някога бъдат създадени, се въртеше в главата му. На всичкото отгоре Сам Къмбърленд не беше никакъв проскубан книжен плъх. Имаше около дузина деца от различни бракове, беше председател на безчет научни дружества и всяка зима се изхитряше да пожертвува някой и друг крайник пред олтара на ски спорта.

Сам Къмбърленд беше този, който го прати на цялостни изследвания.

— Не ми харесва сивата ти физиономия, Джек — каза му веднъж сериозно. — Тук горе имаме нужда от розови и оптимистични лица — добави той.

Това беше всичко. Сам никога не заповядваше нищо, само от време на време подхвърляше почти случайно по някоя забележка. Само че каквото и да беше това, което казваше главният космически координатор, то беше заповед. По същия начин можеше да подхвърли някоя забележка пред световното правителство и то бързаше да изпълни всяко негово желание. Наистина, Къмбърленд имаше само

разумни желания. Можеше просто за миг да унищожи цялата планета, не че го искаше, но той беше главният координатор, а световното правителство не беше нищо повече от куп буболечки. Да.

А после пък и онези петна на двата му дроба. Доктор Стек, космическият лекар, само почесваше рядката си коса.

— Не разбирам — мърмореше полугласно. — Но КОМПДИАГНОСТ знае по-добре. Машинната диагноза никога досега не е била погрешна. Преди половин година са ви гледали на рентген, а сега... Опасявам се, че ще трябва да вземем тъкан за изследване.

Джек Флойд не беше глупак. Знаеше нещичко за рака, а мразеше и името му. Ако се страхуваше от смъртта, то беше от такъв вид смърт. Подла, бавна, унизителна, болезнена, мизерна. Да живееш, осъден на смърт, когато всички те съжаляват... и след време копнеят дано да имаш малко смелост да извършиш някое хубаво малко самоубийство.

Джек седеше във фоайето на космическата клиника, очакваше д-р Спек. Лекарят се появи след дълго време и се помъчи да се усмихне. Джек веднага разбра, че нещата са зле.

— Злокачествен, нали? — рече.

Докторът притвори очи.

— Ами... — започна.

— Не ми мънкайте! — каза грубо Джек. — Знам, че е така.

— Тогава какво бих могъл да кажа? — отговори съкрушено лекарят.

— Колко време ми остава?

— Няколко месеца, командоре. Изглеждате съвсем добре, като се има пред вид, че... — лекарят се запъна — това нещо ще се развива бавно. Белият дроб... Пет или шест месеца... Може би и повече. Естествено, ще опитаме обичайната терапия, но за съжаление... А оня тип, който ви е гледал последния път, би трябвало да бъде обесен. Ако е внимавал малко повече, нямаше да пропусне. Младежка работа. Не е провел контрол с електронната машина. Не знаете ли кой е бил този негодник? Не намерихме идентификационния му номер в картотеката. Би трябвало...

— Вървете по дяволите! — простена Джек и заряза лекаря.

Почувствува, че трябва да пийне нещо. Купи бутилка уиски „Мууншайн“ и го изпи на един дъх. Добре знаеше какво ще се случи сега с него. След няколко минути вяло колебание д-р Спек ще се обади

на Сам по телефона и като стигне на космическата станция, ще го чака съобщение, в което го молят да се обади на шефа в кабинета му. След това идва пенсионирането, цветя, чудесни некролози в аванс, „Героят на Венера е смъртноболен“ и т.н.

А пък Сю ще трябва да продаде къщата в Ларго. Само активни космонавти можеха да разполагат с цяла къща. Поради пренаселването.

Не знаеше какво да прави. Онова съобщение може да почака още. Докато не го е получил, е свободен. Все още нищо не се е случило, нищо не се е променило.

Забеляза зеления, прозрачен купол на Космическата обсерватория. Бил Крег сигурно и сега е втренчил очи в някоя звездна мъглявина, или пък се е изгърбил над звездните си карти и лазерографиите си. Може би ще му се намери и нещо за пиене.

Крег беше странен тип, но посвоему симпатичен. В неговата компания човек можеше да мълчи с часове и все пак имаше чувството, че е прекарал полезно и приятно времето си в отлична компания. Джек не можеше много да оцени научните резултати на Бил Крег, тъй като космическите командири разполагаха само с най-основни астрономически познания. А пък Бил Крег беше космолог, астроном-теоретик, а теоретичната астрономия почти граничеше с царството на философията. Всъщност в днешно време космическите командири бяха такива, каквито са били журналистите в двадесетия век. Знаят цял куп неща, практически неща, но не се специализират. Същността на задачата им е да не се специализират. Но трябва да притежават личност и интелигентност. Трябва да знаят не какво, а как. Например Джек Флойд беше чувал, че на III база има един командир, който се е дипломирал по древногръцка философия. Може би беше малко пресилено, но казваха, че досега съвсем добре си гледал работата. При наличието на тези всезнаещи изчислителни машини и разни там космически истории това, с което човек можеше да си натъпче главата, беше твърде малко.

— Хелоу, Бил — каза Джек топло. След това се тръшна на един стол. Едва сега почувствува истински, как собствената му тайна го гнети и усети неистово желание незабавно да се освободи от нея. Ала потисна това желание. Затекоха дълги секунди. Астрономът повдигна глава и най-сетне забеляза присъствието на командора.

— Здравей — каза му и леко се усмихна. — Ще пийнеш ли едно? Джек кимна с благодарност. Пиха пак „Мууншайн“, единствената алкохолна напитка, която можеха да си доставят „космическите“. Слагаха нещо в него, от което човек никога не можеше да се напие ей така, истински. Напиването беше привилегия на „земните“ в техните претъпкани и вонящи градове.

Астрономът отново се наведе над картите си и лазерографиите си. Командорът се приближи до масата и ги погледна. Индексът на всички беше еднакъв: НДЕ 226868 — Сигнус.

— Пак ли черните дупки, Бил? — подразни го той. Всички знаеха фанатизма на Крег във връзка с черните дупки. — Струва ми се, че имаш някакъв фройдистки комплекс с тия дупки — добави с уморена усмивка. — Да не би подсъзнателно да си представяш красиви жени около тях или нещо подобно.

Крег беше заклет женомразец, не понасяше около себе си жени астрономи, а и те не издържаха дълго обидното му държане. Крег считаше жените за низш, но все пак полезен вид с ограничени умствени способности.

— Аха, дупките — промърмори Крег и поглади козята си брадичка. — Невидимите зверчета. Ужасяващо е, че в последните тридесет години почти никак не сме напреднали в тази област. Теорията на Пенроуз предсказва цял куп много вероятни явления, но като изключим диво избуяващите нови теории никакъв практически резултат не е постигнат.

— За какво си се замислил? Съзвездието Лебед е страшно далеч. Ако изпратим междузвездна ракета, ще изминат стотици години, преди да стигне дотам, ако въобще стигне...

— Не мисля за Лебед. Черни дупки може да има, трябва да има почти навсякъде. Според мен всяка звездна система трябва да има едно такова... сляпо петно. Черната дупка, сравнена дори с нашата Слънчева система, е толкова малка, колкото една топка за тенис, да речем, в Тихия океан.

— В Тихия океан няма топки за тенис, Бил. Остави на мира дупките, ще откачиш от тях. Доколкото знам...

— Върви по дяволите! — прекъсна го ядосано Крег. — Разбира се, че ще откача, след като знам, че тези черни дупки крият ключа за опознаване на цялата вселена!

— Е, добре — вдигна рамене командорът. Чувствуваше болка под мишницата си. — Тогава говори ми за тях.

Крег се взря в Джек.

— За бога, Джек, не изглеждаш кой знае колко добре! Какво ти е?

Джек го погледна с подозрение.

— Нищо ми няма — каза сурово. — Говори ми за ония дупки.

Крег вдигна рамене.

— Досега не беше проявявал кой знае какъв интерес към тях. Мисля, че знаеш каква е постановката в теорията на Пенроуз. Първата черна дупка, за чието съществуване знаем със сигурност, беше в съзвездие Лебед, Пенроуз и много други описаха космологическия процес, при който масите с рехавата структура постепенно преминават в състояние на нематерийна концентрация. Масата, както ние я познаваме, просто изчезва, остава, ако мога така мъгляво да се изразя, само споменът за нея.

— Хм, да се говори за спомен за дадена маса, не е кой знае колко научно — подметна капитан Флойд.

Крег не се смути.

— Такъв „спомен за маса“ притежава толкова мощно гравитационно поле, че дори и квантите на светлината не могат да се измъкнат от него. Затова и тези дупки са невидими. Такава дупка има свой собствен „хоризонт на събития“, всъщност черната дупка трябва да съществува на съвсем различно време-пространствено ниво, но в никакъв случай на нашето. Наистина, сега знаем малко повече за гравитацията, отколкото по времето на Пенроуз. Използуваме, макар и в ограничен смисъл, антигравитационни частички, това е АГ-ефектът. Същността е, че по мое мнение — а и самият Пенроуз намекваше за това — във всяка звездна система трябва да има някъде по една черна дупка. Тъй като обаче не познаваме естеството на тези черни дупки, не можем да предскажем местоположението им, ако наис...

Крег задъхан прекъсна лекцията.

— С други думи слепец се опитва да намери оная топка за тенис, дето е в Тихия океан — отбеляза с кисело изражение командорът.

— Ами да — съгласи се Крег. — Но сигурно си спомняш за „Експлорър“ 10006?

— Аха. Автоматичният разузнавач, който се върна без никакъв резултат.

— Същият. Циркулираше в оня предполагаем сектор, в който би трябвало да бъде нашата черна дупка. За около десетина часа прекъсна всякакво предаване, след което продължи работата си. В паметта му не намерихме никакво обяснение, макар че електронната машина, имам пред вид бордовия дневник, би трябвало да отбележи прекъсването на връзката със станцията ни. Но нямаше нищо. Само... празни секции за цялото време на прекъсването. Абсолютно изтрито, разбират ли?

— Опасявам се, че не разбирам напълно къде искаш да избиеш?

— Защото не разбираш какво следва от това! В символичното си изобразяване на черните дупки Пенроуз ги беше оприличил на фуния, оста на която е едно време-сингуларитет. Ако някакъв външен обект навлезе във фунията и премине през хоризонта на събитията, той се всмуква от оста на фунията и се дезинтегрира. Сега Пенроуз има интересна идея, като твърди, че във вселената трябва да има и бели дупки, в които протича обратният процес: от едно хаотично, субматериално състояние възниква материя. Та в тези бели дупки и времето се обръща. С други думи, принципът за причинността се обръща с главата надолу... Приблизително преди една година ми хрумна идеята, че черните и белите дупки представляват някакво, нека го наречем, диалектическо единство.

— Малко ми е мъгляво — простена командорът и се попипа по гръдния кош.

— Представи си две фунии вместо една, така че по-тесните им части са свързани с тръба. Функционира като перпетуум мобиле.

— Ха така — изпъшка капитан Флойд.

— Каквото влезе от едната страна, излиза от другата. Знам, че е много шантава идея, но... според мен сондата е била всмукана, дезинтегрирала се е, след това се е интегрирала отново, като съвсем нова сонда, отпреди изстрелването. Или, с други думи, не е имало никакво изтриване. Сондата, нека се изразя по-картинно... се е родила отново.

— А-а не, приятелю, шегуваш се. Това дори и от теб не мога да го понеса — стана капитан Флойд.

— Ала пък колко хубаво се вмести в теорията на Айнщайн!

— Какво ли не се вмества в нея? Ако днес имаше специалисти по прогонване на вещици, сигурно щяха да подгонят и Айнщайн или поне щяха да го включат в черния списък. Налудничавата хипотеза, Бил. Аз на твоето място бих я забравил!

— Само че има още нещо, Джек. Биолозите бяха заложили и клетъчна култура на сондата. Рутинните изследвания, нали знаеш. Е, та тая култура разбуди душите на биолозите. Нараснала е много малко. Точно толкова, колкото би трябвало да нарасне за времето на завръщане след влизането ѝ в черната дупка. Дори и десетте часа съвпадат.

— Е, и сега какво става? Нова сонда?

— Това поисках и аз от Сам. Но мнението на главния координатор е същото, както твоето. Счита го за глупост. А пък ако оная дупка функционира, както аз си представям, тогава... бихме могли да изпращаме там растения, животни, дори по-късно и хора. Защото тази дупка... е самото безсмъртие!

— Внимавай, Бил, тая аргументация е малко странна. Цялото ни досегашно познание твърди, че животът е необратим процес. Ако веднъж живо същество се дезинтегрира, не можеш да го получиш обратно чисто ново. Какво би станало да речем с някое куче?

Крег наля от уискито.

— Ами-и, от другата страна на фунията считам, че ще се появи едно паленце на нула дни, което вие от глад. За бога, зарежи предразсъдъците си, не бъди като някой англикански епископ по времето на Нютон! Животът в края на краищата не е чак толкова тайнствено нещо — просто съвкупност от физически и химически процеси, може да бъде пресъздаван и изкуствено, какво искаш още? Само да можех да докажа, че съм прав!

Извънния вифонът. Крег влезе в кабинета. Командорът взе някакъв лист хартия от масата на астронома и надраска на него няколко реда числа. Когато Крег се завърна, Джек погледна часовника си, промърмори някакво оправдание и излезе. Крег продължи работата си малко разочарован. Имаше чувството, че е предаден. Очакваше повече разбиране от Флойд. Не мислеше, че Джек е толкова тесногърд. Всъщност какво пък. Безчувствен технократ. Също както и останалите — тъпоглав командир на космически кораб.

Джек Флойд припряно напусна обсерваторията и извади от джоба си смачкания лист. Числата бяха координатите на „Експлорър — 10006“ преди критичния момент на изчезването ѝ. Приблизително едномесечно пътуване с „Триумф“. Би ли могъл да се справи сам? Не изглеждаше невъзможно. Разбира се, целият този план приличаше на чисто самоубийство. Почувствува угризение на съвестта. Трябваше да уговори всичко с Крег. В края на краищата беше обсебил неговата идея. Но не може да рискува отказа на Крег. Астрономът лесно би могъл да му попречи да проникне в кораба. Не. Екипажът е все още в отпуск, на кораба ще намери само охрана и естествено — техниците по ремонта. Те може би още не са информирани за положението на командор Флойд. По ранг те са неизмеримо под него, няма да посмеят да го възпрат. Естествено, съществуват още и Сю, Пеги и Питър... Но за тях сега не трябва да мисли...

Двамата въоръжени стражи тъкмо пиеха чай пред хангара.

— Добър вечер, господине! — изправиха се те почтително.

— Добър вечер, момчета. Трябва да погледна нещо в корабния дневник. Нали знаете, тези проклети доклади.

Стражите се усмигнаха раболепно, но и малко подозрително. Знаеха колко проклинат командирите административната част от работата си, но знаеха и това, че дневникът е под запор до приемането на доклада.

— О'кей, господине, но нали знаете, че се иска и разрешение...

Но Джек Флойд вече бе влязъл в хангара и се направи, че не е чул стража.

— Не трябваше да го пускаме — прошепна по-младият.

По-възрастният махна с ръка и взе чашата си.

— Не ги познаваш тия! Сам Къмбърленд ще сложи ръката си в огъня за Флойд. Да не искаш да се завърнеш на Земята?

Корабът беше огромен и в сумрачния хангар блестеше с кристална светлина. Не приличаше на старите, подобни на моливи ракети, а по-скоро на женска гръд. Джек се огледа: за щастие около кораба нямаше техници. Покатери се на скелето, влезе в асансьора. Щом стигна в командната кабина първата му работа беше да провери зареден ли е корабът с гориво. Ако не — целият налудничав план щеше да бъде предварително осуетен. Но всички уреди показваха „ПЪЛЕН“. Тогав командорът затвори вратата към асансьора, включи

АГ-устройството и постави цялото тяло на кораба под защитен екран. Това на практика означаваше, че никаква външна сила не може да нарани корпуса на кораба, с изключение може би на атомна бомба.

Сега Джек седна, пред навигационния компютър и внимателно му зададе координатите и други необходими за орбитата данни. Следваше най-опасният момент: включи алармената инсталация и посредством дистанционното управление отвори необходимия сектор на хангара. От опит знаеше, че има на разположение около две секунди, докато главният компютър на станцията провери всички трафици и разрешения за излитане.

За две секунди ще установи, че „Триумф“ няма разрешение за излитане и ще включи всички алармени установки. Но корабът вече бавно беше започнал да се издига над хангара и започна да набира ускорение.

Остър глас прозвуча в кабината. Гласът на Ед Мартинес от Центъра за управление на Станцията.

— Ало, „Триумф“! Кой, по дяволите е там? Нямате разрешение за излитане, „Триумф“! Отговорете веднага! Край!

— Ало, Ед. Тук командор Флойд. Ще изкарам „Триумф“ на пробен полет без екипаж.

Настъпи тишина, Ед малко трудно намери думи.

— Да не си полудял, Джек? За излитане без разрешение ще те изправят пред военен съд. Веднага трябва да спра ракетата и ти много добре знаеш с какви средства!

— Знам. Но тогава ще трябва да направиш на парчета кораба, а естествено и мен. Свържи ме по-добре с главния координатор. Искам да говоря с него.

Джек беше спечелил ценни секунди. Никой не би се решил да унищожи космически кораб, струващ цяло съкровище. Единственият ефективен и сигурен начин за спиране на кораба би било да се опитат от разстояние да изключат АГ-устройството. Това обаче би означавало незабавната смърт на Флойд, да не говорим за това, че нямаше да могат да намалят набраната вече скорост на кораба. Флойд добре знаеше това, а и долу го знаеха. Така че положението беше точно както при отвлеченията на самолети в древни времена. Трябваше да се опитат да откажат безумника от изпълнение на намеренията му. Джек Флойд почти си представи онази драматична борба, която става сега в

мозъка на Ед. Наистина, какво да направи в тази безпрецедентна ситуация? Тъй като досега никой не беше „отклонявал“ космически кораб... А Джек Флойд се радваше, защото секундите течаха невъзвратимо.

— Добре, Джек. Свързвам те — въздъхна Ед.

Гласът на Сам прозвуча почти веднага, самоуверен, свеж, изпълнен с готовност за действие, както винаги.

— Тук Къмбърленд. Какво, по дяволите, правиш там горе, Джек? Каква е тая голяма идея? Д-р Спек ми говори за теб. Сбогом на оръжията ли, или какво? Не ми е приятно да те заплашвам с такива неща, но факт е, че си дяволски близо до военния съд. Помисли за семейството си!

— Няма да мисля. Знаете ли, Координаторе, защо?

— Знам. Но какъв смисъл има това? Трябва да спра кораба, Джек. Не мога да се съобразявам с приятелството ни.

— О'кей, шефе, спрете ме. Но за съжаление, вече сте закъснял.

Командорът търпеливо изчака, докато Сам Къмбърленд изтощи богатия си запас от ругатни и проклетия, след това бавно, накъсано започна да обяснява. Стараеше се да формулира нещата така, че колкото се може по-малко отговорност да падне върху Крег. Бил би могъл да се превърна в идеален гръмоотвод за гнева на главния координатор.

Сам Къмбърленд известно време асимилираше плана.

— М-да — каза със смразяваща подигравка, — това е малко скъпичък начин за самоубийство: поръчал си си ковчег, струващ няколко милиона долара. Не знаех, че толкова обичаш рекламата. Защото тая експедиция няма въобще никаква *научна* стойност. Ако Крег ти е наприказвал всичко това, тогава и той е луд за връзване.

Искам да говоря с Крег! Край, засега.

Командорът кисело се усмихна в себе си. Всичко мина блестящо. Включи автоматичното управление и седна в малката кабина на библиотеката с микрофилми. Искаше да узнае нещо повече за черните дупки, преди да влезе в по-близък контакт с тях. Имаше цял месец на разположение: можеше да си проучва въпроса колкото си иска.

Разкъсващата болка под мишниците не намаляваше. В аптечката намери болкоуспокояващи средства, но морфин — не. Това беше първата грешка, която беше направил. Още нямаше нужда от морфин,

но много добре знаеше, че скоро ще му потрябва. Дремеше пред командния пулт, когато интеркомът започна да бръмчи. Този път беше Крег.

— Ало, Джек. Чуваш ли ме?

Джек бавно отвори очи.

— Аха.

— Шефът беснее. А пък аз страшно съжалявам, че ти споменах за тази теория. Има стотици такива измишльотини, Джек. Съжалявам.

— Горے главата, Бил. Няма да е твоя грешката, ако не всичко върви по най-добрия начин. Не трябва да имаш никакви угризения на съвестта. Исках да се отърва, това е всичко. Не исках да... Все едно. Така ще е по-добре, насаме с рака. Не искам семейството ми да седи покрай мен и да се опитва да направи всичко възможно. А пък и това все пак си е една експедиция... е, вярно, че е едноместна. Бих искал да се постараете вестниците да не го раздуват. А пък на Сю кажете само, че е трябвало по-рано да тръгна. И че я целувам. И нея, и децата. И ги пазете. Крег, ако аз... ако аз вече...

— Добре, Джек. Не се тревожи. Що се отнася до вестниците... Шефът няма да остави нищо да се разчуе. Не искаме да рекламираме пропуските си. Не бихме искали да се превърне в мода.

— Благодаря.

Настъпи неприятна тишина. Командорът потърка гърлото си.

— Бил, я ми кажи, имам ли някакъв шанс да си прав? Гласът на Крег беше отпаднал.

— Пенроуз описва какво вероятно става, когато един космонавт доближи този така наречен хоризонт на събитията. Човек в началото не забелязва нищо. Няма да има възможност за никакво локално измерване или за каквото и да е управление. Силите на прилив-отлив — каквото и да разбира под това — се усилват до безкрайност. Цитирам, тъй като книгата му е пред мен: „Ако каквото и да е попадне в такава черна дупка — било космически кораб или водородна молекула, електрон, радиовълни или светлинен лъч — никога не може да се върне обратно. От гледна точка на нашата вселена всичко се превръща в абсолютно нищо.“ Край на цитата. Според него законът за запазване на материята тук не действа. Целият процес според схващанията на Пенроуз трае всичко на всичко само няколко хиляди от секундата.

— Харесва ми това, което казваш. По-добре е от която и да е друга форма на самоубийство. А сега да зарежем всичко, Бил. Болен съм и ми е дошло до гуша от вас. Окончателно изключвам интеркома. Искам да бъда сам.

— Почакай, Джек, за бога! Искам да ти кажа нещо много важно! Трябва да ти го кажа дори и в случай, че...

Джек изключи умолителния глас. Блуждаещата из тялото му болка го беше изнервила. Усмихна се подигравателно. Него не могат да го уплашат. Него не могат да го разубедят.

Изтекоха две седмици, а Джек Флойд не можеше да спи от пулсиращата болка. Правеше безкрайни разходки из тясното пространство, измъкна старите корабни дневници и дори се промъкна и в каютите на екипажа. Извади чекмеджетата, разгледа пазените в тях снимки и дреболии. Преди не би бил способен на това, но сега бе загубил, или по-скоро бе съблякъл всякакво чувство за морал. Чувстваше се като Робинзон. Робинзон, който не желае обществото на хората. Често размишляваше за заболяването си, отдавна превърнало се в предизвикателство към медицината, която вече можеше да лекува почти всички болести, с изключение на рака. Възможно е противосредството да е нещо съвсем просто. Както Флеминг пеницилина, някога някой тип съвсем случайно ще открие противосредството на рака. Ще третира с оцет или шотландско уиски злокачественото разрастване на тъканите и проклетото разрастване ще спре. Въпреки че е възможно и да е на нервна почва. Или пък магнитните полета... евентуално АГ-устройството... Не, това е глупост. Според учените ракът е връстник на човечеството.

Джек Флойд сънуваше кошмари. Имаше ужасни видения. Чуваше странни гласове. Гласове. Веднъж се нагълта с толкова приспивателно, че една не сложи край на всичко. Друг път случайно запали кабината. За щастие автоматичният пожарогасител функционираше добре. Но независимо от това получи рани от обгарянията. Не се бръснеше, брадата му пламтеше с червения си цвят и обхващаше в ужасяваща рамка изтощеното му, смъртно бледо лице. „Като муцуната на дявола“ — промърмори в един момент на просветление.

Всеки ден видимо отслабваше по малко. С погнуса наблюдаваше тялото си, как изчезват мускулите и се подават костите... Понякога

включваше радиото, ала веднага го изключваше. После, приблизително три дни преди да пристигне на мястото, където беше „изчезнала“ оная сонда, се опита да повика станцията. Но радиото вече бе глухо.

Последния ден командорът възвърна яснотата на мислите си. Изчезнаха халюцинациите, престана да мисли за Дупката като за някакъв огромен, заплашителен бог. Но все пак го изкушаваха представите за ад и рай.

Ако Крег е прав, то наистина Дупката е брак между рая и ада. Човек влиза в единия край на фунията и излиза от другия пречистен и възроден...

След това настъпи часът. Знаеше го, защото първите признаци бяха някакво молекулно светене и пращане, после пълна тъмнина. Обзе го чувство за празнота, която като че ли го всмукваше, разтопяваше... Командорът искаше да крещи от ужас, но вече нямаше нито гърло... нито гръден кош. Тялото му някак си го сърбеше в *празнотата си*. На пода се гърчеше в агония всичко онова, което беше останало от Джек Флойд. Бавно се *разтвори*. И след това Нищото. Прегръдката на Нищото. И вече нямаше никаква болка, само оргазма на чистата Материя. Това беше изцяло само спомен за сексуалното усещане. Несравнимо... прекрасно. Освен ако...

Но тогава вече изчезна и споменът за материалното му съществуване.

Един месец и десет часа по-късно в приемниците на станцията се появиха сигналите на автоматичното управление на „Триумф“ и той извърши аварийно кацане.

Персоналът на станцията се тълпеше около кораба. Сам Къмбърленд погледна Крег.

— Радвам се, че е размислил и се е върнал. Ако наистина... но да се надяваме, че всичко е наред. Мисля, че това ще е достатъчно доказателство, че ония черни дупки представляват само въображаема опасност.

— Не е сигурно, че я е уцелил — каза намръщено Крег.

Вратата към асансьора обаче не се отваряше. Над тълпата се спусна мъртва тишина.

— Докторът му даваше пет дни — рече Крег.

Техниците се забавиха няколко минути с вратата. Първи влязоха Къмбърленд и Крег. Веднага се отправиха в командната кабина. Никой.

Обиколиха всички помещения. Никъде никой. Главният координатор включи корабния дневник. Беше празен.

Крег извика или по-скоро изпищя.

Под командния пулт лежеше малък труп. Едно новородено. Очите му бяха затворени, а кожата му жълта, като пергамент.

— Не е имало кой да го храни — каза Крег със сълзи в очите. — Това исках да му кажа.

ПЕТЕР САБО СЕНТМИХАЙ

СВИВАНЕ НА ВРЕМЕТО

Д-р Джордж Хайд, асистент от катедрата по физика при Норуичкия университет, широкоплещест, забележимо пълничък младеж, на 3-ти октомври 1981 г. поръча такси от един хотел в Лондон и в изтъркан от употреба куфар постави приспособленията за експеримента, който трябваше да извърши пред учените на Роял Асошиет.

В таксито още веднъж прегледа записките, които бе написал на малки листчета, и постоянно ги разбъркваше като карти. Името на д-р Джордж Хайд бе непознато дори в по-тесните кръгове от специалисти и тъкмо затова учените от Роял Асошиет прочетоха с известно недоумение и недоверчивост поканата:

Д-Р ДЖОРДЖ ХАЙД Ви кани на представление за структурата на време-пространството и за някои нестабилни времеформации. След беседата публично ще се извърши физически експеримент.

Хайд бе готов за всичко лошо, но празната аудитория на Роял Асошиет надхвърли и най-тревожните му предчувствия. Няколко негови приятели и познати съставяха множеството от присъстващи. Самите те бяха млади учени, но имаше и няколко скучаещи журналисти, чиито вестници в природонаучната си рубрика бяха задължени да отбелязват всяка публична изява в Роял Асошиет.

Хайд се огледа, изтри с кърпичка очилата си и смутено започна да говори, като си играеш с листчетата, събираше и ги разбъркваше, след това изтърва цялата папка с книга. Журналистите дискретно се подсмиваха.

— Госпожи и господа! Ние сме толкова малко тук, че ще бъде нескромно от моя страна да злоупотребявам дълго с времето ви... Затова бих искал да ви представя само най-същественото от моите изследвания... Общеизвестно е, че привържениците на теорията за

„растяща вселена“ през последните десетилетия изоставиха аргументите си за теорията за „спокойното състояние“ на вселената. Ето тук са изчисленията ми... — Хайд нервно опипа записките-хартийки с различен цвят и форма, които отново се разпръснаха. — Но това сега не е най-главното. Въз основа на моите изчисления доколкото структурата на световното пространство е хомогенна, вследствие единството на време-пространството, заедно с разширяването на вселената *пропорционално се свива и времето*. Дълго се борих с тази теория, дълго време считах всичко това за фантазмагория, докато през 1976 г. д-р Робърт Ерлих, американски физик, не достигна до извода, че времето не е непрекъснато. Според него трябваше да съществува един „кronон“ — възможната най-кратка продължителност в природата, което е билионна част от двубилионната част от секундата на най-малкото времеединство. Ако това искаме да запишем с числови знаци, то между десетичната запетая и двойката трябва да има 23 нули...

От теорията на Ерлих следва също така, че тя се отнася само за елементарните частици, че времето не е непрекъснато, не е непрестанно, а квантово, ако щете, дори „ронливо“ по природа. Физически от това следва, че квантите на времето се ускоряват или забавят, настъпва липса на непрекъснатост или „времето спира“. Но това означава, че и квантовото време не гарантира реверзибилитирането на причинните процеси: тоест, причината и причинителят биха могли да сменят своите роли. В лабораторни условия успях да бомбардирам продължително с кронони една част от пространството — един алуминиев лист и посредством него едно тяло, на което едната му страна бе откъм алуминиевия лист. Ако желаете, бих могъл да демонстрирам времето и съответно възвратимостта на причинните процеси.

Аудиторията наблюдаваше с интерес Хайд, докато извади от куфара един блестящ метален лист, разположи го на масата, после измъкна няколко чаши и яйца. Публиката започна да се подсмивва. Усмивнаше се и силно потящият се Хайд.

— Зная, че е забавно да се извършват такива експерименти в Роял Асошиет, но целта ми е посредством използването на органична и неорганична материя да убедя съмняващите се в истинността на моето становище. Сега ще счупя тази чаша в алуминиева тавичка.

Виждате, нали? Така, Сега ще поставя тавичката върху алуминиевия лист. Както виждате, в този момент чашата отново е здрава. Същия този експеримент ще направя и с яйцето. Моля!

Изпъвайки вратове, присъствуващите станаха и с учудване гледаха как счупеното лице, поставено над алуминиевия лист отново се превръща в здраво, а изместено оттам, пак се счупва. Хайд помоли някой от зрителите да извърши опита с яйцето и чашата. Атракцията явно се хареса на публиката. Всички се оживиха и клатейки глави, говореха, че отдавна не са виждали такива изкусни фокуси.

След лекцията имаше само два въпроса, които зададе един възрастен човек, за когото Хайд по-късно узна, че бил американският професор Фънли, един от най-големите авторитети в изследването на елементарните частици.

— Колко голяма част от пространството може да бомбардирате с „кronони“ и считате ли за възможно възвращаемостта на причинните процеси в живите организми?

— Засега най-голямата бомбардирана площ е колкото една пета, но считам за допустимо, че от тези листа може да се „открадне“ значително по-голяма площ... Яйцето също е жива структура, тъкмо и затова направих експеримент с него. Разбира се, ако положим един нефункциониращ организъм на такава реверзибилна площ, той не би могъл да възвърне живота си. Тук може да говорим само за виртуална реверзибилитарност...

— Според вас в момента в каква фаза на „свиване на времето“ се намира световното пространство?

Хайд се замисли, поглади косата си.

— Това е по-скоро философски въпрос... Трябва, естествено, да се проследи такава точка от времето, в която се разрушава досегашното равновесие на причинните процеси, тоест времето се „откача“. Животът на хората и колелото на историята все по-бързо ще започнат да се въртят в обратна посока... Но това е допустимо след един по-продължителен стадий, когато времето действително ще спре... тъкмо в това преходно състояние на уравновесяване...

Повече въпроси нямаше. Само някои дойдоха да поздравят Джордж Хайд, а мнозинството, подсмивайки се, се отдалечаваше. Сегашният секретар на Роял Асошиет не помоли младия физик да изготви писмено изложение от експеримента за изданието на

годишната книжка. В лошо настроение Джордж Хайд тръгна за в къщи. Съпругата му Барбара го очакваше с празнична вечеря, но по лицето на мъжа си прочете, че няма голямо основание за празнуване.

На другия ден сред сутрешните вестници единствен „Обзървър“ споменаваше в няколко реда за представлението на Джордж Хайд: „Сред оскъдната публика протече представлението на младия възпитаник на Норвучкия университет, д-р Джордж Хайд. Интересната си теория бе придружил с няколко не твърде убедителни, но забавни фокуса, в които главната роля бе отделена на яйца и чаши. Според д-р Хайд структурата на време-пространството във вселената е такава, че заедно с растежа на пространството се извършва свиване на времето и възвръщане на причинните процеси. Явно и д-р Хайд е попаднал в стария капан: кое е първичното — кокошката или яйцето? Вероятно обаче и той няма да може да даде окончателния отговор.“

Джордж Хайд захвърли вестника и почервеня от гняв. В катедрата сега ще се подсмиват ехидно, а учениците ще се хият зад гърба му.

— Не се ядосвай, скъпи! — рече Барбара, която вече бе чела вестниците. — Гениите рядко са разбирали от собствената си епоха.

Джордж Хайд изруга и тръшна след себе си вратата. Знаеше, че Барбара му съчувствува, но наивността ѝ понякога го дразнеше.

В лабораторията прие поздравленията на колегите и традиционните закачки в такива случаи, после потъна в изчисленията си. Разполагаше с известни данни за размера на експанзията на вселената, най-вече чрез ефекта на Хубъл, но за времето можеше да се опира само на относителни оценки. По този начин за разрушаване на равновесието на време-пространството можеше да прави само предвиждания, където един-два милиона години едва ли можеха да окажат някакво влияние... Огорчен, изостави електронноизчислителната машина. Погледът му се спря на алуминиевия лист, който бе оставил до себе си. Върху него имаше една умряла муха. Това го изненада, защото се сети за въпроса за живите организми. Забърза към катедрата по психология, където един психолог с измъчен поглед години наред извършваше лабораторни експерименти с плъхове и бели мишки и от година на година все повече заприличваше на опитните си екземпляри. Поиска от него една мишка и я понесе към лабораторията си. За съжаление отново срещна

няколко свои ученици, на които достави неповторимо преживяване, виждайки го с мишката.

Хайд я постави върху алуминиевия лист. Животното започна да се гърчи, после за частици от секундата промени големината си, формата, а след това се изпъна и застина неподвижно.

— Ясно — помисли си Хайд. — Жизненото функциониране е комплексно явление, при което разрушаването на причинните процеси обръква всяко клетъчно образуване. Само така би могло да бъде възможно... Универсалното свиване на времето обаче трябва бавно, много бавно... За да може от един път да назрее... причина и причинител... Джордж Хайд впи пръсти в разрешената си брада. Бомбардираният с елементарни частици с времепродължителност един кронон алуминиев лист в известен смисъл стана проводник на кронони: от това листче времето действително изтича. Но откъде? Най-важното — къде?

Хайд постави часовника си върху листа. Той моментално спря да работи, след няколкосекундна пауза започна да се движи в обратна посока. Не след дълго се прекрати и това действие и часовникът се разпадна буквално на съставните си части. Останало бе само прах от стъкло и метал.

Хайд извърши много подобни експерименти с други предмети, но от състоянието на сложените вещи забеляза, че в процеса време има изключително голяма разлика, а не можеше да открие зад тях никаква разумна закономерност. Вероятно изтичането на времеквантите не се извършва в един и същ ритъм.

Всичко това бе ужасно интересно и Хайд почувствува не само че може да бъде притежател на Нобелова награда за физици, но и възможността бъдното поколение да учи името на Джордж Хайд наред с имената на Нютон и Айнщайн, а може и преди тях...

Само че сега най-големият физик на всички времена трябваше да бърза за в къщи, защото бе обещал на Барбара днес той да направи покупките. Вмъкна се в „Хамбургер Хийвънс“ за един вкусен американски сандвич и докато го ядеше, обхващаше го натрапчиво чувство, че този ден бе по-дълъг от предишния. Докато се хранеше, забеляза, че дясната му ръка малко е посиняла и се е надула. По-особена болка не чувствуваше, но гледката толкова го смути, че на връщане се отби до доктора за консултация. Лекарят смутено хъмкаше,

опипваше ръката на Хайд, задаваше му различни въпроси, постави му инжекция, после повика още един лекар. И той му прегледа ръката, и той го разпитва, след това и двамата започнаха да се консултират.

— Вижте, мистър Хайд — заговори накрая объркано единият от лекарите, — нашето мнение е незабавно да постъпите в болница. Настъпило е смущение в кръвообращението, чиято причина и природа засега не познаваме.

— Не ме боли ръката и нямам време за такива работи — мърмореше ядосано Хайд. Другият лекар гледаше унило към него.

— Трябва да намерите време, сър! Ако не избързаме, може да се наложи да ампутираме дясната ви ръка.

Три седмици Джордж Хайд лежа в болница. Лекарите положиха всички усилия да спасят ръката. И успяха, но отчасти — ръката на Хайд остана саката.

През тези три седмици кошмари измъчваха постоянно Джордж Хайд — непрекъснато мислеше за свиването на времето.

— Късмет имаме, че ръката ти оздравя, скъпи — тихо заговори в къщи Барбара, без да знае, че ръката на мъжа ѝ е вече саката. — Не трябва да закъсняваш за утрешната беседа в Роял Асошиет. Навярно ще премине с успех! Искам да ти направя празнична вечеря, скъпи!

Джордж Хайд гледаше слисан съпругата си.

— Но впрочем тя се състоя преди повече от три седмици!

— За какво говориш, скъпи?

— Виж какво, Барбара, аз не съм идиот! На трети октомври се състоя тази проклетата беседа в Роял Асошиет. Ти самата четете онази проклетата статия в „Обзървър“... но къде ли го дяха?

— Джордж, аз наистина не зная... впрочем, днес сме втори октомври! Джордж, къде отиваш? Почакай!

Хайд нахълта в университета. Неговия приятел, психолога, го потупа по рамото.

— Ама ти още ли не си в Лондон? Голям човек ще станеш, старче! За какво ще изнасяш беседа? Завиждам ти! Толкова млад!

Джордж Хайд влезе в лабораторията и отиде до масата. Всичко преобърна, но никъде не намери алуминиевия лист. Нещо повече: записките също липсваха. Закрил лицето си с длани, мислеше напрегнато. Напразно колегите го питаха какво му е.

Точно и ясно Хайд си спомни за всичко, което се беше случило. И внезапно разбра. Вратичката... Това алуминиево листче бе вратичката, през която започна да изтича времето... времето на света. Три седмици то е попивало това време, все повече време и бавно, много бавно, но все по-бързо се свива, връщайки всичко към началото. И този алуминиев лист е тук, някъде тук, но сега вече за веки, в друго време, ако щете в друго пространство...

Случаят Хайд възбуди интереса на много учени психолози, но историческите условия не бяха удобни за спокоен и научен анализ.

Когато Джордж Хайд почина тихо в един лондонски психоневрологичен институт, избухването на Втората световна война витаеше във въздуха. Но за щастие той нямаше да я изживее.

Издание:

Унгарски фантастични разкази. Сборник

Издателство „Отечество“, София, 1983

Съставители: Петер Куцка, Георги Крумов

Рецензент: Георги Крумов

Редактор: Станимира Тенева

Художник: Петър Терзиев

Художествен редактор: Борис Бранков

Технически редактор: Петър Балавесов

Коректор: Елена Пеловска

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.